

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание. Втора извънредна сесия.

VII заседание, понеделникъ, 1 юлий 1913 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. Х. Тодоровъ, въ 3 ч. 35 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ Х. Тодоровъ: (Звъни) Засѣданието се открива.

Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь С. Бурмовъ: (Прочита списъка. Отсѣждувать г. г. народнитѣ прѣдставители: Желѣзъ Абаджиевъ, Несторъ Абаджиевъ, Никола Алтимирски, Хасанъ-бей Апти-беевъ, Петъръ Бабаджановъ, Димитъръ х. Баневъ, Димитъръ Връчковъ, Михаилъ Георгиевъ, Стоянъ Георгиевъ, Тодоръ Даскаловъ, Георги Джевизовъ, Христо х. Димитровъ, Георги Згуревъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Иванъ Казанджиевъ, Иванъ Капаровъ, Йовчо Кировъ, Григоръ х. Константиновъ, Никола Константиновъ, Григоръ Коцевъ, Петко Кочанковъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Герго Лаковъ, Тодоръ Лунгаловъ, Исмаилъ х. Махмудовъ, Сюлейманъ Меминевъ, Мехмедали Герой Месудовъ, Иванъ Миневъ, Цани Миховъ, Анастасъ Мустаковъ, Никола Начевъ, Теню Начевъ, Георги Николовъ, Раденко Николовъ, Петъръ Петрановъ, Иванъ Петровъ, д-ръ Константинъ Помяновъ, Иванъ Русевъ, Стефанъ Савовъ, Илия Стаматовъ, Василъ Стамановъ и Никола Ченковъ).

Прѣседателствующъ Х. Тодоровъ: Отсѣждувать 42 души народни прѣдставители, слѣдователно, има законното число народни прѣдставители, за да се състои засѣданието.

Прѣди да прѣминемя къмъ дневния редъ, има да съобща даденитѣ отпуски на народнитѣ прѣдставители отъ прѣседателството. Тѣ сж: на софийския г. Георги Згуревъ — 4 дена; на карловския г. д-ръ Мичо Багаровъ — 6 дена; на пловдивския г. Ангелъ Горановъ — 4 дена; на тутраканския г. Исмаилъ х. Махмудовъ — 10 дена; на орѣховския г. Тодоръ Лунгаловъ — 10 дена; на плѣвненския г. Герго Лаковъ — 6 дена; на хасковския г. Георги Христодоровъ — 4 дена; на видинския г. Григоръ х. Константиновъ — 8 дена; на фердинандския г. Иванъ Младеновъ — 2 дена; на кюстендилския г. Раденко Николовъ — 10 дена; на радомирския г. Раде Станоевъ — 8 дена и на пловдивския г. Георги Джевизовъ — 3 дена.

Ловчанскиятъ народенъ прѣдставитель г. д-ръ Асѣнъ Златевъ иска да му се разрѣши безсроченъ отпускъ. Тѣй като не се дава право на прѣседателството да разрѣши този отпускъ, то трѣбва да се произнесе Народното събрание. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ да се даде безсроченъ отпускъ на ловчанския народенъ прѣдставитель г. д-ръ Асѣнъ Златевъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество) Събранието не приема.

На второ мѣсто съобщавамъ, че е постъпило отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве законопроектъ за измѣнение закона за продължение срока за прилагане закона за пѣтнитѣ и дневни пари на командированитѣ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитѣ земи и на ония граждански чиновници, и служащи въ войската и по военното вѣдомство. Този законопроектъ ще се раздаде и ще се постави на дневенъ редъ.

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто стои продължение разискванията по второто четене на законопроекта за отпускане на земледѣлското население въ царство Бѣлгария заеми подъ гаранция на държавата.

Записанъ е г. Мушановъ.

Н. Мушановъ: Отказвамъ се.

Прѣседателствующъ Х. Тодоровъ: Има думата г. Христо Поповъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Прѣседателствующъ Х. Тодоровъ: Тогавъ, обявявамъ дебатитѣ по второто четене законопроекта за отпускане на земледѣлското население въ царство Бѣлгария заеми подъ гаранция на държавата, за прѣкратени и ще се пристѣпи къмъ гласуване.

Постѣпили сж двѣ поправки отъ г. Драгиева и друга една добавка, направена отъ г. министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти. Първата поправка на г. Драгиева гласи така: (Чето) „Алинея трета да се измѣни тѣй: дължимото на земледѣлцитѣ за реквизиция и въ добавкъ надлежната частъ

отъ реколтата на стопанствата имъ ще служи като залогъ за гаранция на общината за отпуснатитѣ имъ заеми“.

Втората поправка гласи: (Чете) „Алинея седма да се измѣни тъй: общата сума на раздаденитѣ заеми възъ основа на това рѣшение не може да надмине 10.000.000 л.“

Третата добавка, направена отъ г. министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, е къмъ алинея четвърта, а именно на края на алинеята слѣдъ думата „съкровище“ да се прибави: „което въ този случай влиза въ всичкитѣ права на Земледѣлската банка“.

Ще поставя най-напрѣдъ на гласуване добавката, прѣдложена отъ г. Драгисва, на алинея трета. Онѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ тая добавка, моля, да си вдигнатъ ржката. (Единъ-двама вдигатъ) Събранието не приема.

Втората поправка е на алинея седма. Тѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ поправката на алинея седма, да стане така, както е прѣдложена отъ г. Драгисва, моля, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Събранието не приема.

На трето мѣсто е добавката, която се прѣдлага отъ г. министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти къмъ алинея четвърта. Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ тая добавка, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Пристъпваме къмъ гласуване на члена единственъ, разбира се, съ добавката, която сега се прие. Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ члена единственъ отъ рѣшението за отпускане на земледѣлското население въ царство България заеми подъ гаранция на държавата, както се прочете отъ секретаря на второ четене съ добавката, която се прие сега, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Пристъпваме къмъ третото четене на законопроекта за разрѣшение на Кюстендилската и Чирпанската градски общини да сключатъ заеми.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь С. Бурмовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение на Кюстендилската и Чирпанската градски общини да сключатъ заеми.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Кюстендилската и Чирпанската градски общини да сключатъ заеми, въ размѣри и подъ условия, показани въ слѣднитѣ членове.

„Чл. 2. Кюстендилската община. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 50.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 20 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитѣ приходи: 1) 2% отъ стойността на недвижимитѣ имоти, събирани при прѣхвърляне собствеността имъ по взаимни юридически сдѣлки, или по регулация; 2) пждарщина; 3) прихода отъ такситѣ за прѣписи и актове, свидѣтелства и др. канцеларски работи; 4) прихода отъ позволителни билети за постройки, скици и др.; г) срдѣствата отъ заема ще се употребятъ изключително за подпомагане бѣднитѣ сѣмейства въ града, особено тѣзи, пострадали отъ войната.

„Чл. 3. Чирпанската община. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 25.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при слѣднитѣ условия: а) срокъ за изплащане 5 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитѣ приходи отъ кръвнината; г) срдѣствата отъ заема

ще се употребятъ изключително за нуждитѣ на бѣднитѣ сѣмейства въ Чирпанъ.

„Чл. 4. Доходитѣ, които се залагатъ срѣщу заемитѣ, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която, като одържи нужната сума за лихви и погашения, остатѣка ще прѣдава въ общинската каса.

„Чл. 5. Сумитѣ отъ заема ще се впишатъ на приходъ и разходъ въ бюджетитѣ на надлежитѣ общини за 1913 г.“

Прѣдседателствующъ Х. Тодоровъ: Ще се гласува. Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ на трето четене, закона за разрѣшение на Кюстендилската и Чирпанската градски общини да сключатъ заеми, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Прѣминавамъ къмъ продължение разискванията на прѣдложението за одобрение договора сключенъ, между българското царско правителство и Crédit Mobilier Français въ Парижъ, за откупуване акциитѣ на компанията Jonction Salonique—Constantinople и правото за експлоатация на желѣзнопътната линия Солунъ—Дедеагачъ.

Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ по-миналото заседание, азъ започнахъ да направя бѣлѣжкитѣ си по критикитѣ на народния прѣдставителъ г. Малиновъ и тогава се спрѣхъ главно върху оборването на идеята, която легна въ основата на всички доводи и аргументи на г. Малинова, за нуждата да се прѣцѣни колко струва линията и, струва ми се, показахъ до очевидностъ, че тази основа не е била приемана никѣдъ като умѣстна, когато се е касало да се изкупи едно желѣзнопътнио прѣдприятіе. Никѣдъ този родъ индустриални прѣдприятія не се откупуватъ по цѣната, по която востуватъ на хората по него врѣме, когато сж се строятъ, а се откупуватъ по онази материална стойностъ, която прѣдприятіето дава въ момента на отстъпването, т. е., съ всички онѣзи шансове за печалби и увеличения на стойността, която тѣ прѣдставляватъ. Тогава азъ се спрѣхъ върху невъзможността да се вземе, въобще за база костовата цѣна; тя трѣбва да се изостави и трѣбва за база на сравнение, да-ли линията или извѣстно прѣдприятіе се откупува на изгодни условия или не, да се вземе договорътъ съ всичкитѣ комплексни права и задължения, които той поражда за компанията. Спрѣхъ се по-нататѣтъ да докажа, че не трѣбва да се мисли даже, че ако линията се отѣнява за 80—85 милиона лева, а пъкъ ние я купуваме срѣщу облигации отъ 149 милиона лева трипроцентови, че тѣзи двѣ цифри сж еднакво сравняваеми и да мислите, че разликата въ цѣната е разликата въ цифритѣ, т. е. 64 милиона лева. Струва ми се, че показахъ до очевидностъ какво единъ облигационенъ заемъ отъ 149 милиона лева трипроцентови книжа съвсѣмъ не е 149 милиона лева аl pari или 149 милиона лева въ брой. Че той трѣбва да се приведе къмъ еднакъвъ знаменателъ въ пари, за да се разбере какво прѣдставлява, и само тогава може да се прави сравнение. Такова едно сравнение, г. г. народни прѣдставители, е направила комисията, която не е разсѣждавала така, че щомъ прѣдприятіето струва 80—85 милиона лева, пъкъ ние го купуваме за 149 милиона лева, значи, губимъ 64 милиона лева, плюсъ още 15 милиона лева, които се даватъ за инвентара и акциитѣ, всичко ставатъ 79 милиона лева. Не, комисията не е могла да направи такава груба грѣшка и тя се поставя въ заключението си да приведе 149-тѣ милиона лева и други задължения 15 милиона лева, за покупка на акциитѣ на компанията, за постройката и инвентара на компанията, за експлоатацията, и

е намърнала въ заключението си, че това щещо струва всичко заедно 103.888.236 л. смѣтани при 5% *al pari*, като въ горната сума не влиза стойността на инвентара. И слѣдователно, казва комисията, *Crédit Mobilier* претендира около 20 милиона въ повече отъ стойността, която комисията опрѣдѣля. Дѣйствително, ако стойността на откупуването тѣй, както то е прѣдставено въ сегашния договоръ, приведена къмъ единъ 5%-въ заемъ *al pari*, струва 103 милиона лева, а пъкъ стойността на линията е 80—85 милиона лева, то значи, ако приемемъ, че струва 80 милиона лева, ще бѣде 23 милиона лева, ако струва 85 милиона лева, ще бѣде 18 милиона лева, разликата срѣдно ще е 20 милиона лева. Това е много лесно да се разбере, г. г. народни прѣдставители, и азъ пакъ още ще се спра върху него, защото е техническа работа и мнозина може да сбъркатъ, защото гледатъ милионитѣ, вмѣсто да гледатъ анюитета, годишнитѣ лихви и погашение. Единъ заемъ отъ 100 милиона лева, който е 3%-въ, ако трѣбва да се погаси въ 50 години, да кажемъ, толкова тежи, колкото единъ другъ заемъ 5%-въ отъ 60 милиона лева. Или да вземемъ обратното, единъ заемъ 3%-въ отъ 100 милиона лева, ще бѣде равенъ само на $\frac{3}{5}$, т. е. на 60 милиона лева отъ други заемъ, който е 5%-въ. Тѣй че, когато вамъ ви прѣдложатъ кое да прѣдпочетете, да платите: облигациитѣ на 100 милиона лева съ 3% или облигациитѣ на 60 милиона лева съ 5%, вие трѣбва да кажете, това е сѣ едно. Съ други думи, ако държавата включи единъ заемъ отъ 100 милиона лева, който е 3%-въ съ 60% емисия, той е толкова стоденъ, както ако би сключила други заемъ 60 милиона съ 5%, *al pari*, защото и единиятъ и другиятъ искатъ сѣ едно и сѣщо годишно плащане приблизително около 3 милиона лева. Когато хората сравняватъ задлъжнеността на една държава съ друга, не гледатъ само колко е дългътъ на държавата, напр., едната ако има единъ милиардъ и другата, пакъ единъ милиардъ, не казватъ, че сѣ еднакво задлъжени, а гледатъ въ какви проценти е този дългъ. И ако едната има само 6%-въ или 5%-въ заемъ, тя е натоварена съ една годишна тежестъ отъ 50 милиона лева лихви, когато другата, ако е Франция и има дълга си въ 3%-въ заемъ, тя е натоварена само съ 30 милиона лева лихви, и казватъ: милиардътъ, който тежи на Франция съ 3% е по-малкъ дългъ, отколкото милиардътъ, който тежи на България съ 5%. И ако сравняваме двѣтѣ държави, трѣбва да кажемъ, че България не е задлъжнена съ единъ милиардъ лева, а съ около единъ милиардъ и 700 милиона лева. А така сѣщо е и съ стойността на прѣдметитѣ. Ако вие искате да изплатите нѣкому, защото му дължите, да кажемъ, 60 милиона лева, вие може да ги изплатите или като му дадете 60 милиона лева въ 5%-ви облигации, съ което ще му дадете годишенъ доходъ 3 милиона лева лихви, или 100 милиона лева съ 3%. Ако вие му дължите 60 милиона лева и иска изплащането на облигациитѣ и вие му прѣдложите 5%, ще ви кажа: дайте 60 милиона лева; ако вие му прѣдложите 4%, ще имате да му дадете около 80 милиона лева, ако е 3%, ще бѣде 100 милиона; туй нѣщо ще ви поиска сѣ за сѣния прѣдметъ и ще ви каже: или ми дайте 100 милиона лева въ 3%, или 80 милиона лева съ 4%, или 60 милиона съ 5%, то е сѣ едно за менъ, защото азъ по този начинъ обезпечавамъ за себе си за вѣстно количество години единъ и сѣщъ анюитетъ. И тѣй, г. г. народни прѣдставители, при опѣнката на прѣдметитѣ, сѣщо и при опрѣдѣляне стойността на цѣнитѣ книжа, трѣбва да се гледа анюитетътъ за издѣлжение на сумата въ единъ периодъ години, и ако анюитетътъ е единъ и сѣщъ, цѣнността сѣ едни и сѣщи, ако анюитетътъ е по-голямъ отъ другъ единъ, може да е по-тежка отъ другата. Ето защо, комисията, като е имала

прѣдъ видъ облигациитѣ, които ние вземаме върху си да ни тежатъ съ 3%, и че тѣ, макаръ и да сѣ 149 милиона лева, възлагатъ на България едно годишно погашение само 4.961.950 л., търсятъ да разбератъ тази тежестъ, ако е въ единъ 5%-въ заемъ *al pari* на какво се равнява, и намиратъ 103 милиона лева. Тая сума, обаче, не е точна, тя е само 97.100.000 л., но ако сѣ приели 103 милиона лева, то е, защото сѣ взели въ внимание и сумата, която трѣбва да се плати за акциитѣ, безъ да смѣтатъ инвентара, т. е. прибавили сѣ къмъ 97 милиона лева още и стойността за покупката на акциитѣ, а покупката на инвентара сѣ го оставили настрана, защото ако се плашатъ пари, купува се инвентаръ. Слѣдователно, сумата 103 милиона лева прѣдставлява 5%-въ заемъ *al pari*. Но азъ миналия пътъ, г-да, ви обърнахъ вниманието, че друго е да платишъ 5%-ви облигации *al pari*, друго е да платишъ въ брой. Съ 5%-ви облигации днесъ ние не можемъ да получимъ единъ заемъ *al pari*. И така, ако България, за да може да получи 90 милиона лева въ брой, трѣбва да издаде облигации за 100 милиона лева, съ други думи, не може да сключи 5% заемъ *al pari*, а ще може да сключи такъвъ напр. при емисия 91 или 92, тогазъ ще кажете, че 100 милиона 5%-ви облигации не прѣдставляватъ една стойностъ по-голяма отъ 91 или 92 милиона лева, защото България трѣбва да издаде облигации за 100 милиона лева, за да получи 92 милиона лева въ брой, а за да получи 100 милиона лева, трѣбва да издаде облигации за около 110 милиона лева. Мисля, че направихъ и тази моя мисль ясна. Така че, ако въ комисията, вмѣсто да си поставятъ въпроса: 149 милиона лева 3%-ви облигации плюсъ $7\frac{1}{2}$ милиона лева, стойността на акциитѣ, на каква стойностъ въ пари, въ брой, се равняватъ за България, за да може България да плати 80 или 85 милиона лева стойностъ на линията, тѣ щѣха да намѣрятъ, че понесе българскиятъ кредитъ не позволява, поне въ днешно врѣме, а може-би и за дълго още врѣме, да разчитаме на единъ заемъ 5%-въ, въ повече отъ 91 или 92 лева емисия, нека бѣде 93, то ние имаме и тукъ да загубимъ още цѣли 7 милиона лева, за да обърнемъ работата отъ облигации въ пари, въ брой. Така че, ако бѣше си задава комисията въпросътъ, на какъвъ ефективъ съответствуватъ днесъ тѣзи 149 милиона, може-би щѣха да намѣрятъ, че съответствуватъ на около 95 милиона лева въ брой, защото, за да намѣрите тѣзи 95 милиона лева, нѣма да ви стигнатъ 100 милиона лева облигации, а като смѣтнатъ и разликата въ емисията и гербовия сборъ и другитѣ разности, нѣма да стигнатъ 105 милиона лева. И така, за да се намѣри една сума, тя е неопрѣдѣлена, тя зависи отъ условията, при които бихме сключили засма, при новия заемъ, ако сключимъ такъвъ, не мога още да я зная и да я опрѣдѣля, защото наскоро 5%-въ заемъ не сме сключвали, но $4\frac{1}{2}$ %-въ сме сключвали, при 86 — той е послѣдниятъ нашъ най-сгоденъ заемъ — и ако го приведемъ къмъ 5%-въ, може да разчитаме на 92—93 милиона лева.

(Прѣдседателското мѣсто засма подпрѣдседателъ г. д-ръ Христо Мутафовъ)

Вие виждате по този начинъ, че ако речемъ да купимъ само линията споредъ колкото струвала и потърсимъ 85 милиона лева пари, ние ще трѣбва да дадемъ една сума около 97 милиона лева въ 5%-ви облигации. А въ такъвъ случай за колко я откупуваме ние? За $104\frac{1}{2}$ милиона лева въ такъви книжа, като смѣтаме вжтрѣ въ тази сума и стойността на акциитѣ, която е $7\frac{1}{2}$ милиона лева. Значи, разликата между туй, което линията коштува, споредъ опѣнката на комисията, и онуй, което ние въ пари броемъ, никакъ не е значителна; ние почти можемъ да кажемъ, че приблизително я купуваме

за стойността ѝ, като смятаме вътрѣ и стойността на акцинтѣ.

Но азъ казахъ миналиятъ пътъ, че стойността на построяването на линията не трѣбва да се взема за база и комисията сама разбира това, защото тя прѣминава и къмъ второ оцѣнение, а именно къмъ оцѣнението изложено въ п. 4: (Чето) „При сегашната приходност на желѣзнопътната линия, отъ изчисленията, които направихме, дойдохме до заключението, че изкупуването на желѣзнопътната линия на горнитѣ условия ще прѣдставлява за държавата единъ годишенъ товаръ въ повече отъ 1.000.000 л., отколкото изпълнението отъ страна на България задължението на турското правителство да доплаща километрическата гаранция до 15.500 л. бруто. Мислимъ, обаче, че съ развитието на трафика и съ намалението на разходите тая разлика отъ 1.000.000 л. ще се намалява постепенно“. Това оцѣнение на комисията ще разгледамъ веднага, като ще се отклоня малко отъ бѣлѣжикитѣ, които имамъ да направя по заключенията на г. Малинова, които всички бѣха обосновани върху първи пунктъ; ще го направя сега, защото е много важно, и, може-би, то е рѣшающее. Комисията, както чухте, намѣрва, че ако ние продължаваме да носимъ тежеститѣ на турското правителство за въ бѣдѣше, ще бѣдемъ обременени съ единъ милионъ лева годишно по-малко, за първо време, поне докато се увеличи и се развие трафикътъ, отколкото ако я купимъ по тѣзи условия. Това мнѣние на комисията, изучено отъ насъ, прѣди да рѣшимъ въпроса, за откупуване или не, се намѣри, че не е точно. Откъдѣ комисията води това свое заключение, подробнитѣ ѝ мотиви нѣма, но ние се много лесно досѣщаме. Комисията е взела за основа какво се плаща сега като километрическа гаранция на Турция въ сравнение съ трафика и, по всѣка въроятностъ, комисията е взела даннитѣ прѣзъ послѣднитѣ три години, които данни за платената километрическа гаранция сж били най-благоприятни за Турция, понеже трафикътъ въ послѣднитѣ три години, 1910—1912, поради голѣмото количество турски войски, които сж се прѣвозвали по тая линия е билъ най-голѣмъ, което най-добрѣ се показва отъ изучаването подробния отчетъ на дружеството. Но за да бѣдемъ ние тукъ точни и по-положителни, не трѣбва да вземаме само срѣднитѣ приходи на послѣднитѣ двѣ или три години, а трѣбва да вземемъ едно срѣдно за по-голѣмо количество години и когато отстранимъ влиянието на това извънредно прѣвозване на войски поради албанското въстание и събитията около триполитанската война, които накараха цѣла Европейска Турция да постави на кракъ всичката си армия и цѣлото крайбрежие на Егейското-море да го запазва отъ евентуално нападане на италианската флота, ако отстранимъ тѣзи причини, казвамъ, а това може да стане, като вземемъ даннитѣ на повече години, ние виждаме, че смѣтката на комисията излиза съвсѣмъ друга. И така, азъ ще ви дамъ сумитѣ извлѣчени отъ годишнитѣ рапорти на компанията за послѣднитѣ десетъ години, цифритѣ за платената километрическа гаранция, и тогава вие ще видите каква е срѣдната цифра — полученитѣ брутови доходи. Въ 1902 г., г-да, Турция е платила годишна километрическа гаранция на компанията 6.056.274 л.; въ 1903 г. — 5.795.968 л.; въ 1904 г. — 5.688.948 л.; въ 1905 г. — 5.443.343 л.; въ 1906 г. — 5.450.471 л.; въ 1907 г. — 5.511.518 л.; 1908 г. — 5.045.143 л.; 1909 г. — 4.758.851 л., тази цифра е вече малка; по-нататъкъ иде 1910 г., година на албанския бунтъ и войната триполитанска — 3.598.253 л.; 1911 г. — 3.926.956 л. Виждате, прочее, че отъ 1902 до 1909 г. въ продължение на седемъ години километрическата гаранция никакъ не е спадала отъ 5½ милиона лева. Само въ 1909 г. е по-малка отъ 5 милиона лева, а пъкъ 1910 и 1911 г. е 3½ милиона лева. Разумѣва се, тѣто опрѣдѣляме

срѣдното число за послѣднитѣ години, ще ви покажа, че Турция плаща малко, срѣдно вземемо. Ако вземете за срѣдно послѣднитѣ петъ години, имате 4.428.138 л., ако вземете за срѣдно 10 г. — 5.057.569 л. Запомнете само тѣзи двѣ срѣдни цифри, за 10 г. — срѣдно 5.057.569 л. и за послѣднитѣ петъ години — 4.428.138 л. И така, какво е пъкъ задължението на България споредъ сега сключения договоръ. При новото положение, азъ ви казахъ, че годишното погашение лихви и проценти, ако ние вземемъ всичкитѣ тѣзи задължения върху си по заема, ще бѣде 4.961.000 л. годишно, слѣдователно, ще бѣде по-малко отъ 5 милиона лева, и твърдението на комисията, че ако ние продължаваме да носимъ турскитѣ задължения, ще имаме една извѣстна годишна изгода отъ единъ милионъ лева не само не се потвърждава, но се обръща въ единъ минусъ — ще имаме да плащаме по нѣколко хиляди лева годишно повече. Ако вземемъ срѣдното число само за послѣднитѣ петъ години, които сж изключителни, както казахъ, въ по-голѣмата си частъ, ние ще имаме тогава пакъ една разлика между приетата цифра за аноитетъ 4.961.000 л. и приетата цифра за срѣдна километрическа гаранция 4.428.138 л. отъ 533.712 л., значи не е единъ милионъ, а само 533 хиляди лева въ повече. Ето какъ трѣбва да се разбере прѣсмѣтането на комисията по отношение на задълженията на Турция. Остава къмъ тази цифра отъ този минусъ да се прибавятъ още и лихвитѣ и погашенията на една сума отъ 6½—7½ милиона лева, съ която ще купимъ акцинтѣ, разпрѣдѣлени за 79 години — колкото оставатъ — което ще хвърли приблизително една сума отъ около 360.000 л. Така че, ако се взематъ само послѣднитѣ години, тя ще се покачи докъдѣ 850.000 или 900.000 л.

Но, г. г. народни прѣдставители, не е достатъчно да се сипраме мрътвешки на цифритѣ, а трѣбва да ги анализираме, да видимъ отъ какво тѣ изхождатъ. И когато вземете подъ внимание обстоятелството — за което и миналиятъ пътъ споменахъ — че тази линия има главния си трафикъ не отъ стока, а отъ пътници, и то главно отъ прѣвозъ на чиновници и войски, защото тя е единичното съобщение за Македония и Албания, когато вземете подъ внимание, че въ наши рѣцѣ тази линия нѣма да има такъвъ трафикъ отъ чиновници, които ще отиватъ за Съресъ и Солунъ, за побрѣжието, а, напротивъ, че всичкитѣ този доходъ ще прѣстане, азъ съмъ убѣденъ, че при новото положение тази линия, прѣди скопчането ѝ съ други, които бихме създали съ наши срѣдства, които биха създали нѣкакъвъ новъ трафикъ отъ горѣ, отъ България, прѣди да бѣде извършено това, за което ще се искатъ най-малко 5—6 години, тя ще ни дава единъ доходъ два пѣти по-малкъ отъ досегашнитѣ, и тогава, убѣденъ съмъ, че километражътъ отъ 5.057.000 л., който се е давалъ срѣдно за 10 години, може-би ще се увеличи още съ около 1½—2 милиона лева и ние не само че не ще имаме цифрата 4.420.000 л., на послѣднитѣ петъ години, която сега имаме и която комисията е взела като нѣщо окончателно установено, не само съ 5.057.000 л. не ще можемъ да се изплащаме годишно, но съмъ убѣденъ, че ние ще доплащаме по 6—6½ милиона лева годишно. Доходътъ на тази линия може да спадне до 3.000 л. на километъръ, макаръ че за 1911 г. е билъ на 9.000—10.000 л. поради случайни причини. И тогава комисията, ако би била тукъ да прави смѣтка, ще види какъ дѣйствителността не отговаря на нейнитѣ прѣдвиждания. Тя прѣдполага, че трафикътъ нѣма да се промѣни отъ минаването на линията въ български рѣцѣ, мисли, че ще бѣде скѣпниятъ, и заради туй казва, че при досегашния трафикъ и при тѣзи граници ние ще губимъ. Ама ако се намали — което е сигурно, което е очевидно — тогава ние ще доплащаме повече. Ето защо и това второ съображение на комисията, че цѣло да бѣде по-евтино, ако продължимъ да носимъ тия задълже-

ния, отколкото ако откупимъ линията, пада. Може, наистина, тая линия, когато ѝ присъединимъ други нѣкои, които може да тръгватъ отъ Пловдивъ, една друга, отъ София за Сересъ, когато направимъ една линия за Кавала, когато направимъ, може-би, и други нѣкои приспособления на пристанища и когато се развие икономическия животъ на България, подиръ 10, 15, 20 години, да носи по-голямъ трафикъ. Но, понеже съмъ убѣденъ, че ние не можемъ да изтрасемъ частната експлоатация 79 години, които оставатъ отъ концесията и че се ще трѣбва да я експроприираме единъ денъ, тогава уголемениятъ трафикъ, който ще ни освободи отъ плащане на километрическа граница, ще легне въ замѣна на това съ всичката си тежестъ при отчуждаването, защото тогава ще трѣбва да вземемъ за база на отчуждението увеличени брутентъ приходъ на компанията и тогава отчуждаването ще бѣде много по-сжбно. И заявявамъ го сега, понеже не зная каква е сждбата на този договоръ, че ако тая линия бѣде откупена подиръ 20 години въ 3%-ви облигации, убѣденъ съмъ, че ще трѣбва да се плати една сума не по-малка отъ 160 милиона лева. Въ никой случай, при изкупуването на тази линия, никой не ще може да мечтае да я изкупи само срѣщу пѣната на облигациитѣ, защото, който и когато да я отчуждава, при каквито и правила да я отчуждава, не може да избѣгне да не плати облигациитѣ. Тѣзи облигации сж дългъ на тая компания, и ако тя даже даде безъ пари всичко свое каквото има тамъ, приемателътъ на компанията, наследникътъ ѝ се ще трѣбва да плаща задълженията ѝ, по облигациитѣ отъ заема, които сж гарантирани отъ турското правителство, и не само сж гарантирани така съ думи, ами още сж и осигурени чрезъ залагане на десетъка — прѣдвидено е, че десетъкътъ ще се продава въ присѣствението на чиновници на компанията и т. н. Даже този турски начинъ на продаване на десетъка е получилъ единъ видъ освещение и признаване въ контракта за концесията. Така че, прѣдставете си, че вие утрѣ турите рѣка на линията и кажете: „взимаме линията като плячка; вземаме я като турска собственост и не признаваме никого“, пакъ ще платите облигациитѣ, които сж издадени отъ дружеството, което е притежателъ на концесията и на което паритѣ сж отишли въ тази постройка. Вие не можете да избѣгнете това, и заради туй недѣйте никога казва: „о-о-о! 149 милиона лева“. За 160 милиона лева сж били издадени облигациитѣ, отъ които сега оставатъ 149 милиона, понеже сж били 3%-ви, продавани сж по 300—320 л. една облигация отъ 500 л., а ако бѣха 5%, щѣха да ги продадатъ по 450—480 л., и тогава нѣмаше да има нужда да издаватъ за 160 милиона лева 3%-ви облигации, а щѣха да издадатъ само за 120 милиона лева 5%-ви таквизъ.

Виждате каква роля играе лихвениятъ процентъ на единъ дългъ. Азъ, когато казвамъ, че ще вземемъ линията съ 149 милиона лева въ облигации, казвамъ въ едно фактическо положение, и ние и вие всички по три главни и деветдесетъ рѣцѣ да имаме, за да се боримъ и защитаваме противната кауза, не можемъ да я защитимъ, а ще трѣбва да приемемъ облигационния дългъ на компанията, защото е гарантиранъ съ залогъ върху нея. Инакъ, ще трѣбва да търпимъ 79 години да експлоатира линията частна компания и тя ще си плаща, разумѣва се, дълга, облигациитѣ, а ние ще гарантираме само за километража. Азъ мисля, че това е много ясно и тукъ не трѣбва да се намѣри нито единъ здравъ умъ, който да мисли, че може да се избѣгне да не се платятъ облигациитѣ. Тѣй че, ако приемемъ нуждата да се откупи линията, ще приемемъ и да се платятъ облигациитѣ.

Сега, какво остава нѣщо повече дадено възтъ отъ облигациитѣ, които ние поемемъ върху си, като вземаме линията? Само 15 милиона лева — това се дава. Срѣщу тѣзи 15 милиона лева, nota bene, както

е казано това въ писмото, което съставя нераздѣлна частъ отъ контракта, 2.272.157-20 л. на 1 мартъ т. г. сж се намирили въ касата на дружеството. Тѣзи пари, които сж се намирили въ касата на дружеството на 1 мартъ и които ще се намиратъ и сега на 1 юлий, ще бѣдатъ собственостъ на оногызъ, който ще купи акциитѣ; тѣ сж дружествени пари, които винаги ще се намиратъ въ обръщение. Тѣзи пари на 1 мартъ сж били, казахме, 2.272.157-20 л., а на 15 априлий отъ писмото се вижда, че сж били по-много, слѣдъ това повече или по-малко — то е активъ на дружеството. Онзи, който купи акциитѣ, туря рѣка на тѣзи пари, очевидно е, защото тѣ ще стоятъ въ касата на дружеството. Нѣщо повече, оттогава насамъ, „depuis lors“ е казано въ писмото — нека го четемъ на български — компанията е анкесирала, събрала като аконтъ върху километрическата гаранция за 1912 г. — запомниме това, защото послѣ ще се повърна — сумата 108.000 лири турски, които сж равни на 2.455.000 л., които турското правителство е внесло на дружеството подиръ м. мартъ тази година. Турското правителство дори не знае кога се броятъ, ами ги брои за негова смѣтка Dette publique, която събира десетъка, взема хранитъ въ рѣцѣтъ си, държи ги подъ свой ключъ и ги продава. И макаръ че въ 1912 г. Турция има война съ България, Гърция и Сърбия, километрическата гаранция за 1912 г. виждате, че е била внесена подиръ 1 мартъ, въ размѣръ на 108.000 турски лири, и остава да се дължатъ още 21.000 турски лири, т. е. 477.000 л. Значи, срѣщу километрическата гаранция, освѣтъ сумата 2.455.000 л., която е била събрана подиръ 1 мартъ, има да се взематъ още 477.000 л., недоплатени отъ Dette publique за 1912 г., които, възможно е, въ този моментъ да сж и тѣ платени, защото ние не сме провѣрявали какъ стои въ този моментъ касовата наличностъ на компанията. Знаемъ, че на компанията на 1 априлий ѝ се е платило, на 1 октомврий пакъ ще ѝ се плати друга частъ, дори и облигациитѣ днесъ не сж вече за 149 милиона лева; отъ тая сума трѣбва да се спадне погашението, което е направено въ мѣсецъ априлий, което сжщо така ще бѣде направено въ мѣсецъ октомврий и т. н. Въ всѣки случай, когато ние казваме, че купуваме акциитѣ на това дружество, ние разбираме, че купуваме всички неговъ активъ, както и неговия пасивъ. Въ актива фигуриратъ вземанията на дружеството, готовитѣ суми, които се намиратъ въ нѣкои банки и които на 1 мартъ сж били два милиона и толкова лева, а днесъ, може-би, сж три милиона, защото подиръ туй виждаме, че сж постѣпили нови 2½ милиона лева. Азъ не казвамъ, че сега сж петъ милиона, защото, като сж платили на 1 априлий половината отъ анюитета за облигационния заемъ — 2.400.000 л. — то пакъ сж останали въ касата приблизително 2.200.000 л., и пакъ остава да се взема 477.000 л. отъ Dette publique. Значи, г-да, това ние го вземаме, това е въ активътъ. Отъ въпроснитѣ 15 милиона лева, обаче, половината, 7½ милиона лева, ние даваме на компанията за експлоатацията, за отчуждаване на нейнитѣ права. Тази компания за експлоатацията, като получава отъ насъ 7½ милиона лева, дава ни срѣщу това всички си подвиженъ инвентаръ. Тоя подвиженъ инвентаръ, както е казано въ мотивитѣ къмъ законопроекта, на 31 декемврий 1911 г. е възлизалъ на сума 6.253.076-45 л.; той се споменава тукъ въ писмото, което е приложено къмъ контракта. Този сжщиятъ инвентаръ на края на 1912 г. споредъ единъ отчетъ, който намирамъ въ „Gazette financière“, напечатанъ прѣвъ мѣсецъ априлий, е възлизалъ на една сума вече малко по-малка — на 5.853.076-45 л. Види се, че частъ отъ инвентара е намалѣлъ въ стойността си поради обезцѣняване, защото трѣбва всѣка година да се поставя намаление на стойността и защото поради войната къмъ края на миналата 1912 г., компанията не е могла да купи нѣкои нѣща и да увеличи подвижния си мате-

риялъ. Ако вземете сега и съберете 2.272.157-20 л. — това, което се намира въ касата — съ 6.253.076-45 л. — което е стойността на инвентара на 31 декември 1911 г. — вие получавате една сума 8.525.233-65 л. Ако извадите тѣзи 8.525.233 л. отъ 15.000.000 л. — 7.500.000 л., които плащаме за акции и 7.500.000 л., за откупване правата на компанията за експлоатацията — вие ще видите, че оставатъ отворени 6.474.767 л. Ако извадите тѣзи 8.525.233 л. отъ 15.000.000 л. — както е била въ 1912 г., тогава оставатъ открити съ 6.474.767 л. Ето една жертва, която се прави отъ българското държавно съкровище, за изкупуване правата на компанията. Другата жертва е, стойността на облигациитѣ. Азъ ви казахъ и по-рано, че облигациитѣ не можемъ да не ги поемемъ; който и да откупува или отчуждава линията, ще ги вземе върху си.

Сега остава ми да ви оправдая, защо ние даваме 15.000.000 л. за права, когато имаме на срѣща си единъ инвентаръ отъ осемъ милиона и толкова лева, слѣдователно, оставаме съ 6.474.767 л. открити. То е най-сжществената частъ на въпроса. Г. Малиновъ каза, че ние плащаме 30.000 акции по 250 лева едната — или 7.500.000 л. — и ги плащаме за вѣтъра, защото тѣ нѣматъ тази стойностъ. Азъ ви питамъ, г. г. народни прѣдставители, какъ ние можемъ да опрѣдѣлимъ стойността на една акция — че тя не струва нищо, или струва нѣщо? По номиналната стойностъ не можемъ никога, и ако въ случая вземѣхме номиналната стойностъ, ние трѣбваше да опрѣдѣлимъ стойността само на акциитѣ на 15.000.000 л., защото тѣ сж 30.000 акции, издадени на врѣмето по 500 л.; 15.000.000 л. — това е било капиталътъ на дружеството. Струва ми се, 6.000 отъ тия акции на стойностъ 3.000.000 л. сж дадени на концесионера на прѣдприятието въ началото на основанието му. Ние ги купуваме сега по 250 л. Г. Малиновъ казва: „Това е много; тѣ не струватъ петъ пари“. Какъ да опрѣдѣлимъ стойността имъ? Сега можешъ да кажешъ, че не струватъ петъ пари, а хората ви казватъ: „Не можемъ да ви ги дадемъ по-долу отъ 250 л.“ Сега, кой е кривъ, кой е правъ? Акциитѣ на едно дружество се прѣдѣлватъ споредъ доходността на самото прѣдприятие. Това прѣдприятие не е блѣсково нито въ своето настояще, нито въ своето бъдѣще. Защото, както ви казахъ, доходността на линията е малка. Тя е направена повече по съображения политически и стратегически на турското правителство и тѣмъко затова, турското правителство се е и принудило да даде такава голѣма километрическа гаранция. Туй дружество, обаче, е съумѣло, благодарение на километрическата гаранция да раздава въ продължение на всички прѣдшествующи години, съ изключение на послѣдната, по 10 л. годишенъ дивидентъ на акция и да образува даже, единъ резервенъ фондъ, който, струва ми се, въ тия суми не фигурира — това не съмъ провѣрилъ — и който резервенъ фондъ е около два милиона лева и който тоже ще бѣде нашъ активъ. Зарадъ него въ договора не е казано нищо, но разбира се, че и този резервенъ фондъ, както и книгата, доларитѣ, тефтеритѣ и пр. всичко, което има дружеството, ще бѣде на оновова, който има акциитѣ. Слѣдователно, ако има резервенъ фондъ отдѣлно отъ тѣзи суми, и той ще бѣде нашъ. Та думата ми е, че това дружество систематически е раздавало дивиденти, по 10 л. на акция, съ изключение на послѣдната година, която била ужъ най-доходна, но въ която то не е раздало никакви дивиденти, може-би защото е искало да увеличи своя резервенъ фондъ или по други причини. Щомъ въ Франция една акция, каква и да е, може да получи въ годината дивидентъ 10 л., тя обикновено тамъ, дѣто хората се удовлетворяватъ съ по-малки лихви, всекога струва 200 или 250 л., като се спекулира и върху бъдѣщото по-добро състояние на прѣдприятието. Въ добавякъ, тѣзи акции принадлежатъ на едно

ограничено число много богати хора и тѣзи хора нѣматъ нужда да ги продаватъ, даже тѣ не се котиратъ на борсата — не ги продаватъ, а ги държатъ въ каситѣ си. И ако речете да ги откупите, вие не може да ги откупите, освѣнъ ако имъ дадете една справедлива цѣна. Това имъ правимъ ние. Ние не имъ даваме по 500 л. номиналната цѣна, по колкото сж платили на врѣмето, а като се ползуваме отъ обстоятелството, че не сж могли досега да получатъ повече отъ 10 л. годишенъ дивидентъ на акция, дошли сме до заключението, че минималната сума, на която тѣ могатъ да отговорятъ, е 250 л. Менѣ ми се струва, че такава една сдѣлка, при която вие купувате 10 л. годишенъ доходъ, въ Франция, тамъ каждѣто има 3% рента за 20 милиарда лева, вие не може да ги купите за по-малко отъ 250 л. Това сме ние направили. Г. Малиновъ може да казва, че не струватъ нито по 25 л. едната, но нека той ги купи по 40, по 50 и да ни ги продаде по 250 л., ние ще ги купимъ. Но ние не можахме да намѣримъ нѣкой да ни ги прѣдложи по-евтино.

И тѣй платенитѣ пари за акциитѣ, г. г. народни прѣдставители, се оправдаватъ. Тѣ изобразяватъ венчикитѣ печалби на това прѣдприятие. Съ 7½ милиона лева ние откупуваме всичкитѣ гешефтарски проекти за бъдѣщи печалби, които сж имали концесионеритѣ на това дружество. Г. Бодуенъ, който е ходилъ въ Турция и съ голѣми или малки мъжи въ 1892 г. е успѣлъ да добие на свое име концесията, другитѣ господа — Витали и пр. — които сж станали съучастници, та сж образували дружеството и които сж го ръководили досега, получаватъ въ всичката тази работа за своитѣ грандиозни проекти всичко на всичко 7½ милиона лева — за своитѣ внесени пари и трудове досега, за своитѣ старания и за своитѣ надежди въ бъдѣщото. Прѣдѣнето, всеки съ здравия си умъ, може ли да се нарече това нѣщо негодно отъ наша гледна точка или да се разглежда като келепиръ отъ тѣхна гледна точка. Всеки отъ тѣхъ може да ви каже: „Ние въ това дружество внесохме капитали, подиръ това дружество ние тичаме вече 20 години и имаме още 79 години въ перспектива да печелимъ. А когато отъ венчката тази работа сполучимъ, щото акциитѣ, за които сме платили по 500 л., да ви ги продадемъ по 250 л., какво искате повече отъ насъ? Че ние никога не сме разчитали на тази перспектива — да си продадемъ венчикитѣ права за 7½ милиона лева, т. е. за половината отъ номиналния капиталъ на дружеството ни. Ние на врѣмето, когато сме внасяли по 500 л. за акция, или когато сме си прѣдѣлили акциитѣ по 500 л. едната, сме мислили да получимъ много повече“. А ние ги купуваме сега по 250 л. едната. Г. Малиновъ може да мисли, че той би могълъ да вземе тѣзи акции безъ пари отъ хората, че би могълъ да ги убѣди или принуди да кажатъ: „Ние се отказваме да искаме пари за акциитѣ си; макаръ че сме броели по 500 л. за една акция, сега нѣма да вземемъ нито петъ пари, защото се боимъ отъ васъ.“

А. Малиновъ: Г. министре! Азъ приемамъ за минута, че акциитѣ трѣбва да се купятъ по тѣхната борсова стойностъ. Прѣдполага се, че тѣхната борсова стойностъ е 250 л. едната: . . .

Д-ръ Н. Генадиевъ: Не е вѣрно.

А. Малиновъ: . . . ако ние усвоимъ този принципъ и по борсовата стойностъ купуваме облигациитѣ, то трѣбва да плащаме едната не по 500 л. Вие сами заявихте, че борсовата стойностъ е отъ 300 до 320 л. Всичко това прави 96 милиона лева, а ние плащаме 149 милиона лева.

Министъръ Т. Теодоровъ: Желаете ли да Ви отговоря на това?

А. Малиновъ: Да, обяснете на Събранието. На едно мѣсто има единъ принципъ, а на друго мѣсто другъ принципъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ще Ви отговоря на това. Азъ искамъ да освѣтля Събранието по този въпросъ.

А. Малиновъ: Безспорно, това е нужно, и туй намѣрение имамъ, като питамъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: И така, г. Малиновъ казва, че азъ приемамъ какво тѣзи акции трѣбва да се оцѣнятъ по борсовата имъ стойностъ. Азъ ви казахъ, че тѣзи акции на борсата не се котирайтъ, . . .

А. Малиновъ: То е още по-лошо.

Министъръ Т. Теодоровъ: . . . защото сж въ рѣцѣтъ на нѣколко хора, които ги държатъ у себе си, за да иматъ la main dirigente въ прѣдприятието, както ще видите, че въ всѣко прѣдприятие отъ това естество малки акционери сж по 5, 6 и 10 акции не фигурирайтъ, ами акциитѣ стоятъ въ рѣцѣтъ на администраторитѣ, които иматъ винаги болшинство и които, като се повикатъ на общо събрание — вземете за примѣръ ориенталцитѣ — явяватъ се въ общо събрание само 7 души, какъвто голѣмъ и да е капиталътъ. Та тѣзи акции, безъ съмнѣние, въ продължение на 10, 15 или 20 години сж добили по 10 л. дивидентъ. Всѣка цѣнна книга се пѣни и стойността ѝ зависи отъ дивидента, който тя дава, билъ той лихвенъ процентъ или търговска печалба, въ зависимостъ — когато е търговска книга — и отъ перспективата на бѣдъщето на прѣдприятието. Ето кой е принципътъ. Въ Франция, дѣто рентата е 3% за 20 милиарда лева пласирани — г. Малиновъ знае това — има хора, които си даватъ паритѣ по 3%; а правителството тамъ при най-голѣма скжпотия пласира al pari държавната 4% рента. За колко лева рентието ще купи една книга, която дава 10 л. доходъ? Ако е пласирана по 4% — за 250 л., ако е пласирана по 3% — за 333 л. Какъ можете да кажете, че скжпо сме купили тѣзи акции, като сме ги уговорили по 250 л. една? Вие, може-би, мислите, че можете да ги вземете безъ пари; ние не можахме. Ако има нѣкои да твърдятъ, че могатъ да взематъ отъ притежателитѣ акциитѣ на това дружество безъ пари, както има хора, които претендираха нѣкога, че можемъ да вземемъ ориенталската линия, безъ да платимъ нѣщо, нека ни заявятъ тукъ, че могатъ да направятъ това и ние ще чакаме да го направятъ. Но азъ изключвамъ възможността да бѣдатъ купени тѣзи акции по-евтино или безъ пари.

Оставатъ другитѣ 7½ милиона лева, които се даватъ на дружеството за експлоатацията. Азъ казахъ по-рано, че ако вземете, че едната половина 7½ милиона е стойността на акциитѣ, тогава вие ще трѣбна всичкия инвентаръ и всичкиятъ готови пари да отнесете къмъ другитѣ 7½ милиона лева, които сж право на експлоатация на другата компания. Е добръ, азъ ви показвахъ, че стойността на инвентаря и готовитѣ пари, които сж намѣрени като активъ въ касата на тѣзи хора, е 8.525.233 л. по смѣткитѣ къмъ 31 декемврий 1911 г. Ние имъ даваме 7½ милиона лева, за да купимъ 8.525.233. Но г. Малиновъ каза: „Азъ се съмнѣвамъ, че инвентарътъ може да струва толкова“. Имате право, г-да, да се съмнѣвате, както за стойността на акциитѣ, тъй сжко и за стойността на инвентара. И ние се съмнѣвахме, и ние безъ провѣрка не ги взехме. Но какво излѣзе? Ние провѣрихме годишния отчетъ, какъ

всѣка година е расълъ инвентарътъ точка по точка, и ние нѣмахме причини да прѣдполагаме, че тѣзи хора нарочно сж вписвали невѣрни нѣща въ книгитѣ си отъ нѣколко години насамъ, за да излѣжатъ българитѣ, които ще дойдатъ слѣдъ нѣколко години да откупятъ линията върху тази база. Това е едно голѣмо дружество, което нѣма абсолютно никакви причини да лѣже себе си, защото почти сжщитѣ тѣзи, които сж акционери, сж и администратори, сж и такива, които дирижиратъ счетоводството, и нѣма защо тѣ да учатъ своитѣ чиновници да ги лѣжатъ. Но ние не се задоволихме съ това, а поискахме да ни покажатъ въ какво се състои този инвентаръ, който въ годишния балансъ на дружеството е забѣлѣзанъ къмъ края на 1911 г. — 31 декемврий — 6.253.076 л. и за който всѣка година се вписватъ извъстни погашения. Дружеството, за да ни освѣтли въ това нѣщо, ни даде описъ за количеството на своитѣ локомотиви, вагони и фурго-ни. Поискахме да се направи една оцѣнка отъ вѣщи, компетентни лица по държавнитѣ желѣзници. Подробна оцѣнка на всѣки единъ вагонъ, на всѣки локомотивъ не е направена, но приблизителна оцѣнка сж направили отъ полковникъ Христовъ, който заведжда днесъ движението, и отъ инженеръ Морфовъ, главния директоръ на експлоатацията. Повикахме г. Морфова и въ засѣданието на комисията на Народното събрание, за да освѣтли тая послѣдната върху качеството и стойността на материялитѣ. Той каза, че подвижнитѣ материяли струватъ 5—6 милиона лева, че половината отъ машинитѣ и локомотивитѣ, които сме намѣрили при завземането на линията, били съвършено новички — думата е негова — съвсѣмъ не употребявани, защото не сж били нужни на компанията за експлоатация, не е имало нужда да се турятъ въ движение всичкиятъ 34 локомотива, но сж държани въ резерва по искането на турското правителство, за да може да се усили движението въ случай на война. Половината отъ вагонитѣ и фурго-нитѣ били съвършено нови — поне така ги намѣрили; сега, разбира се, тѣ не ще сж съвсѣмъ нови — а другитѣ, които били въ употребление, така сжко намѣрили въ добро състояние. Сега, въ днешно врѣме, си служимъ съ всичкия този материалъ и не отъ днесъ, а отъ м. ноемврий, отъ деня на завземането тая линия, тѣ сж наши, въ наше употребление. Сега, разумѣва се, тѣ не сж нови, има и строшени отъ тѣхъ, при злощастиятъ катастрофи, които станали. Но тѣ прѣдставляватъ тази стойностъ. Тѣ сж, г. г. народни прѣдставители, както ги намѣрвате тукъ: 90 разни каруци, кола, за пѣтници за I, II и III кл., 30 фургона и 728 разни вагони. Значи всичко това прави 728, плюсъ 90, плюсъ 30 = 848 вагони и фурго-ни. Освѣтъ това има и 34 локомотиви съ тен-дери, на които различieto е подробно описано. Вземете само 848-тъ вагона, половината отъ които сж нови, а другитѣ сж малко употребявани, вземете 34 локомотиви, прѣцѣнете ги и ще получите 5—5½ милиона лева, набѣрзо прѣсметнато. И това не е нѣкой боклукъ, кантари, вѣзни и чукове, макаръ че въ стойността на инвентара влизатъ и телеграф-нитѣ машини по линията, и столоветѣ, и маситѣ, и огледалата, и звънцитѣ, съ които се даватъ сигнали — всичко това е инвентаръ. Такова е моето впечатление, извлѣчено отъ консултирането на тия официални цифри, потвърдени отъ полковникъ Христовъ и инженеръ Морфова. Оцѣнката е направена отъ наша страна приблизително, защото не може въ врѣме на война да се назначи комисия, която да освидѣтелствува поотдѣлно всѣки локомотивъ, вагонъ и фургонъ, тъй като, прѣди всичко, тѣ не стоятъ на едно мѣсто, за да могатъ да бѣдатъ освидѣтелству-вани. Имате, прочее, пълно основание да считате, че инвентарътъ, както е оцѣненъ въ книгитѣ на дружеството, е реаленъ. И когато г. Малиновъ казва:

„Азъ не вѣрвамъ, че инвентарътъ е реаленъ“, той изказа едно просто съмнѣние, а когато правителството казва, че има инвентаръ такъвъ и такъвъ, то ви дава положителни цифри.

Най-послѣ, г. г. народни прѣдставители, вис-сами съобразете, че една линия отъ 510 км., на която стойността е 80—85 милиона лева, за да може да услужва при обикновеното, малкото движение, плюсъ да бѣде въ състояние да удовлетвори въ врѣме на война стратегическия нужди на Турция, не може да мине съ единъ инвентаръ по-малкъ отъ 6 милиона лева. Това е невъзможно. Попитайте който щете инженеръ, когото срѣщнете на пътя: „Една желѣзница, която се движи на 510 км. съ вагони, фургоми, локомотиви, това и онова, какъвъ подвиженъ материялъ и инвентаръ трѣбва да има? Той ще ви каже, че 6.200.000 л. за такъвъ една желѣзница е абсолютниятъ минимумъ, до който може да се слѣзе. Това е най-малкото, което можемъ да си прѣдставимъ. Така щото, това нѣщо е реално, г-да. А за него ме критикуватъ: „Защо вие съ 7½ милиона лева купувате нѣщо, което състои въ вагони, локомотиви и други прѣдмети, прѣцѣпени за 6.200.000 л. и готови пари 2.200.000 л. или всичко 8.400.000 л. Не виждате ли, г. г. народни прѣдставители, че тази критика, това съмнѣние, този скептицизмъ, аджеба, дали инвентарътъ и акциитъ струватъ толкова, за колкото се купуватъ, е съвършено изкуственъ и не е на нищо основанъ. Азъ по съвѣстъ ще ви кажа, че прѣцѣнявамъ тази сдѣлка, която купува акциитъ на акционеритъ за половината отъ номиналната имъ цѣна и инвентара за по-малко, отколкото е записанъ и опѣненъ въ книгитъ на дружеството — считамъ за една сдѣлка, идеална, образцова, сдѣлка, която не може да се критикува като неизгодна и която трѣбва да се извърши по този начинъ и само по този начинъ. Азъ не искамъ да се разпростирамъ по-нататкъ; азъ ви обяснявамъ съдържанието на контракта, колкото се касае до откупването на акциитъ, носящи 10 л. годишенъ дивидентъ за 250 л. и колкото се касае до 7½ милиона лева, платени на дружество за инвентаръ — неговия подвиженъ материялъ.

Но, г. г. народни прѣдставители, вѣнъ отъ тѣзи изгоди, вие имате написано въ контракта, че срѣшу този платежъ компанията се отказва да иска отъ българското правителство обезщетение за прѣвозване на войскитъ ни и въобще за служенето ни съ тази желѣзница за всичкото врѣме отъ м. ноември до сключването на мира, откогато влиза въ сила този контрактъ. Ние си служихме съ всичкитъ имъ локомотиви, вагони и пр. и тѣ ни принесоха грамадна полза за съсрѣдоточаването на нашитъ войски при Чатаджа, за прѣхраната имъ и пр. Ние отъ тукъ прѣзъ Одринъ не можахме да прѣкараме нито единъ вагонъ чакъ до 15 мартъ т. г. Тѣзи локомотиви и вагони носѣха най-важната служба прѣзъ врѣме на войната, плюсъ опѣзи, които бѣха взети отъ ориенталцитъ — много малко, впрочемъ — по другата линия. Това ползуване въ продължение на толкова мѣсеци за прѣвозване нашитъ войски, колко струва, ще оставя на васъ да направите смѣтка. Азъ не ще я правя тукъ, защото, ако договорътъ пропадне, ще се каже: „Вие сами признахте, че толкозъ струва“. Но ще ви я направи компанията единъ денъ, ако не го утвърдите.

Х. Поповъ: Трѣбваше и Вие да я направите, за да освѣтлиме Събранието.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ ви казвамъ, защо не ща да я правя. Казвамъ ви, че това е единъ подарѣкъ вѣнъ отъ договореното и не искамъ съ него да оправдавамъ цѣната на откупването. Тукъ въ единъ членъ, който вие сте чели, за да не го цити-

рамъ, има изрично задължение, че компанията се отказва да иска отъ българското правителство какво да е обезщетение за прѣвозване на войскитъ. Отъ Турция тя, по контракта си, имъ право да иска това обезщетение по твърдѣ конянтната причина, че отъ Турция ще иска доизплатенето на километража. Ако тѣхната линия не работи цѣла година, за тѣхъ е по-добръ, защото тѣ ще си направятъ смѣтката и ще кажатъ: дайте ни чиста печалба 7.549.000 л., колкото е цѣлиятъ километражъ, прѣсметанъ по 15.500 л. на километъръ годишно, тя е голѣма сума отъ 5—6 милиона лева, азъ бихъ отхвърлилъ тѣхното искане въ този размѣръ, ако нѣмамъ този контрактъ, да имъ плащаме километражъ. Въ всѣки случай, по този въпросъ, струва ми се, че може нѣщичко да ни засегне, и туй нѣщичко може да се изрази въ една крупна сума. Азъ прѣдоставямъ на г. г. народнитъ прѣдставители да прѣцѣнятъ сами това нѣщо, защото знаемъ, при други обстоятелства, за прѣвозване на войски, какви смѣтки сѣ прѣдизявявани отъ ориенталцитъ на Турция и какво количество милиони сѣ били наброявани изодитѣжъ. Прѣсметнато по тѣхната тарифа, това би било една голѣма сума. Е добръ, чрѣзъ този договоръ ние ликвидираме единъ възможенъ споръ, въ който ще се защитаваме, ще отричаме, ще искаме да платимъ колкото е възможно по малко, но сѣ ще имаме неприятностъ, и въ края на крайщата сѣ ще платимъ нѣщо. Ето по кой начинъ азъ оправдавамъ плащането на тѣзи 15 милиона лева за акциитъ, за инвентара, за евентуални рекламации и пр. И само който не желас да купи тѣзи акции, само който съ едно parti pris иска да се направи невъзможна каква да е сдѣлка, той може да говори противъ нея. Азъ разбирамъ да дойде нѣкой противникъ да каже: нѣма нужда да изкупуваме линията, ще търпимъ експлоатацията 79 години; той ще има право да дискутира съ насъ, но да се говори, че тукъ имало комисиона 27 или 35 милиона лева за Crédit Mobilier, то е да не се знае да се прави смѣтка, да не може да се разбере, че 2 и 2 правятъ 4, а не 8.

Свършвамъ съ заключението на комисията въ свръзка съ казаното отъ г. Малинова, който се позоваваше на него. Нѣма никаква сгода за България отъ оставането на компанията въ туй положение, напротивъ, ние ще имаме материални негоди и ще приплащаме нѣщо повече въ формата на километрическа гаранция, вмѣсто тия 4.900.000 л., които чрѣзъ откупването правителството ви призовава да впишете въ бюджета за цѣлата линия и да се отървете отъ какъвто да е километражъ и чужда компания, която ще ви се мѣси въ тарифата, въ удовлетворението на търговскитъ, икономическитъ, военнитъ, стратегическитъ и всѣкакви други нужди на държавата.

Прѣминавамъ сега къмъ другитъ бѣлѣжки на г. Малинова. Въ договора се казва, че не само подвижниятъ материялъ ни даватъ, но и апровизионманитъ си. Какво е, това апровизионмани? Апровизионмани, г. г. народни прѣдставители, сѣ, напр., вагонищата, които имаха стоварени въ Солунъ, било на пристанището, било на гарата или по другитъ гари; апровизионманъ е маслото, което иматъ въ варели за машинитъ и вагонитъ, или всички други потребности, които сѣ нужни за желѣзницитъ. Даватъ всичко това, защото, щомъ ние купуваме акциитъ, имаме право върху всичко, което принадлежи на компанията. Даватъ ни всички инструменти

въ работилницата, които иматъ въ Солунъ и другадѣ: чукове, инсталации, кантари, обръщателни постройкы и въобще всичко, каквото иматъ. „Нѣмате, казва, г. Малиновъ описъ на апровизионманитѣ, за да ги видимъ“. Какво ще ги видите? Ние турихме на врѣмето още рѣка на тѣхния кюмюръ и го изгорихме отдавна, безъ да имъ го платимъ. Неотдавна ни прѣдставиха смѣтка, за да имъ дадемъ паритѣ за нѣкои взети нѣща. Въпросътъ е висящъ и г. Франтъ може да ни каже нѣщо по този прѣдметъ. Всички принадлежности на желѣзницата имъ вземахме въ началото на войната и турихме рѣка на тѣхъ, и гърцитѣ не ни прѣчеха въ нищо. Вие знаете, че до послѣднитѣ сблъсквания на 17 юний ние владѣхме гаритѣ и всичко бѣше въ наше разположение, и ние бѣхме отговорни, само че до известно мѣсто линията се считаше грѣшка — на 14 километра откъмъ Солунъ — и гърцитѣ тамъ правѣха, разумѣва се, известни формалности. Та за тѣзи апровизионмани нѣмаше нужда отъ списъкъ — хората сж готови да ни ги дадатъ — таквизъ, каквито се намѣрятъ и тоя описъ е единъ документъ, който нѣмаме тукъ. Всички апровизионмани, каквито сж имали, сж били дадени намъ, съ забѣлжка, че, ако има нѣкои недоплатени, да ги платимъ, защото имаха каменни ваглища на цѣтъ, поржчанъ, непристигналъ и неплатенъ, който, като го получимъ, да го запла- тимъ по стойността, по която е уговоренъ. Вземаме прѣдметитѣ, разумѣва се, ще трѣбва да ги платимъ. Виждате, слѣдователно, доколко въпросътъ на г. Малинова е празенъ. То е сѣ единъ плюсъ къмъ онова, което знаете — къмъ вагонитѣ, локомотивитѣ и т. н.

Г. Малиновъ се спрѣ на чл. 4 алинея втора и казва: „Ето едно задължение, което може да ни коштува много“. Послѣ се спрѣ върху прѣдписанието на сжщия членъ алинея трета и ни казва: „Ето още едно задължение, което менъ ми се вижда така сжщо, че може да ни коштува много“. Да видимъ какви сж тия задължения, г. г. народни прѣдставители: (Чете) „Когато ще се редактиратъ клаузитѣ на договора за мира, българското правителство се задължава да прѣдложи своитѣ добри услуги, за да се опрѣдѣли добри, щото за врѣмето прѣди подписването договора за мира, изплащането на километрическата гаранция, дължима отъ отоманското правителство, ще стане отъ това послѣдното, понеже поменатото по-горѣ задължение на българското правителство, относително изпълнението на договора отъ 8 октомври 1892 г., почва да тече само отъ датата на подписването на казания договоръ за мира.“ Идеята въ тази алинея е ясна: че ние никаква километрическа гаранция не можемъ да дължимъ на тази компания, ако нейната линия остане въ наша територия, освѣнъ отъ деня на подписване договора за мира, защото само оттогава ставаме собственици. Колкото и да се протака сключването на мира, макаръ че ние въ това врѣме си служимъ съ линията, по силата на договора, това служене ще бѣде безъ пари, и за всичкото врѣме прѣди подписването на договора километражътъ трѣбва да се плати отъ Турция. Възбудиха въпроса: „Ако Турция се противи да плати гаранцията на това основание, че вие сте експлоатирали линията?“ Ние казваме, че тя не може да се противи на това основание, защото на Турция не дължимъ нищо; ние си служимъ съ нейния имотъ като воюющи и побѣдителни, а тя трѣбва да си плати километража. Тогазъ Crédit Mobilier изказа желание не да се задължимъ, но да дадемъ нашитѣ добри услуги, за да се впише въ договора за мира, че задължението на Турция по километража ще продължава до датата на сключването на мира, нѣщо което и безъ това се подразбира и което е въ нашъ интересъ. Въ особената подкомисия на парижката финансова конференция, която се занимава съ уреждане въ-

проса за концеситѣ въ Турция, ние поддържаеме този възгледъ — и той ще се усвои — че каквито и да сж задълженията на Турция не могатъ да минатъ върху насъ, освѣнъ когато сж сществували валидно сключени прѣди започването на войната, и то отъ датата на подписването на мира нататкъ, а до него врѣме сж задължения на Турция. Това слѣдва и отъ принципитѣ на международното право. А това дѣто сме казали, че се задължаваме да прѣдложимъ нашитѣ *bonnes offices*, не ни ангажира въ нищо, което да не можемъ да изпълнимъ. Но г. Малиновъ се страхува, че ако не се постараемъ да направимъ това, Турция нѣма да признае и да плати километража отъ врѣмето на войната до деня на подписването на мира, и ние ще го платимъ. До колко е празенъ страхътъ на г. Малинова въ това отношение се вижда отъ това писмо, което по-рано ви прочетохъ и което е приложено къмъ договора. Въ това писмо Crédit Mobilier ви казва, че слѣдъ 3 мартъ 1913 г., датата на подписване договора, получихме отъ турското правителство 108.000 турски лири срѣщу километража за 1912 г. Ако г. Малиновъ бѣше прочелъ по-внимателно този пасажъ отъ писмото щѣше да види, че километражътъ за цѣлата 1912 г. до 1 мартъ 1913 г. е билъ платенъ отъ части отъ Dette Publique — 2.455.000 л. — и останалитѣ 477.000 л. се дължатъ отъ Dette Publique, който ще ги внесе, а, както казахъ по-рано, може-би досега да сж внесени тѣ. Така че този километражъ, който споредъ г. Малинова бихме рискували да платимъ, ако не си дадемъ добритѣ услуги за вписването му да го плати Турция до датата на мира — този километражъ колкото се касае до 1912 г. въ самия договоръ е казано, че той е вече платенъ и остава само километражътъ отъ 1 мартъ 1913 г. до 17 май 1913 г. — датата на подписването на мира. Несъмнено, че по принципа, който казахъ, този километражъ ще се плати отъ Турция, респективно отъ Dette Publique, защото до този денъ Dette Publique продължава да събира всички даждия за смѣтка на кредиторитѣ и, слѣдователно, щомъ като ги събира, ще плати. Ние продължаваме да търпимъ Dette Publique само затуй, защото въ парижката финансова конференция не е установенъ размѣрътъ на задълженията, които ще поемемъ. Очевидно е, прочее, че опасението на г. Малинова е празно, то се формулира само, за да може да се каже нѣщо. На-ли ще се разисква договорътъ, трѣбва да се каже нѣщо противъ: че тукъ е неясно, че тамъ е опасно, да излѣзе, че е нѣщо неприемливо.

Послѣдната алинея гласи: (Чете) „По сжщия начинъ ще се постѣпва и за всички искания, които компанията би могла да прѣдяви прѣдъ отоманското правителство за работи извършени прѣди поменатата по-горѣ дата, и чиято собственостъ българското правителство признава на Главната режия, както въ своя полза, така и въ полза на бившитѣ носители, както ще се падне.“ Какво значи това? Че по сжщия начинъ ще се постѣпва и съ другитѣ искания, за които компанията има рекламации къмъ Турция, т. е. за всичко, което датира отъ прѣди подписването на договора за мира, компанията за експлоатацията ще се разправя съ Турция. Това е ясниятъ смисълъ на тази алинея. Ние нѣма какво да се мѣсимъ въ тѣзи искания на компанията, нито да искаме и нито да отговаряме. Но за онуй, което почва отъ датата на подписването на мира, ние ще отговаряме. Понее линията не е въ наши рѣцѣ отъ 17 май 1913 г., а отъ по-рано, то, очевидно, само за онова, което изхожда отъ насъ, може да отговаряме, а не и за това, което компанията ще направи. Ако слѣдъ 17 май 1913 г. компанията би направила нѣщо, тя нѣма да го направи съ цѣлъ да се уврѣди и да го иска отъ насъ. Тя много хубаво запазва своитѣ интереси и нѣма защо да се боимъ, че тя

и́ма да бъде тѣй бдителна и подирѣ да си запази интереси́тъ, както и по-рано.

Г. Малиновъ свърши тукъ своитѣ бѣлѣжки по контракта. Азъ ги разгледахъ, г. г. народни прѣдставители, една по една — бѣхъ ги отбѣлѣзали въ цѣли 11 пункта — и вне всички видѣхте колко струватъ неговитѣ критики и бѣлѣжки. Тѣ всичкитѣ сѣ основани или на недоразумѣние, или на неправилно прѣсметане и манипулиране съ цифритѣ и цѣнно-ститѣ. Нищо сериозно не може да се прѣдстави, за да се докаже, че въпросната едѣлка е лоша, защото, както ви обяснихъ, тя се състои отъ два елемента: отъ облигации, които всѣки изкупувачъ на линията ще трѣбва да поеме върху си quand mѣme, и една сума отъ 15.000.000 л., отъ която всѣки единъ, който получи 30.000 акции и 8.800.000 л. инвентаръ, и́ма да изгуби нищо. Искате да се отървете отъ всичката тази беля, отъ покупката, която правителството ви прѣдлага сега, и́ма освѣнъ утрѣ да продадете акцинтѣ, които всѣки ще купи по 250 л., като, разумѣва се, гаранцията, която въ всѣки случай ще прѣмине върху насъ отъ Турция, ще остане непожтната. Ако искате да се освободимъ отъ залога на десетѣка, ще трѣбва да направимъ тази едѣлка. Ето двата елемента, които показватъ, че по-сгодна едѣлка не може да има и тази е причината, поради която побързахме въ тѣзи мѣчни врѣмена, които не позволяватъ да става спокойно, хладнокрѣвно обсъждане и прѣцѣняване на всичко, да ви сезираме съ този проектъ, за да не пропуснемъ момента. Тази е причината, поради която се боимъ, че ако не се произнесемъ сега по договора въ една или друга смисълъ, по-подирѣ не ще можемъ да се произнесемъ.

Но, г. г. народни прѣдставители, има още единъ авантажъ, за който ще направя грѣшка, ако не ви го кажа, и който ни кара да бързаме. Той е слѣдующиятъ. Десетѣктъ отъ Драма, Сѣресъ, Кавала, Дедеагачъ, Солунъ и Витоля е даденъ като гаранция за километража на тази линия; този десетѣкъ трѣбва да се събира по системата на турския опшуръ, т. е. трѣбва да се продава на публиченъ търгъ, на който може да се явятъ самитѣ земледѣлци да си откупятъ десетѣка, но може да се явятъ и закупувачи — тѣй нареченитѣ опшурджии. Правителството не можеше да отгѣни този редъ, защото докато тази компания съществува и нейнитѣ права сѣ осигурени чрѣзъ Dette Publique, ние не можемъ да посегнемъ на правата на Dette Publique, безъ да прѣдизвикаме протеститѣ прѣди всичко на Англия, Франция и други държави, както сѣ правила за най-минимални нацѣрбявания на тѣхни права въ врѣме на войната. И азъ, който отгѣнихъ системата за продаване на десетѣка въ всички новоосвободени земи и съмъ наклоненъ да приложя системата на облагане съ поземеленъ данѣкъ, който ще опрѣдѣлимъ по количеството на засѣтата земя и полученитѣ приходи отъ десетѣка прѣзъ миналитѣ години, за да оставимъ хората свободно да си женатъ и вършѣятъ, азъ бѣхъ принуденъ за първитѣ четири окрѣзи да запазя тази система и, може-би, на 3 или 4 юлий ще трѣбва да ставатъ търгове за продажбата на опшур. Менѣ ми бѣше желателно да се приеме този договоръ по-рано, за да мога да считамъ слѣдъ това, че правата на компанията сѣ български права и щомъ сѣ български права, управителниятъ свѣтъ на компанията може да постави веднага, да пише едно писмо на Dette Publique и послѣ Dette Publique да увѣдоми българското правителство, че не настоява върху извършването на търговетѣ и събирането на данѣка по системата на десетѣка и че остава свободно българското правителство да направи, както иска, понеже има довѣрие въ него, че ще си плати сумата. Ние гаранция за 4.961.000 л. анюитетъ и́ма да даваме никому, г. г. народни прѣдставители; ние ще дадемъ спрѣмо поентелитѣ

на тѣзи облигации само една декларация, че тежестта минава върху България и азъ съмъ увѣренъ, че при кредита, съ който се ползуваме днесъ въ Франция и при поддържката на тѣзи господа, които прѣдставляватъ най-големитѣ финансови институти въ Парижъ, и́ма по-нататѣтъ да ни искатъ никаква гаранция и по този начинъ ще могатъ да оставятъ населението въ тѣзи четири окрѣжа: Сѣресъ, Драма, Кавала и Дедеагачъ, по-големата частъ отъ които ще остане наше владѣние, да върши спокойно своята полска работа, безъ да се събира десетѣкъ. И tout au plus, ако има вече закупувачи на десетѣка отъ селянитѣ, ще остане по тази цѣна да си го платятъ, по която сѣ го купили, защото тамъ прѣтѣснение не може да има, щомъ сами селянитѣ ще си го разпрѣдѣлятъ и сами ще го събиратъ помежду си. Ето още една причина, по която мисля, че е приемливъ този договоръ. Ако той има изгоди самъ по себе си отъ туй, което реално се дава, ако има изгоди по туй, че се освобождаваме да плащаме за прѣвозването на войскитѣ и отъ даване смѣтка за доброто състояние на вагонитѣ и локомотивитѣ и за изплащане на разрушенитѣ мостове, тунели и пр., че се освобождаваме отъ тѣзи разправии, които могатъ да ни костватъ милиони, къмъ всички тѣзи авантажи ще трѣбва да се прибави и авантажътъ, че отгѣняме системата на десетѣка въ четири окрѣжа и освобождаваме хората отъ неговото плащане въ тази форма.

И като приключвамъ всичко това, за да бъда пълонъ, нека ви кажа още единъ послѣдонъ авантажъ отъ първостепенна важностъ. Той, г. г. народни прѣдставители, е, че ако вие бихте купили тази линия въ брой и бихте се постарали да търсите за сѣмъ 80 или 100 милиона лева, вие ще затрудните извънредно много положението на Финансовото министерство, което има да удовлетворява пакъ чрѣзъ за сѣмъ 20 други нужди — на първо мѣсто реквизицията, която е повече отъ 250 милиона лева — и по чисто финансови мѣчнотии вие не бихте могли да откупите и подирѣ шестъ години тази линия дори и ако биха ви я прѣдложили за 80 милиона лева въ брой. Това ви го казвамъ азъ, който се считамъ въ правото си и ми е длѣжностъ да познавамъ днесъ състоянието на финансовото тържище и да мога да прѣдвиздамъ за 2—3 години какво ще бъде. И ако азъ мога да намѣря възможностъ да купя една линия отъ 510 км. и да я инкорпорирамъ къмъ държавнитѣ ни желѣзници съ единъ за сѣмъ само отъ 14 милиона, защото 15 милиона въ сжщностъ и́ма да платимъ ние, защото не могатъ да намѣрятъ всичкитѣ 30.000 акции, а продаватъ само 26 хиляди, ако, повтарямъ, въ случая мога само съ издаване на скрѣпични бонове за 14 милиона, които ще взематъ сжщитѣ банки и и́ма да търся кѣдъ и какъ да ги пласирамъ съ една лихва 6% безъ никаква комисиона, ако имамъ, казвамъ, възможностъ да извърша тази операция, азъ, като финансовъ министъръ, не мога да я прѣнебрѣгна. Казахъ въ комисията, че въ случая азъ съмъ въ положението на човѣкъ, който купува една къща, която е обрѣменена съ ипотека. Тя се по-лесно купува, защото купувамъ я за 90 хиляди лева, по 70 хиляди лева има ипотека; значи, трѣбва да броя само 20 хиляди лева. То е едно улеснение, което не може да и́ма значение за държава като България при изхода ѝ отъ една тежка, продължителна и разорителна война, когато държавното скрѣвище има толкова повелителни и насѣщни нужди, които ще прѣдшествуватъ всѣкакви покупки и пострѣйки на линии. Азъ прѣдпочитамъ, слѣдователно, като финансовъ министъръ, даже тогава, когато намирамъ едни негоди отъ 1, 2 даже 3 милиона, да снабдя България съ желѣзница отъ 510 км. при тѣзи неудобства, които имаме тукъ, защото бихме из-

губили два пъти повече, ако отидемъ да извършваме една финансова операция въ брой, която ще се възкачва на една почтена сума, или ако трѣбва да чакаме петъ години, за да мога да я извърша.

Това е всичко, което счетовъ, г. г. народни прѣдставители, за нужно да ви кажа досега по възраженията на г. Малинова, по съдържанието на протокола на комисията и по съдържанието на самия договоръ. Мисля, че подиръ казаното отъ менъ всичко е разяснено за тѣзи, които искатъ да се осветлятъ съвършено безпристрастно. Задържамъ си правото, когато чуя други бѣлѣжки, повторени по договора на другъ маниеръ или нови, да дамъ повторно разяснения и осветления.

Не мога да свърша, обаче, безъ да се повърна за една минута върху тѣй наречената отъ г. Малинова комисия, която той прѣсмѣтна единъ пътъ, че била 27 милиона, а другъ пътъ 35 милиона лева. Отъ всичко, което казахъ по-рано, виждате какъ той намираще комисията. Той я намираще въ разликата между 85 и 103 милиона, която разлика е между едни несравними величини. Той я намираще по-нататътъ, като прибави и други 15 милиона и отъ тѣхъ спада 8 и оставатъ 7. Въ първия случай каза, че сж 35, а втория пътъ, като спада инвентара, казваше, че е 27 милиона лева. Нито 27 милиона, за които казва той, не могатъ да влѣзатъ въ джоба на нѣкого — тѣ сж една математическа фикция, основана на неправилно смѣтане; нито тѣзи 7 милиона, които ги изважда между 8 и 15 милиона, сж нѣкакви пари, които могатъ да влѣзатъ въ джоба на Crédit Mobilier, защото срѣщу 7-тѣ милиона имате акции, които струватъ тази цѣна, а срѣщу 8-тѣ милиона имате наличностъ и единъ инвентаръ, които струватъ сжщата сума. Та каква комисия тукъ нито за единъ милионъ, нито за два сантима не може да се намѣри. Комисията взема България въ това, че като получава линията се освобождава и отъ нуждата да плаща разности за ползуване отъ линията за около 8 мѣсеца; въ това, че има възможността още отсега да се освободи отъ събирането на опора, тежакъ върху четири окръга; комисията взема България, че се освобождава отъ чужди компании и отъ една концесия, която може да я спѣва въ бѣдѣ и по този начинъ си осигурява единство въ своята желѣзнопътна политика; комисията взема България, че може да купи единъ прѣдметъ съ стойностъ 85 милиона лева минимумъ, безъ да търси кредитъ въ европейскитѣ банки, а само съ подписването на 14 милиона съкровищни бонове; комисията, най-сетѣ, взема България, г-да, защото се освобождава наврѣме отъ опасността да не би други компании, по-лоши отъ тая, да взематъ мѣстото ѝ, защото една компания, която е трѣгнала по пътя на продажбата на своитѣ права и прѣдлага този контрактъ, позволете ми да ви увѣря, много лесно може да намѣри хора, които ще се съблазнятъ отъ тази леснотия — съ 14 милиона да купятъ всичко това нѣщо, и тѣзи хора могатъ да бѣдатъ хората, които експлоатиратъ линията Витоля—Солунъ, Солунъ—Митровица, а сжщо могатъ да бѣдатъ и гърци, които лесно ще се споразумѣятъ съ компанията и по единъ или другъ начинъ да влѣзатъ въ правата на тази компания срѣщу една стойностъ отъ 14 милиона — nota bene, нѣма нужда отъ много пари, има нужда отъ малко смѣтка и умъ, за да се разбере това — и ще ни причинятъ въ бѣдѣ неприяности два и три пъти по-големи отъ онѣзи, които сега си въображавате. Може-би ще прѣдоголѣмъ и тѣзи нови прѣпятствия, може-би ще бѣдемъ силни да се боримъ и съ тѣхъ, но азъ винаги, по темпераментъ, съмъ прѣдпочиталъ да не се бори тамъ, какъто може да се mine безъ борба. Пехливанлъкъ, създаване изкуствено на прѣпятствия отъ самия човѣкъ и създаване на врагове и противници,

безъ нужда, е най-глупавото нѣщо, което може да прави една държава или нейнитѣ политици. Тѣзи сж подбuditелнитѣ причини, които сж ме накарали да дамъ ухо на тази сдѣлка и съгласно съ заключението на комисията, която е съгласна да отидемъ дори и на 1 милионъ лева годишно загуба, който ще се намалява отъ евентуалното увеличение на трафика, я прѣдставихъ на Министерския съвѣтъ за одобрение.

Заключавамъ, че по съображения икономически, политически и т. н., въ съгласие съ комисията, правителството ви прѣдлага този законопроектъ за откупуване на тая линия. Вие ще го прѣцѣните и ако го намѣрите, че е дѣйствително такъвъ, както ние мислимъ, ще го приемете; ако го намѣрите, че не е такъвъ, ще го отхвърлите. Азъ повече нищо нѣма да кажа. Противихъ се и ще се противя на отлагането на разискванията му, защото искахъ да бѣдемъ начисто съ хората, да не се подиграваме съ тѣхъ и съ себе си. Кажете свободно искате ли да откупите концесията или не. Този е моята молба и съ нея свършвамъ всичко онова, което имахъ да кажа. (Ржкоплѣскане отъ болшинството)

Прѣседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Има думата пловдивскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Димитъръ Тончевъ.

Д. Тончевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Договорътъ за откупуване на желѣзницата Солунъ—Дедеагачъ—Константинополъ се внася при такива условия, които ме каратъ да захвана съ оплакване, че министерството го внася въ едно врѣме, когато нѣмаме нужното спокойствие да го разискваме. Самъ г. министърътъ на финанситѣ ви обади, че въ настоящитѣ минути България прѣживява най-критически минути. Не ще съмѣняе, че при такова едно напрѣжение не може да се говори добръ и основно върху такава една сериозна работа. И азъ съмъ убѣденъ, че скоро ще настѣпни денѣтъ, когато почитаемиятъ министъръ на финанситѣ самъ ще се убѣди, че е извършилъ единъ актъ, достоенъ за порицание, като кара народното прѣдставителство да говори въ такива сериозни минути за подобни сериозни работи. Понеже въпросътъ е сложенъ на разглеждане, азъ ще направя нѣкои бѣлѣжки, безъ да искамъ да влѣза въ нѣкои подълбоки изучвания.

Въпросътъ, г. г. народни прѣдставители, е раздѣленъ, и азъ ще го разисквамъ както е раздѣленъ по самото си естество. Най-напрѣдъ е въпросътъ за откупуване акцинтѣ; послѣ въпросътъ за стойността на самата линия. Г. министърътъ на финанситѣ ни прѣдлага да откупимъ акцинтѣ на компанията Jonction Salonique—Constantinople и правото за експлоатация на желѣзнопътната линия Солунъ—Дедеагачъ—Константинополъ. Той оцѣнява тѣзи двѣ отдѣлни нѣща по 7½ милиона лева. Азъ ще се спра най-напрѣдъ на акцинтѣ, и по-послѣ на правото за изкупуване. Относително цѣната, която се прѣдлага за изкупуването, трѣбва непрѣмѣнно да подиримъ нѣкои документи, нѣкои данни, които ще могатъ да ни убѣдятъ, да-ли е изгодна сдѣлката, да-ли е тѣй идеална и съвършена, както я прѣдстави г. министърътъ, или не е такава.

Мотивитѣ и текстътъ на договора, г. г. народни прѣдставители, не сж достатѣчни за да ни дадатъ тѣзи данни и затова азъ ще се обърна къмъ други едни такива. Най-напрѣдъ ще се обърна къмъ устава на самото дружество, въ който уставъ се обозначава точно, колко струватъ неговитѣ акции, и въ който е оцѣнено правото за експлоатация и отъ тамъ ще почерпимъ вече една база, една основа, за да видимъ правилно ли е, редовно ли е и износно ли е оцѣнена или не.

Г. г. народни представители! Дружеството Junction Salonique—Constantinople е образувано на 13 октомври 1892 г. Неговият капитал е бил 15 милиона лева въ 30.000 акции по 500 л. всяка акция. Това е капиталът на дружеството. Дохожда един французин Рене Бодони, който е получил порано — на 8 октомври 1892 г. — концесията за постройката и експлоатацията на тази линия, и казва на това дружество: „Аз имам една концесия за постройка и експлоатация на железница, искам да ви я продам“. — „Добръ, ще я купимъ. Колко искате г. Бодони?“ — „Искамъ 3.000.000 л.“ — „Добръ, прието е, 3.000.000 ще ви заплатимъ, но ние нямаме пари въ брой, ще ви дадемъ стойността въ акции“, и му даватъ 6.000 акции по 500 л. = 3.000.000 л. Прочее, капиталът на Junction Salonique—Constantinople въ брой е бил 24.000 акции и стойността на концесията 3.000.000 л. въ 6.000 акции. Това е положението. Сега, г. г. народни представители, ако ние купуваме цялния актив на дружеството — 30-ти хиляди акции — не ще съмняваме, че въ тѣзи 30.000 акции се съдържатъ и 6-ти хиляди, стойността на концесията. Това е право и това не може да се обори. Питамъ сега г. министра, когато от самия устав на дружеството се вижда, че 30-ти хиляди акции представляватъ 24.000 въ брой, а 6.000, стойността на концесията, въ размѣръ на 3.000.000 л., защо той ги дѣли? Ние плащаме за тѣзи 30.000 акции, макаръ по 250 л.; въ тѣзи 30.000 акции ние плащаме и 6-ти хиляди, които е взелъ Рене Бодони. Затова азъ бихъ желалъ г. министърътъ да ни обясни, защо оцѣнява правото за концесията съ 7½ милиона, когато самъ концесонерътъ го е продалъ за 6.000 акции по 500 л. всяка или за 3.000.000 л.

Министъръ Т. Теодоровъ: Много ясно. Той е продалъ една голяма концесия, както тукъ у насъ продаватъ концесии за захарна фабрика. Има нѣкой една книга и послѣ ви продава една захарна фабрика или едно предприятие, консумирано вече, за 90.000 л. съ всичкитъ изгоди на печалба. Този ви продава реалностъ, а онзи вѣтъръ. Виждате много добръ, че той е вземалъ 6.000 акции по 500 л., а азъ му ги плащамъ сега по 250 л.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Само че ние плащаме и за железницата и за вѣтъра.

Министъръ Т. Теодоровъ: И на Бодонна плащаме 1½ милионъ лева вмѣсто неговитъ 3.000.000, които мисли, че има да взема. То е много ясно и азъ се чудя какъ не го разбирате, ами чакате да Ви го кажатъ.

Д. Тончевъ: Азъ Ви слушахъ съ особено внимание и се радвамъ, че ме прѣсѣкохте, защото обясненията, които дадохте, сж съвършено неоснователни. Ще се постарая да Ви го докажа.

Въ всѣки случай, сега положението е таково, че концесията на г. Бодонна още въ 1892 г. струва 3.000.000 л.

Министъръ Т. Теодоровъ: Само книгата е струвала 3.000.000 л.

Д. Тончевъ: Азъ му давамъ 1½ милионъ лева, но отгоръ на това г. министърътъ на финанситъ му дава още 7½ милиона лева за сжщата цѣль.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не ги даваме на него, а на други хора, които сж внесли по 500 л. за акции.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Тѣ сж сѣ едни и сжи.

Д. Тончевъ: Правото на експлоатация и акцинтъ сж притежание на единъ и сжи човѣкъ; днесъ то

е дружество Junction. Тѣй щото, когато азъ казвамъ за концесонера, разбирамъ дружеството, което има капиталъ въ брой 24.000 акции и плюсъ други 6.000 акции, представляващи стойността на концесията. Ако г. министърътъ на финанситъ бѣше обяснилъ въ самитъ мотиви, че той дава и оцѣнява днесъ правото за експлоатация за 1½ милионъ лева, колкото е въ акции, но прибави къмъ него още 7½ милиона лева, та ставатъ 9.000.000, и ако бѣше мотивиралъ съ това, че тогавъ, въ 1892 г., то е било една бѣла книга, единъ вѣтъръ, а днесъ представлява една борсова стойност или каквато да е друга пазарна стойност отъ 9.000.000 л., тогавъ може би друго-яче щѣхме да говоримъ. Но когато г. министърътъ казва, отъ една страна, че азъ купувамъ акцинтъ, въ които влизатъ и правото за експлоатация, а отъ друга страна иде да ни прѣдлага единъ особенъ параграфъ отъ 7½ милиона лева за сжщата експлоатация, не ще съмняваме, че имаме право да поставимъ въпроса тѣй, както азъ го поставямъ. Г. министърътъ, вслѣдствие което поставяне на въпроса по този начинъ, сега ни дава обяснение и казва, че понеже правото на изкупуване не струвало само 3.000.000 или сега 1½ милионъ, ние трѣбва да му прибавимъ още 7½ милиона лева. То е едно ново обяснение на г. министра на финанситъ, което ще се прѣцѣни отъ по-послѣдующитъ данни.

Нека сега, г. г. народни представители, да се спремъ върху стойността на акцинтъ. Не съмъ противъ изкупуването на една железнопътна линия отъ чужда компания, защото и азъ съмъ съгласенъ съ принципна за държавната експлоатация, и ако искамъ да изложя нѣкои съображения, то е само защото г. министърътъ — знайте го — е единъ артистъ да оперира съ цифритъ и може най-бързитъ работи да ги прѣдстави за най-правни.

Министъръ Т. Теодоровъ: Само за опѣзи, които не разбиратъ може да се каже това, а не и за опѣзи, които разбиратъ.

Д. Тончевъ: Азъ признавамъ всичкитъ привилегии и прѣимущества на г. Теодорова, той има всѣкога по-голямъ авторитетъ въ това отношение; но азъ, колкото и по-малко да разбирамъ отъ него, все таки мога да доловя нѣкоя фалшива нотка и да я покажа.

Г. Теодоровъ, министърътъ на финанситъ, ни каза, акцинтъ, които се купуватъ, не сж скъпи. Скъпи ли сж, не сж ли скъпи, то е единъ споренъ въпросъ. Азъ ще се спра само върху това, което той каза и което се потвърждава отъ даннитъ. Г. министърътъ ни каза, че тѣзи акции отъ 1899 г. до 1909 г. получили по 2% — 10 л. на акция. И това е паметна тѣй. Отъ доклада, който се памира при мене виждамъ, че дѣйствително отъ 1899 г. досега сж получили 2%.

Министъръ Т. Теодоровъ: Номинални.

Д. Тончевъ: Да, номинални, върху акция 500 л. по 2%, 10 л. на 500 л., слѣдователно на 100 л. 2. При условие, че една акция, която струва 500 л., а министърътъ я купува за 250 л. само, може да се говори, че сдѣлката е добра и износна. На пръвъ погледъ аргументътъ е убѣдителенъ, но ние трѣбва да видимъ, за колко въ сжщностъ купуваме акцинтъ, защото авантажътъ, прѣимуществото или голѣмата цѣна за продавача нѣкога може да бѣде въ прикрита форма. Както признава г. министърътъ на финанситъ, тѣзи акции сж получили по 10%. Какво имъ дава г. министърътъ сѣбѣ това? Той ги заплаща съ bons des trésors съ 6% годишно. Значи, въ сжщностъ, той купува тѣзи акции спрѣмо държавитѣ за 750 л. едната, защото онзи, който държеше една акция и получаваше отъ нея 2%, като му

дадешъ 6% — на три мѣста по двѣ правятъ шестъ — значи, 250 трѣбва да се увеличи три пѣти, т. е. 750 л. (Смѣхъ)

Министъръ Т. Теодоровъ: Много.

Д. Тончевъ: Моля Ви се, това е другъ въпросъ. Може да се постави по другъ начинъ въпросътъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ако обичате да Ви кажа, защо се смѣятъ хората. 2% сж номинални, а тѣзи 6% сж реални, разбирате ли? Акцията получава по 10 л. на 250 л. То е по четири.

Д. Тончевъ: Добрѣ, въ всѣки случай има 2% повече.

Министъръ Т. Теодоровъ: И азъ имъ ги плащамъ по 250 л., а паритѣ по 250 л. вземамъ на заемъ съ 6%. Разбирате ли какво е то?

Д. Тончевъ: Разбирамъ. Азъ искамъ да кажа само, г. г. народни прѣдставители, че не сж толкова много онеправдани държателитѣ на акциитѣ, съ факта, че министърътъ на финанситѣ ги е взелъ по 250 л. Наопаки, лихвата, която имъ се прѣдлага, е доста износна за тѣхъ и тѣ считатъ, че имъ се дава онзи процентъ, който даже и въ Франция не сж могли да получатъ. Ето защо, въ това отношение, азъ вадя само заключението, че акциитѣ не сж купени несправедливо при такива идеални условия, както каза г. министърътъ, а за тѣхъ е заложено една доста добра и износна цѣна и лихва.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ мога, г. Тончевъ, да направя да не имъ дамъ нито една пара лихва, безъ лихва дори да ги вземемъ, стига само да имъ броя стойността.

Д. Тончевъ: Е да, може.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ще бждете ли съгласни тогава?

Д. Тончевъ: Сега, г. г. народни прѣдставители, да дойда на другия въпросъ — на стойността на експлоатацията. Азъ ви казахъ, че, споредъ моето скромно схващане, тази стойностъ е запламена съ плащането на акциитѣ, защото тя влиза въ числото на 30-тѣ хиляди акции, които ние купуваме и е въ размѣръ на 6 хиляди, и че това, което се дава, 7½ милиона лева, е едно ново прибавление, едно второ плащане. Но г. министърътъ на финанситѣ какво ни казва? Вѣрно е, г-да, че азъ като плащамъ на това дружество само 1½ милиона лева за шестъ хиляди акции, азъ му давамъ още 7½ милиона лева. Но срѣщу тѣзи 7½ милиона лева, ние какво имаме? Най-напрѣдъ имаме подвижни материали, които струватъ 6.250.000 л. Приемамъ напълно, че подвижнитѣ материали — локомотиви, вагони и фургоны — струватъ дѣйствително толкова, но не може по никой начинъ и по никаква смѣтка г. министърътъ на финанситѣ да ни убѣди, че тази стойностъ 6.250.000 л. се дава срѣщу 7½ милиона лева. Стойността на подвижнитѣ материали влиза въ актива, а тѣй сжщо и въ пасива на дружеството. Той е изплатенъ; тѣзи 6 милиона и толкова хиляди лева сж изплатени или отъ 15-тѣ милиона лева, стойността на акциитѣ, капиталътъ, който е внесенъ, или сж платени отъ 160-тѣ милиона лева, сборътъ или произведението отъ облигациитѣ. Тѣй щото, тази сума 6.250.000 л. може да се отнесе и къмъ 149-тѣ милиона лева и може да се отнесе къмъ 15-тѣ милиона лева, но въ никой случай и подъ никакво

оправдание не може да се каже, че се дава срѣщу стойността на експлоатацията.

По-нататъкъ, г. министърътъ на финанситѣ ни каза, че не сж само тѣзи 6 милиона лева. Ние имаме, каза той, споредъ договора, 2.262.000 л. събрани; но тѣ сж само събрани въ мартъ мѣсецъ, за да се изхарчатъ на 1 априлий, споредъ договора; въ него наистина се казва, че въ тѣхната каса се намиратъ 2.272.000 л., но изрично се казва отдолу: „Уговорено е, че компанията ще извършва чрѣзъ прихващане отъ горѣпомнатитѣ суми и платежитѣ на купонитѣ на облигациитѣ, на които срокътъ е 1 априлий“. Значи, на 1 априлий т. г., още прѣди да разискваме това, тѣзи 2 милиона и толкова хиляди лева отидоха за плащане на купони. Е, тогава, дѣ можемъ да ги димъ, за да ги туримъ срѣщу 7½ милиона лева?

Министъръ Т. Теодоровъ: Ами 108-тѣ хиляди лири не ги ли четете?

Д. Тончевъ: И за тѣхъ ще обясня.

Министъръ Т. Теодоровъ: Тѣ кждѣ сж, ами тѣ отиватъ за купонитѣ?

Д. Тончевъ: Да, и двата милиона лева и плусъ километричската гаранция, всичкитѣ отиватъ срѣщу погашението на лихвитѣ на облигациитѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не е истина, защото за половинъ година погасяваме заемъ не отъ 2 милиона лева, а отъ 7½ милиона лева.

Д. Тончевъ: Ами на-ли на 1 октомврий трѣбва да се платятъ и останалитѣ 2 милиона лева?

Министъръ Т. Теодоровъ: Тогазъ да, ама Вие казвате сега.

Д. Тончевъ: Азъ казвамъ, че 2.700.000 л., които Вие казахте, че сте турили, срѣщу 7½ милиона лева, въ джоба си, ги нѣмате, защото сж похарчени отъ сжщата компания на 1 априлий за погашение на купонитѣ. Това искамъ да кажа, защото Вие казвате, че срѣщу 7½ милиона лева имаме 6 милиона лева, но другитѣ два милиона лева, тѣхъ ги нѣма. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ по никой начинъ не бихъ могълъ да се съглася да приема, че, като даваме 7½ милиона лева, ние вземаме даже други 8½ милиона лева, че ни се прави даже единъ подаръкъ отъ 1 милионъ лева. Но г. министърътъ намира даже нѣщо трето, което ни се дава срѣщу 7½ милиона. Дава ни се, казва г. министърътъ, тѣй сжщо всичко опова, което се намира въ солунския складъ — безплатно ни се дава. Това казва г. министърътъ, може да бждатъ обръщателни мостове, може да бжде кюмюръ, въобще принадлежности по желѣзницитѣ. Азъ бихъ попиталъ г. министра да ни обясни, защо ни се дава безплатно това нѣщо, защо е казано „безплатно“? На-ли ние купуваме актива и пасива на тази компания? Мигаръ складътъ, който е въ Солунъ, не съставлява частъ отъ актива? Защо е потребно тогава да се казва „безплатно“? Въ мотивитѣ е казано изрично, че ние купуваме актива и пасива на компанията, вземаме 30 хиляди акции и плащаме тѣхната стойностъ. Не ще съмнѣние, г-да, тукъ тази дума е турена само и само да се убѣди публиката, че има и работи, които се даватъ безплатно. Когато купуваме актива и пасива на едно дружество и когато това, което то ти дава, съставлява частъ отъ принадлежноститѣ на самата желѣзница, не може да се казва, че се дава безплатно. Азъ нѣмамъ нищо противъ това, че се взема, но защо да се употреби тази дума „безплатно“. Да

кажа, че давамъ пѣщо безплатно, то значи, че давамъ повече отъ това, което съмъ длъженъ да ти дамъ. Г. г. народни прѣдставители! По въпроса за акциитъ азъ дохождамъ до заключението, че, като се брои единъжъ стойността имъ, съ това заедно се плаща и концесията и че 7½ милиона лева се даватъ не е необходимо, на никакво основание. И обясненията на г. министра, че срѣщу тѣзи 7½ милиона лева имате тѣзи три пера, по съображенията, които казахъ, ми се виждатъ за неоснователни. Какъвто и аргументъ да ми прѣдстави г. министърътъ, не трѣбва да се счита, че подвижниятъ материалъ е купенъ или купуванъ отъ сумата 149 милиона лева, или отъ сумата 15 милиона лева, нѣма да мога да се убѣдя. Азъ признавамъ, че г. министърътъ е голѣмъ майсторъ на софизми и може да приведе съ хиляди, на всѣки случай, азъ не бихъ могълъ да се съглася сь него

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Тончевъ! Бждете по-въздържливъ, защото ще Ви стане мъчно послѣ; азъ ще има какво да кажа и ще кажа пѣщо, което ще Ви заболи повече.

Д. Тончевъ: За да нѣмаме споръ, оттеглямъ безобидната дума „софизми“.

Сега минавамъ да изкажа нѣколко съображения по втората частъ на въпроса, именно за облигациитъ. Азъ мисля, че, като се рѣши по принципъ откупването на линията, единъ второстепенъ въпросъ е, да-ли министърътъ на финанситъ ще продължи същото положение — да плаща 3% върху 149 милиона лева, или ще намѣри нѣкое по-изгодно положение — да направи единъ заемъ, за да я откупи; то е въпросъ на бжджето.

Министъръ Т. Теодоровъ: По-сносно отъ това, 3%, не мога да намѣря.

Д. Тончевъ: Азъ искахъ да кажа, че нѣма значение да се занимаваме сега съ този въпросъ, защото, въпреки заявленията на г. министра, може да се окаже съ време по-изгодно да се откупи желѣзницата, като се платятъ облигациитъ на държателитъ. Азъ ще се спра върху нѣкои съображения, които изказа г. министърътъ на финанситъ, за да въздѣйствува на насъ и да ни убѣди съ това, че дѣйствително има една голѣма опасностъ, ако не се изкупи линията.

Първото съображение, което г. министърътъ прѣдстави, че би трѣбвало да накараме народното прѣдставителство да се изкупи тази линия, е и това, че ние, ако не я изкупимъ, ще трѣбва да плащаме ежегодно оъзи километражъ, който е гарантиранъ отъ турското правителство и който ние, като го замѣстваме, трѣбва тѣй сѣщо да плащаме. Както ги прочете, цифритъ сѣ свършено вѣрни, защото тѣ сѣ официални. Вижда ми се неоснователенъ аргументътъ, който прѣдстави г. министърътъ; той нѣма, въ дадения случай, значение, да-ли линията ще изпадне въ своето значение по причина, че по-напрѣдъ тази линия служеше на цѣла Македония, Албания и Цариградъ, нѣщо което сега нѣма да има, и да-ли, като изпадне трафикътъ, ще изпадне и приходътъ на линията, а като изпадне приходътъ на линията, ние ще плащаме по-голѣма километрическа гаранция. Това е вѣрно, но на-ли линията сѣ ще има извѣстенъ приходъ. Ако е въ рѣцѣтъ на компанията, ще ѝ плащаме километражъ и тя ще я експлоатира; ако е въ наши рѣцѣ, паритъ, които нѣма да даваме като километражъ на компанията, ще ги харчимъ за нейното поддържане, и за погашение на облигациитъ. Тѣй щото, въ единия случай само ще плащаме на компанията, като гарантираме километража, а въ втория случай, като е въ нашитъ

рѣцѣ, понеже приходитъ не стигатъ, ние ще си взимъ отъ своя собственъ джобъ, отъ нашия бюджетъ. Тѣй щото, нѣма значение, понеже паритъ сѣ ще се похарчатъ, да-ли ще бждатъ дадени на дружеството като километражъ или похарчени отъ нашия собственъ джобъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Обяснете, защо ще взимъ пари отъ джоба сѣ, ако приходътъ не е голѣмъ.

Д. Тончевъ: Ами на-ли ще я поддържаме.

Министъръ Т. Теодоровъ: То е разходъ, то е издѣлване отъ прихода.

Д. Тончевъ: Азъ се питамъ: тази километрическа гаранция 15.500 л. защо се дава? Дава се, за да може да гарантира 3% върху 149 милиона лева и плюсъ разносикитъ по експлоатацията; за това се дава тѣ. Щомъ давамъ 15 хиляди лева, съ това гарантирамъ 3% срѣщу 149 милиона лева, плюсъ разносикитъ за експлоатацията. Ами ние тѣзи сѣщитъ пари, даже ако бѣше желѣзницата наша, нѣмаше ли да ги даваме? Ще трѣбва да дадемъ 3% върху 149 милиона, а тѣй сѣщо трѣбва да похарчимъ и за експлоатацията. Слѣдователно, единъ и сѣщи пари ще се похарчатъ. Ако говоря по този въпросъ, то е само защото г. министърътъ на финанситъ, като прѣдстави километражния аргументъ, прѣдстави го, за да въздѣйствува на насъ, въ смисълъ, че, ако ние не я купимъ, ще трѣбва да плащаме километражъ на чужди компании.

Ще изкажа още нѣколко сѣждения, съ които зная а priori, г. министърътъ на финанситъ нѣма да бжде съгласенъ. Има различни възгледи. Г. министърътъ приема системата, че, когато направимъ единъ заемъ съ колкото е възможно по-малкъ анюитетъ, толкова по-добре е за държавния бюджетъ; това не ще съмнѣние. Но, ако вземемъ да прѣгледаме крайния резултатъ на сдѣлката, на паритъ, които ще трѣбва да се платятъ, нѣма да бжде сѣ сѣщото. Азъ, напр., бихъ направилъ такава сѣтка. Ако останѣше да се плаща тѣй, както бѣ казалъ г. министърътъ, 149 милиона лева въ продължение на 78 години, България ще трѣбва да плати 368 милиона лева. Ако направимъ единъ заемъ отъ 100 милиона лева да я изкупимъ за 50 години по 5%, ще плащаме 279 милиона лева. И слѣдователно, като се освободимъ съ този заемъ слѣдъ 50 години, по моята проста сѣтка, излиза, че бихме платили по-малко 89 милиона лева. Не ще съмнѣние, че за една държава може да има много по-голѣмъ авантажъ, тѣя 89 милиона да ги жертвува затова, защото тя има прѣдъ себе си още 28 години. И ако се спирамъ върху това, то е само за да покажа, че абсолютно не е право мнѣнието на г. министра, който казва, че тази сдѣлка — 149 милиона по 3% — непрѣмѣнно трѣбва да се свърши до 78 години. Ако ние намѣримъ единъ добъръ заемъ не съ 5%, както го турямъ азъ, а съ 4%, може да се намѣри една много по-голѣма сѣтка. Това има значение за стойността на линията. Сѣщиятъ почти резултатъ или сѣщата стойностъ между 85 милиона и 100 милиона ще бжде, даже ако се основамъ на договора. Споредъ договора, за да изкупимъ линията, най-малкиятъ километражъ трѣбва да бжде 10 хиляди лева на километъръ, или 5.100.000 л. годишно. Значи, пакъ ако се направи единъ заемъ отъ 100 милиона, ще бжде сѣ сѣщото. Отъ тази сѣтка, направена на основание на договора, пакъ излиза, че ще бжде сѣ около 100 милиона лева. Даже ако се откупятъ и облигациитъ, за които казвахе г. Малиновъ и г. министърътъ, по днешната имъ стойностъ — 320 л., пакъ бихте заплатили около 96 милиона лева. Съ това, г-да, искамъ да направя само едно заклю-

чение, че не може да се каже, че това, което министърът предлага, или което той мисли, е най-доброто и то не може да бъде критикувано. Аз съм на мнение, че всички тези спорове върху цифрите имат, може-би, само академическо значение.

Министър Т. Теодоровъ: Г. Тончев! Защо не направите тази сметка: 100 милиона, погасени въ 78 години съ 5%, колко даватъ?

Д. Тончевъ: Да, благодаря на г. министъра, че ми напомни това. Завчера, когато г. министърът правеше това сравнение, каза: „Ние ще направим един заем, за да изкупим линията, но тоя заем трябва да бъде за 78 години.“ Няма да бъде за 78 години, г. министре, защото, какво значи да извадиш отъ джоба си пари и да изкупиш облигациите на хората, за да им станеш господарь? Ами че азъ, когато направя този заем, откъде ми се диктува да го направя за 78 години? Нямамъ никакво основание, причина; и азъ ще го направя само за 50 години, ще заемна 100 милиона и ще ги заплащам.

Министър Т. Теодоровъ: Когато хората могат да направятъ за 78 години, предпочитатъ предъ 50.

Д. Тончевъ: Да, но тогазъ тия 100 милиона, ако съ за 78 години, няма да бъдатъ съ 5%, . . .

Министър Т. Теодоровъ: Ще бъдатъ съ 3%.

Д. Тончевъ: . . . защото Вие самъ казахте, г. министре, че заемъ отъ 100 милиона съ лихва 3% се равнява на един заем отъ 60 милиона съ лихва 5%. Тъй също и тукъ годините иматъ голъмо значение. Ами защо мислите, г. министре, че този 100-милионен заем съ по 3% е толкова износенъ? Защото е за 70 години ли? Един заем отъ 100 милиона за 100 години по 3% е равенъ на заемъ отъ 100 милиона за 50 години по 6%. Това е и по теорията на г. министъра. Значи тези хора съ пласирали въ същностъ капиталъ, ако бѣше само за 50 години, съ 6%. Но азъ пакъ държа на своето мнѣние, че въ случая тези разсуждения ще иматъ значение за въ бъдѣще.

Г. министърътъ, когато излагаше всички тези съображения, не знае да-ли взе въ внимание, че частъ отъ тази линия ще бъде въ чужди ръце, да-ли съ същите тези съображения, които той днесъ излага и които съ въ интереса на държавата ще бъдатъ съгласни и онези бъдещи откупатели. То е един въпросъ, който, като го загатвамъ само, би трябвало да мислимъ върху него, защото това, което говоримъ днесъ тукъ, ако го кажемъ съ неосторожностъ, би могло да повреди въ този случай. Ето защо азъ, като загатвамъ този въпросъ, не искамъ и да говоря по него.

Тези съ, г. г. народни представители, кратките забѣлѣжки, които искахъ да направя изобщо. Позволете ми, г. г. народни представители, да направя само 2—3 забѣлѣжки, които биха служили за ръководство на г. министъра при изпълнение на гаранцията. Въ чл. 3 на договора българското правителство се задължава, освѣн да изплати стойността на акциите, тъй също, относително персонала, да изплати договорите, които има компанията съ чиновниците, и устните съглашения, conventions verbales, текущите поръчки и пр. Смуцаватъ ме думите „conventions verbales.“

Министър Т. Теодоровъ: Съглашенията спрѣмо чиновниците.

Д. Тончевъ: Да, да не би да излъже единъ високъ чиновникъ, директоръ, и да каже: „Азъ имамъ устно

условие съ компанията, ако ме уволни преди контрактния срокъ, да ми плати едно обезщетение отъ 100 хиляди лева“; въобще да не изникнатъ такива устни претенции, които биха могли да възлѣзатъ на една голѣма сума. Азъ бихъ желалъ едно да ми се каже: да-ли правителството има сънсъкъ, и да-ли знае кои съ тези устни съглашения или съ взети на въра.

Съ тези забѣлѣжки азъ свършвамъ, г. г. народни представители. Не се съмнѣвамъ, че контрактътъ ще бъде гласуванъ, защото зная практиката на Народното събрание; считамъ, че изпълнихъ своя дългъ, като изказахъ тези забѣлѣжки. Азъ само съжалявамъ, че нѣмахъ време да изуча по-добре въпроса и да изкажа нѣщо по-пѣнно. Въ всеки случай, мисля, че и това, което казахъ, което не съдържа въ себе си никаква тенденция, е достатъчно. Не мога, освѣнъ да свърша съ едно съжаление, че сме принудени да говоримъ при такова настроение, което не ни позволява да кажемъ всичко онуй, което трябваше да се каже.

Прѣдседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Има дума г. д-ръ Никола Геннадиевъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г. г. народни представители! Г. министърътъ на финансите ни моли да одобримъ договора, който е сключилъ съ Crédit Mobilier Français на 9 мартъ т. г., за откупване линията Jonction Salonique—Constantinople, по две причини: първа и главна причина, защото мѣстата — тъй е казано въ изложението на мотивите — прѣзъ които минава тази линия, ще бъдатъ въ българска територия, и втората причина е, защото, заедно съ придобиване правото на експлоатация, ние откупуваме отъ компанията, която сега-засега държи линията, и всичките други прѣимущества, спечелени отъ нея прѣзъ турското правителство. Разбира се, че това второ съображение е второстепенно и, при отсъствие на главното съображение, никаква дума не би ставала за откупването на тази линия. Г. министърътъ на финансите, както е правилъ многократно и още единъ пътъ въ миналото заседание, завчера, настоя, че всички желѣзници въ България трябва да бъдатъ държавни, за да можемъ да бъдемъ господари на тарифата; и желѣзниците по тоя начинъ да бъдатъ единъ инструментъ напълно въ разположение на правителството за повдигане на народния поминѣкъ. Безспорно е, че всичките желѣзници въ територията на България трябва да бъдатъ държавни. Тоя принципъ днесъ е възприетъ отъ всички, и имаме защо г. Теодоровъ да ни убѣждава. Може-би партията, къмъ която принадлежи г. Теодоровъ, послѣдна да се е присѣдинила къмъ него.

Министър Т. Теодоровъ: Не, много отдавна.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Много отдавна, но послѣдна.

Министър Т. Теодоровъ: Откакъ съществува, отъ 1894 г.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Откакъ съществува, г. Теодоровъ е правъ, но г. Теодоровъ по-напрѣжъ е билъ въ една друга партия, консервативната. Тогава най-напрѣдъ се повдига въпросъ за постройката и експлоатацията на линията — отъ държавата ли да бъде, или отъ компании, и тогава консервативната партия поддържаше противното.

Министър Т. Теодоровъ: Въ нея партия азъ не съмъ билъ; азъ съмъ билъ само въ народната партия.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г. министърътъ на финансите ни казва, че не е билъ въ тази партия. Разбира се,

той е господарь да знае. Азъ мисля, че е принадлежалъ, защото зная рѣчта му, когато обвинявахъ покойния Петко Каравеловъ въ съзаклятие противъ князь Александра . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ тогава говорихъ като прокуроръ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Г. Теодоровъ говорилъ тогава като прокуроръ и изказва мисли, които бѣха мисли на поддържане правителството на пълномощническия режимъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не на пълномощническия режимъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Но, ако г. Теодоровъ казва, че не е принадлежалъ на нея партия, не съмъ азъ, който ще искамъ да го вкарамъ зорленъ въ една партия, въ която не е билъ.

И. С. Бобчевъ: Нѣма съществено значение.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Безъ съмнѣние, нѣма съществено значение, г. Бобчевъ! Но, ако имате добрината да чуете работи, които иматъ съществено значение, пакъ ще Ви бѣда признателенъ; подиръ малко ще удовлетвори и Васъ. — Тогава трѣбва да ви кажа, че тоя принципъ — че желѣзницитѣ трѣбва да бѣдатъ държавни, и постройката и експлоатацията имъ — се е поддържалъ отъ либералната партия. Нѣма да влизамъ въ подробноститѣ на борбата, когато тя се прѣдставляваше отъ компанията „Гипсбургъ“, поддържана отъ консервативното правителство. Но това, което личи отъ протоколитѣ на Народното събрание, е достатъчно да ни убѣди, че либералната партия на 1884 г. е поддържала възгледа, който днесъ поддържа г. Теодоровъ и заедно съ него всички ние. Консервативната партия въ лицето на покойния д-ръ Стоиловъ не е поддържала тоя възгледъ; д-ръ Стоиловъ отъ тая трибуна е настоявалъ, че ние не можемъ и не трѣбва да строимъ желѣзници и не трѣбва да ги експлоатираме, защото нито имаме персоналъ да ги построим, нито имаме хора да ги експлоатиратъ и питахме, даже: Отъ дѣще ги намѣрите тия хора?

Министъръ Т. Теодоровъ: Това бѣше въ 1883 г.

Д-ръ Н. Генадиевъ: На д-ръ Стоилова отговори Стамболовъ: „Тия хора ще ги намѣримъ тамъ, където намѣрихме хора да се биятъ на Шипка, където намѣрихме хора за народни прѣдставители, за политици и министри, въ нѣдрата на българския народъ“, когато онѣзи господа не познаваха. Оттогава се появи въпросътъ за постройката на линията Царибродъ—София—Вакарелъ и тогава се разрѣши единъ пътъ завинаги, че линиитѣ трѣбва да бѣдатъ държавни, и оттогава насамъ вече всички партии, включително и г. д-ръ Стоиловъ, когато той бѣше шефъ на кабинета, въ който вземаше участие и г. Теодоровъ, поддържаха, че линиитѣ трѣбва да бѣдатъ държавни. Тая доктрина, нашата, поддържаше самъ д-ръ Стоиловъ вече, когато водѣше борбата съ източнитѣ желѣзници; това бѣше въ 1897/8 г. Но, ако линиитѣ трѣбва да бѣдатъ държавни, това не значи, че трѣбва да ги откунимъ на всѣка цѣна; ще ги откунимъ за толкова, колкото струватъ, и който даде единъ милионъ повече, или двадесетъ милиона повече, той върши една грѣшка. Когато г. министърътъ на финанситѣ отговаряше на г. Малинова по оцѣпката на линията, влѣзе въ нѣкои подробности. На 1898 г. него го обвинявали, че скѣло купилъ източнитѣ желѣзници; намѣриха се хора, които ги купиха по-скѣпо. По-напрѣжъ, на 1884 г. и 1886 г., се намѣ-

рили техници — и това се говорѣше въ укоръ на специалната техническа комисия, която е прѣдставила доклада, който се намира къмъ дѣлото — които оцѣнили Русе—Варненската линия на 18.000.000 л., а тя се купила за 44½ милиона лева. Азъ мисля, че г. Теодоровъ има грѣшка. Техници, които да сж оцѣнили тая линия за 18.000.000 л., не е имало, но когато консервативното правителство и по-послѣ либералното правителство на Драганъ Цанкова, подъ натиска на едно задължение на берлинския договоръ и подъ ефективния натискъ на английското правителство, искаха да купятъ линията и даваха приблизително 45.000.000 л., г. Каравеловъ въ в. „Търновска конституция“ оцѣняваше тая линия на 18.000.000 л.; не лично той, разбира се, а неговитѣ приятели. Послѣ, когато дойде г. Каравеловъ на властъ, и той бѣше принуденъ да откупи линията за 44½ милиона лева. Е, какво показва това? Това показва, че всички демагози си изплащатъ грѣха. Който въ опозиция развращава хората и имъ говори басни и съзнателни, или несъзнателни лъжки, ще си получи наказанието послѣ, когато дойде на властъ. Приятелитѣ на г. Каравелова се съмнѣваха въ чистоплътността на едѣлката, която той направилъ. Днесъ никой нѣма да го обвинява, че е билъ кривъ, като е далъ 44½ милиона лева, но грѣшката му бѣше, че по-рано, въ опозиция не трѣбваше да оцѣнява тая линия за 18.000.000 л.; и ако е имало нѣкой човѣкъ, който е оцѣнявалъ линията на източнитѣ желѣзници за 800.000.000 л., както ни каза г. Теодоровъ — азъ вземахъ участие въ тѣзи борби, подобно нѣщо не знамъ, може-би да е имало нѣкой афинитъ или памфлетъ, не го зная — ако имало тогава нѣкой да я оцѣнява толкова много, и той е грѣшилъ, защото никой не о искалъ да откупи линията нито за 400, нито за 200.000.000 л. Цѣната, която прѣдлагаше г. Теодоровъ, е извѣстна, тя се намираща въ контракта. И това, което е чудно, то е, че и днесъ, когато се говори въ камарата, не ни се казва истинската цѣна. То е продължение сѣ на сѣщата систематъ: да вършимъ едно, а да говоримъ друго; или да говоримъ едно, а да вършимъ друго.

Х. Поповъ: И да мислимъ трето.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Възможно е. — Когато се оцѣняваше Русе—Варненската линия за 18.000.000 л. отъ единъ, привърженицитѣ на правителството влизаха въ противната крайностъ. Тогава имаше споръ между компанията и правителството. Тогава правителството имаше пужда, България да бѣде защитена отъ всѣки гражданитѣ. И кой бѣше, който оцѣняваше линията много ниско? — Опозицията, въ лицето на г. Каравелова. Кой бѣше, който я оцѣняваше много високо? — Г. д-ръ Даневъ. Съ неговъ подтикъ има написана една статия въ в. „Братство“ отъ 1884 г. Той оцѣнява линията на 45.000.000 л. и казва: (Чете) „Въ противното не можеше да ни убѣди, нито брошурата на нѣколко французки юрисконсулти, къмъ които г. Грековъ се бѣ обърналъ за съвѣтъ прѣди година и половина“. Отъ името на българското правителство г. Грековъ отиде въ Парижъ и взема консултацията на видни юрисконсулти, които се произнесеа за въ полза на България. Г. д-ръ Даневъ пише, че това нѣщо не може да го убѣди, и че компанията е права, а българското правителство не е право — друга крайностъ, когато сме на властъ, неспрѣмливо да се защищаватъ чужденцитѣ. И да мислишъ тѣй, можешъ да прѣмълчишъ, но за нещастие, че не е билъ правъ. Французитѣ юрисконсулти сж били прави и събитията отпослѣ доказаха, че по тѣя рекламация, по които се мислѣше, че по берлинския договоръ компанията трѣбва да спечели, въ сжщностъ не спечели.

Това нѣщо ще ни послужи и за тази линия, когато тѣлкуваме чл. 36 отъ контракта на компанията.

Нѣма да ви занимавамъ съ дълги цитати. Нека дойдемъ до покупката на друга една линия. Когато се купи тази линия, Русе—Варна, въ основата ѝ влѣзе сѣщиската оцѣнка на линията, намѣри се истинската цѣна. Г. министърътъ на финанситѣ ни казва: „Комисията, която ние сме назначили, състояща се отъ голѣми чиновници и отъ двама народни прѣдставители — почитаемиятъ г. Буровъ, днесъ министъръ на търговията, промишлеността и труда, и почитаемиятъ г. Бръчковъ — е направила една оцѣнка и е намѣрила, че линията струва 80 милиона лева; тази оцѣнка е крива, линията трѣбва да струва по-скѣпо.“ Защо? Защото когато отчуждавашъ единъ имотъ, ще го оцѣнишъ не само колко струва той на човѣка, който го е построилъ — туку не се касае за една къща или за една нива, но и да се касае за къща или нива, то ще бѣде сѣщото. Ако въ една улица има чаршия, къщата дава по-голѣмъ доходъ, защото сѣ направени дюкани, тя струва по-скѣпо и ще я отчуждишъ по-скѣпо, отколкото струва на човѣка, който я е построилъ. Но, когато се касае за едно индустриално прѣдприятие, казва г. министърътъ, нѣма да цѣнимъ колко пари е похарчилъ този, който е построилъ една фабрика, напр. за циментъ, захаръ и пр., а колко прѣдставлява тя заради него, споредъ печалбитѣ, които му донася. Напълно съмъ съгласенъ. Има индустриално прѣдприятие, което е струвало единъ милионъ лева, когато се е основавало, а когато искашъ да го отчуждишъ, може да струва 20 милиона лева. Когато въ Белгия най-напрѣдъ започна да се експлоатира мината на Маримонъ, близо до Монсѣ, капиталътъ, който се събра за експлоатацията на тази мина отъ акционеритѣ и облигаторитѣ — въ тази подробностъ нѣма да се впускамъ, заради насъ е сѣ едно — всѣка акция струваше 500 л. — и това прѣди повече отъ 70 години. Днесъ една акция, която е струвала тогавъ 500 л., се продава на пиящата 225.000 л. Кждѣ сѣ 500 л., кждѣ сѣ 225.000 л.! Това е едно индустриално прѣдприятие — експлоатация на една мина — което е много напреднало. Ако държавата иска днесъ да отчужди минитѣ въ Маримонъ, трѣбва да плати на хората не по 500 л. на акция, а ще имъ плати по 225.000 л. Въ туй отношение г. министърътъ на финанситѣ е правъ. Ако линията струва по-много, ще платимъ по-много. Но комисията ни казва, че въ сѣщностъ линията не струва повече отъ 80 милиона лева. И това е много лесно да видимъ. Туй не е нѣкое прѣдприятие, което е напреднало, а прѣдприятие, което не печели, което губи, което до година ще изгуби повече и чакъ подиръ 20—30 години може да захване да печели. Но, докато е въ рѣцѣтъ на компанията, толкозъ много ще губи, толкозъ ще се увеличатъ загубитѣ, щото дружеството непрѣмѣнно ще фалира. И колкото се намалява стойността на желѣзницата по тази причина, толкозъ по-евтино ще я купимъ, ако ни се прѣдстави случай да я купимъ подиръ 1—2 години. Едно дружество не може да има тази сила да издържа загубитѣ за подиръ десетина години, и ако намѣри наивни хора да продаде линията на тази цѣна, която даваме ние днесъ, ще го направи съ голѣмо удоволствие. Възможно е едно индустриално прѣдприятие да струва единъ милионъ лева и да се отчужди за 20 милиона лева, но възможно е да е струвало петъ милиона лева и да се продаде за единъ милионъ лева. Туку, въ София, се построи захарна фабрика, за която сѣ похарчени 5—10 милиона лева — не зная точно, но въ всѣки случай нѣколко милиона лева. Първитѣ години никакъвъ дивидендъ не се раздаваше, и когато настѣпи една конкуренция, по причина на единъ картелъ или съглашение, което бѣше станало въ Брюкселъ, за начина, по който разнитѣ държави могатъ

да фабрикуватъ захаръта, захарната фабрика въ София се намѣри въ такова състояние, щото една акция или облигация отъ 500 л., ако би искалъ да я купишъ на пиящата за 100 л., ще те молятъ; нѣмаше стойностъ нито за 40 л. По-послѣ съ новата митническа тарифа въ България положението се измѣни. Сѣщата акция да идеешъ да я купишъ за 300 л., нѣма кой да ти я продаде. Понеже акциитѣ и облигациитѣ бѣха въ рѣцѣтъ на много богати хора отъ сѣмейството Солве, които иматъ 25 милиона лева годишенъ доходъ, излишъкъ, слѣдъ като си покриятъ разноситѣ, заради туй можеха да чакатъ 1, 2, 5 години да понасятъ загубитѣ отъ фабриката и да чакатъ врѣмето, когато ще може да става и амортизация на капитала и да прѣдставлява истинската стойностъ. И днесъ захарната фабрика струва повече, отколкото въ момента на своето основаване, защото прѣдставя извѣстенъ доходъ. Постройте още 4—5 фабрики за захаръ въ България, тя ще струва по-малко.

На какво основание се е намѣрило, че цѣната на Русе—Варненската линия трѣбва да е 44 милиона лева, а въ сѣщностъ българската държава е заплатила 44½ милиона лева? Сѣщата смѣтка се е направила отъ тази комисия днесъ. Тази смѣтка се намира въ книгата на Министерството на финанситѣ; тя е изработена отъ г. Кеѣво, тогавашенъ чиновникъ — съвѣтникъ при Министерството на финанситѣ. Той съ единъ докладъ до своя министъръ излага по какъвъ начинъ трѣбва да стане оцѣнката. Ето въ солидна база. На пиящата акциитѣ струватъ толкозъ, капиталътъ е такъвъ, доходността на линията е такава. Обърни го съ 4, 5, 6% каквито бѣха лихвитѣ тогава, вари го, печи го, повече отъ 43½ милиона лева не можеше да излѣзе. Слѣдователно, ако има голѣмъ натискъ, ще дадете още половинъ или единъ милионъ лева, но повече нѣма защо да давате. Тия суми, които се установиха въ Лондонъ, когато г. Стойчевъ бѣше отишълъ тамъ да пазари линията, и които растатъ съобразно съ натиска, съ влиянието, което английското правителство упражнява на българското, сѣ баснословни и не могатъ да устоятъ на една здрава критика. И, ако вие се въоръжите съ дани, ще можете да ги побѣдите. На сѣщото основание, по сѣщата система, е построила и комисията въ оцѣнката си.

Сега да дойдемъ до източнитѣ желѣзници. Г. Теодоровъ на 1897 г. подкачи прѣговори, а на 1898 г. чини ми се, сключи контрактъ съ компанията за откупуване на тази линия. Той казва: „Азъ я купихъ за 24 милиона лева“. Г. Теодоровъ е правъ и въ сѣщностъ не е правъ. Не е правъ въ втората частъ на фразата си, като казва: „А подиръ мене оцѣзи, които я откупили, демократитѣ, я взеха за 41—42 милиона лева“. За колкото я купуваше г. Теодоровъ, за толкова я купиха и демократитѣ, защото тогава се откупваше правото на експлоатацията — това, което принадлежи на компанията на източнитѣ желѣзници — а въ сѣщия контрактъ, виссенъ отъ г. Теодорова въ Народното събрание, е казано, че колкото се касае за претенциитѣ на Турция, за правата, които Турция има — а тя имаше собствеността на линията и правото да получава една частъ отъ печалбата — за тѣхъ българското правителство ще се разправи съ турското правителство. Когато окончателно се ликвидира този въпросъ, на турското правителство се признаха около 20 милиона лева.

А. Малиновъ: Около 17 милиона лева, тѣй щото за компанията оставаха 23 милиона лева. Отъ сумата 82 милиона лева, въ която влиза трибутътъ и стойността на желѣзницата, 42 милиона лева се дадоха на компанията. Но сумата 42 милиона лева се раздѣля между компанията и Турция. Като извадите онова, което не откупили вте и което дадохме ние, ще остане, че ние сме я купили по-евтино.

Министър Т. Теодоровъ: Отъ 42 милиона лева колко взе компанията и колко Турция?

А. Малиновъ: Не помня добръ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Компанията взе около 20 милиона лева, а турското правителство взе около 22 милиона лева.

Тръбва да призная, въ полза на г. Теодорова, че, когато той откупуваше тая линия, въпросътъ се разискваше и се смѣташе да се заплати на турската държава само около 18 милиона лева.

Министър Т. Теодоровъ: На турската държава нищо не плащаме, петъ пари не даваме.

Д-ръ Н. Генадиевъ: На турската държава нищо не плащаме, г. Теодоровъ, защото въ контракта бѣше казано, че този въпросъ отсѣтиѣ ще се уреди между турската държава и българското правителство.

Министър Т. Теодоровъ: Нищо не бѣше казано.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Ще ме карате ли да показвамъ контракта, за да ви докажа, че е писано отъ васъ това нѣщо.

Министър Т. Теодоровъ: Е добръ, хайде, Вие сте прави — защото азъ искамъ да вършимъ работа, а не да говоримъ за стари работи.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Правъ съмъ — азъ говоря само положителни факти.

Министър Т. Теодоровъ: Добръ, добръ, ама азъ пакъ Ви заявявамъ, че нищо подобно не е казано. Ние откупихме правото на компанията, а за Турция нищо не е казано.

Д-ръ Н. Генадиевъ: А какво ще правите съ нея?

Министър Т. Теодоровъ: Разбираше се, че ние отсѣтиѣ ще се споразумѣемъ съ нея, но въ контракта нищо не е казано; туй се разбира.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Казано е, г. министре.

Министър Т. Теодоровъ: Е добръ, казано е.

Д-ръ Н. Генадиевъ: И да не е казано, г. министърътъ признава, че не можеше да се откраднатъ отъ Турция нейнитъ права.

Министър Т. Теодоровъ: Тѣ си оставатъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Правата си оставатъ, и както ги заплатихме на 1908 г., така нѣхмѣ да ги плащаме и тогава. Обаче азъ говоря въ полза на г. Теодорова. Ако даннитъ сѣ ми криви, г. Теодоровъ е тукъ и може да ме поправи. Споредъ тогавашната оцѣнка, както се мислѣше, около 18 милиона лева нѣхмѣ да се дадатъ на Турция въ деня, когато ще се прѣгледатъ смѣткитъ между Турция и България.

Министър Т. Теодоровъ: Никакви такива смѣтки не сѣ правени.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Може-би г. Теодоровъ не ги е правилъ.

Министър Т. Теодоровъ: Облигаторитъ ги правиха, азъ въ контракта не съмъ ги правилъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Г. Теодоровъ не ги е правилъ, но той е водилъ прѣговоритъ.

Ще останемъ, слѣдователно, подъ впечатлението, че ако линията тогазъ се откупише за 24 милиона лева, и ако на 1908 г. правата на Турция се оцѣниха 20 милиона лева, 10 години по-късно пакъ нѣхмѣ да се дадатъ на Турция още 20 милиона лева. Така щото, истинската стойностъ и на собствеността и на експлоатацията — на 1908 г. се откупи собствеността и експлоатацията, а на 1898 г. г. Теодоровъ откупуваше само експлоатацията — истинската стойностъ ще бѣде 24 милиона, плюсъ 20 милиона, или всичко 44 милиона лева.

Г. Теодоровъ е силенъ и въ друго едно нѣщо. Тамъ, кѣдето той е правъ, азъ признавамъ, но да се говори, че той е откупувалъ линията за 24 милиона лева, а други дали за нея 44 милиона лева, това е заблуждение. Друго е да се откупи само експлоатацията, а друго е да се откупи експлоатацията и собствеността. Г. Теодоровъ може пакъ да възрази: „Когато на 1898 г. азъ откупувахъ линията, дадохъ за експлоатацията 24 милиона лева; нека речемъ, че нѣхмѣ да дамъ още 20 милиона лева за собствеността, ставатъ всички 44 милиона лева, но тя нѣхмѣ да бѣде пакъ по-евтина, отколкото въ 1908 г.“ То е право, защото въ 1898 г. до 1908 г. тази линия прѣдставляваше доходъ. Линията на източнитъ желѣзници отначало може да е била въ смѣното състояние, както линията Junction Salonique—Constantinople, но на 1898 г., когато г. Теодоровъ я изкупуваше, тя вече прѣдставляваше доходъ, тя не бѣше линията, която губи, но която печели; тя е международна линия, главната артерия, заради която има задължение въ берлинския договоръ за България и за всички държави, прѣзъ които тя минава да я довършатъ. Така щото, по тази причина и по други причини, по причина на развитието на мѣстния трафикъ въ страната, тя прѣдставляваше доходъ. Да купимъ една доходна линия 10 години по-рано съ 2 милиона по-скъпо, значи да я купимъ по-евтино, както и обратното; да купимъ една линия 10 години по-късно съ 2 милиона по-евтино, значи да я купимъ по-скъпо. Тѣй ако разглеждаме, той е правъ. На 1908 г. става споръ, трѣбва ли да се откупи линията или не трѣбва. Погрѣшката на правителството, което я откупи, е, че не трѣбваше да я завзема, защото два дена подиръ това то трѣбваше да обяви независимостта; а щомъ се обяви независимостта, собствеността на линията бѣше вече наша. Какво щѣше да се плаща на Турция като обезщетение, и да-ли въ това обезщетение нѣхмѣ да смѣтнатъ и линията, то е единъ въпросъ чисто политически. Ако бѣхме принудени съ 50 милиона лева да откупимъ отъ Турция другитъ права, които тя имаше, линията щѣше да върви съ тия права за смѣтата цѣна. Така щото, отъ правителствена точка зрѣние е една голѣма грѣшка, която не търпи критика, да вземемъ линията два дена прѣди провъзгласяването независимостта. Прогласи независимостта, ликвидирай този въпросъ, и слѣдъ това отчуждавай линията, и нѣма нищо да платимъ. Може-би и тогава щѣше нѣщо да се плати, но то щѣше да бѣде съвършено малко.

Вънъ отъ това, въ Народното събрание се правѣха разни смѣтки. Имаше двѣ изчисления: изчислението на г. Теодорова отъ 1898 г. и изчислението на г. Саллабашева отъ 1908 или 1909 г.

А. Малиновъ: 1909 г.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Изчислението на г. Теодорова бѣше основано върху прихода, като се взема за основа какъвъ е брутото приходъ и какво е признало, че трѣбва да се приенеме за разности турското правителство въ едно съглашение съ източната компания. Подиръ това изчисление се поведе правителството отъ 1908 г., и затуй плати толкова много пари на източнитъ желѣзници. Изчислението, което пра-

вѣше тукъ отъ министерската маса г. Саллабашевъ противъ своитѣ колеги и изкарваше, че линията не струва 42, а 19 милиона лева, бѣше основано на смѣтката на Кейе, т. е., базата, която послужи за откупване на линията Русе—Варна на 1886 г. Само че и то бѣше малко нѣщо прѣкалено. Ако съ него въ рѣшѣ се бѣха водили прѣговоритѣ, по всѣка вѣроятностъ, бѣше никакво съмнѣние, щѣше да се дойде до откупване линията на по-евтина цѣна.

Всичко туй е история. Днесъ вече трѣбва да откупимъ друга една линия. И трѣбва да видимъ, защо я откупваме и колко тя струва. Истинската ли цѣна даваме, по-малко ли даваме или даваме нѣщо повече? И ако е износна операцията, ще я направимъ, ако не е износна, не бива да я направимъ. Но при обстоятелствата, при които тя се прѣдставлява — територията я нѣмаше цѣлата, а прогласяваше линията за държавна — слѣдъ като откупишъ правата на акционеритѣ остава да се разправишъ съ облигациитѣ, които облигации прѣдставляватъ единъ номиналенъ капиталъ отъ 150.000.000 л. съ нѣщо по-малко, защото една малка частъ отъ облигациитѣ не сж издадени и друга една малка частъ сж амортизирани, но приблизително нека бѣдатъ 149½, или 149.000.000 л., въ тази форма, като ще стѣпишъ въ правата на акционеритѣ и ще се разправяшъ и съ задълженията и съ правата на компанията, тя е една чисто търговска сдѣлка. Не е достатъчно отчуждаването на една линия, за да стане тя държавна; трѣбва да откупишъ една линия съ всички права и задължения, за да стане пълно държавна. Разбира се, за това не е кривъ г. Теодоровъ, но е въ неговата власт да направи повече, но не трѣбва да се забравя, че когато искаме да откупимъ линията на основание на този принципъ, че всички желѣзници въ България трѣбва да бѣдатъ държавни, самиятъ този принципъ нѣма пълното си приложение въ този контрактъ, който разглеждаме сега. При все това, колкото се касае до основанието, че линиитѣ, които се намиратъ въ българска територия, трѣбва да бѣдатъ държавни, азъ напълно подкрѣпямъ г. Теодорова, и за тази линия трѣбва да направимъ всичко възможно да се откупи, ако не цѣлата, то поне онази частъ, която ще остане въ българската държава. Така щото, по принципъ, не мога да направя никакво възражение и намирамъ мисълта права.

За второто съображение, че ние откупваме, освѣнъ правото на експлоатация, още всички права и прѣимущества, които сж прѣдвидени въ чл. 36 отъ контракта на експлоатациитѣ съ Турция, мисля, че е едно въпнюще заблуждение. Тукъ, мимоходомъ, може да се каже, че, ако контрактътъ е сключенъ на 9 мартъ, можеха вслѣки книжа да се напечататъ поне 10 дена по-рано, и въ деня, когато не съставляватъ никаква тайна, въ деня на подписването на мира, да бѣдатъ раздадени на народнитѣ прѣдставители. Добръ бѣше да имаме на разположение цѣлия контрактъ, за да можемъ да прочетемъ не само чл. 36, който г. министърътъ на финанситѣ намира, че е важенъ, а пъкъ ние можемъ да намѣримъ, че има другъ нѣкой членъ по-важенъ, който е изпуснатъ. Нѣма никой всезнающъ — пито азъ съмъ по-уменъ отъ него, нито той е по-уменъ отъ менъ. Ние можемъ да намѣримъ нѣкои работи, които да ни накаратъ да одобримъ прѣдложението на г. Теодорова, или да ни спънатъ, или да ни поставятъ въ невъзможностъ да си дадемъ гласа за него. Но както и да е, споредъ обясненията, които се дадохъ въ комисията — защото всичката тази работа съ свѣткавична бързина се прокарва — по този чл. 36, компанията имала право да построи и други още желѣзнични линии: едната къмъ Орфано, а другата къмъ Кавала и Демир-Хисаръ. Ние, като станемъ собственици на акциитѣ и когато замѣстимъ дружеството, ако тази земя ще се намира въ наша територия, то

ние се освобождаваме отъ претенциитѣ на компанията да дойде утрѣ и да каже: стойте, вие нѣмате право да строите линия до Демир-Хисаръ и Кавала, азъ съмъ концесионерътъ на турската държава и, слѣдователно, азъ съмъ единствениятъ човѣкъ, който имамъ право да строя. Специалната комисия отъ висши чиновници и двама души народни прѣдставители намира, че компанията подобни права нѣма и, слѣдователно, ако мислимъ, че съ тази покупка ние си присвояваме тия права за построяването на нови желѣзници, ние лъжемъ сами себе си. Ние не купуваме нищо и ако срѣщу това даваме нѣкаква стойностъ, тия пари ги даваме на вѣтъра. Въ парламентарната комисия имаше едно мнѣние, че, на противъ, специалната техническа комисия отъ инженери и народни прѣдставители не е права и че е права компанията, ако би да излѣзе утрѣ да ни рече: азъ ще строя тия линии. На мене не ми принадлежи да кажа името на човѣка, който поддържа тая теория; достатъчно е да кажа, че тя е погрѣшна. Ако бихъ допусналъ само за една минута, че е възможно да се намѣри на свѣта просвѣтенъ човѣкъ, който да разбира тая материя...

Министъръ Т. Теодоровъ: Ако позволявате, ще кажа: нѣма врѣда, че ще поддържате Вашата теза, но когато азъ говорихъ, Вие не бѣхте тукъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Азъ бѣхъ тукъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ за този членъ никакъ не говорихъ и не поддържахъ, че има за насъ нѣкакъвъ авантажъ по чл. 36; за него петъ пари не давамъ и азъ; тъй щото, Вие ще доказвате едно нѣщо, което азъ не оспорвамъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Азъ ще докажа едно нѣщо, което трѣбва да докажа.

Министъръ Т. Теодоровъ: Събрането знае, че азъ казахъ, какво чл. 36 не може да ни докара никакъвъ авантажъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Недѣйте ме кара да говоря повече. И азъ зная, че г. министърътъ на финанситѣ не поддържа, какво компанията е права.

Министъръ Т. Теодоровъ: Това е.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Азъ говоря за това, което стана въ бюджетарната комисия и не споменахъ името на човѣка, който поддържаше тази теория; но имаше единъ човѣкъ, който поддържаше тази теория. Ако желаете да поемете отговорността, кажете го Вие.

Министъръ Т. Теодоровъ: Нѣма нужда.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Нѣмаше да спомена, че се е поддържало такава мнѣние, ако мисля, че би прѣдставлявало най-малката опасностъ. Ще Ви докажа, че компанията не би била права и че ние сме прави, че техническата комисия отъ висши чиновници и народни прѣдставители е права и че нѣма абсолютно никаква опасностъ. Разбира се, г. министърътъ на финанситѣ въ Народното събрание поддържа тази теория, която и азъ поддържахъ, защото не само е министъръ на финанситѣ, ами е и делегатъ въ финансовата комисия въ Парижъ, въ която ще се разисква и този въпросъ, и ако бѣше на противното мнѣние, първата му длъжностъ бѣше да си даде оставката и да се прати другъ човѣкъ, който сподѣля другото мнѣние, че трѣбва да се защишаватъ до край интереситѣ на България, толкова повече, че правотата на каузата на България е съ-

вършено очевидно. Парижката финансова конференция може да признае не повече от това, което признава берлинският договор — по-малко ще признае, но повече не може да признае. Берлинският конгресъ застъпваше на 1878 г. при условия, че малките държавици, които замъстват Турция, сж немошни и съвършено слаби да поемат всичките задължения към чужденците, към чуждите капитали. Така щото, ония, които ръшваха въ Берлинъ, бѣха изключително прѣдставители на европейските капиталисти. Имаше прѣдставители на великите сили, но България нѣмаше прѣдставителъ и Сърбия нѣмаше прѣдставителъ, и при всичко това, подобни права не признаха. Азъ разбирамъ, че парижката финансова конференция ще признае правото на компанията на километрическа гаранция, защото то е едно право, защото на основание на тази километрическа гаранция компанията е похарчила пари за построяване на линията, и сега да не признаешъ това нейно право, да кажешъ: ние ще отчуждимъ имота, ще го вземемъ пощо-защо, защото, като нѣмате километрическа гаранция, не можете да плащате лихви на облигациите, нѣмашъ право. То е придобито право на компанията. Тя е сключила контрактъ съ Турция и е поела задължението, че ще построи еди-коя си линия и я построява. Въ сжщия контрактъ си запазва привилегията, щото, друга компания да не може да строи, и ако единъ денъ Турция поиска да се построятъ еди-кои линии, то тая компания да бѣде човѣкътъ, който да ги построи и експлоатира. Ако бѣше построила компанията и други линии, прѣкрасно, и за тѣхъ щѣше да ѝ се признае километрическа гаранция отъ 15.500 л. Но тя не е построила нищо, и въ това врѣме става промѣнение на господаря, територията прѣминава отъ Турция въ ръцѣтъ на друга държава и тази държава ще каже: правата, които сте реализирали на основание на вашата концесия, признавамъ ги, но които не сте реализирали, не мога да ги призная, защото азъ стѣпвамъ въ суверенните права на държавата и азъ съмъ господарьтъ, който ще строи или нѣма да строи. Въ момента, когато ще става трансакцията на територията, знае се, че въ България има законъ, който обявява, че всички желѣзници сж държавни, и парижката конференция знае това нѣщо, и побѣдителни и побѣдени знаятъ това нѣщо и длъжни сж да го знаятъ. Ако не го знаятъ, на основание на законитѣ, които сжществуватъ въ България, на основание на факта, че прѣминава въ нова територия, въ която е добилизъ понапрѣдъ ипотечно право единъ концесонеръ, нѣма да имъ позволяватъ да строятъ никаква линия. Ние не трѣбва да забравяте, че този въпросъ е архиразрѣшенъ. Берлинският договоръ е по-изриченъ, той казва: по отношение на източните желѣзници България стѣпва напълно въ задълженията на турската държава. Значи, каквито задължения Турция имаше спрямо източните желѣзници, такива задължения има и България. Е добръ, въ контракта на източните желѣзници съ турската държава изрично е казано, че тѣ иматъ концесия, за да построятъ линия не само отъ Цариградъ до Саранъ-бей, ами до Нишъ. Позволи ли нѣкой на източната компания да строи по-нататъкъ? Напротивъ, за линията Саранъ-бей—Цариградъ—Нишъ, специално постановление на берлинския договоръ казва, че държавитѣ ще строятъ, защото иначе не може да бѣде, а ако тѣ искатъ да я дадатъ на концесия, то е тѣхна работа, защото новата държава България разполага съ суверенните си права. Независимо отъ това, въ сжщия концесонеръ актъ на източните желѣзници е казано, че тѣ иматъ привилегията да построятъ линията отъ Ямболъ до Шуменъ и още една-две линии. Да бѣха се явили източните желѣзници, щѣше ли нѣкой да имъ признае правото да строятъ

линията до Шуменъ? Ще строятъ, ако България имъ даде, на основание на цова концесия, която трѣбва да мине прѣзъ Народното сѣбрание. Опитаха ли се източните желѣзници? Нито се опитаха, нито и прѣзъ ума имъ мина.

Г. Губидѣльниковъ: Не се опитаха, защото линиитѣ трѣбваше да минатъ прѣзъ непроходими мѣста и да имъ струватъ много скъпо. Построиха линии само въ онѣзи мѣста, които сж равни и които линии имъ коштуваха по 20—30.000 л. километрьтъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Азъ признавамъ, че кога дойде да се разисква, коя линия е по-скъпа и коя по-евтина, Ние сте по-вѣщъ отъ мене, но дълженъ съмъ да забѣлѣжа отсега, че, наистина, между желѣзницитѣ на източната компания има линии, които минаватъ прѣзъ планински мѣстности и струватъ скъпо и за които източната компания не пожела да се възползува въ турско врѣме, обаче, имаше други линии, които минаваха прѣзъ проходими мѣста и източната компания не се опита и не можеше да се опита да ги строи, защото имаше противно постановление въ самия текстъ въ берлинския договоръ. Та ще ви се моля, да прочетете внимателно берлинския договоръ и тамъ ще намѣрите поддрѣпа на тезата, която азъ поддържамъ.

Така разчитенъ въпросътъ, нека дойда до самото сжщество на работата. Правителството прѣдлага да купимъ една линия — за колко, не знаемъ. Не знаемъ, не защото не сме въ състояние да знаемъ, но защото има несъгласие въ цифритѣ. Изкарватъ я 165.000.000, 149.000.000, 130.000.000 л. Азъ мисля, че несъгласието е привидно. Ние купуваме за 15.000.000 л. — за 14.000.000 собствено — 26.000 акции по 250 л. едната, които струватъ 6.000.000, и 7½ милиона лева даваме за правото на експлоатация — ставатъ 14.000.000 л.; 4.000 акции се намиратъ още тукъ-тамъ, които Credit Mobilier се задължава да достави, та единъ денъ, когато ще бѣдемъ притежатели на тия акции — едѣлната нѣма смисълъ, освѣтъ ако бѣдемъ притежатели на акциитѣ — ако ще се плаща лихва за тѣхъ, ние ще я платимъ, все едно като да сме ги купили сега. Вѣрвамъ, г. министрьтъ на финанситѣ ще се съгласи, че за акциитѣ и правото за експлоатация даваме въ края на крайщата 15.000.000 л. — тамъ нѣма противорѣчие. Но, освѣтъ тази сума, ние не виждаме въ договора да плащаме друга сума. Така щото, още 50 милиона лева или 70 милиона лева ще дадемъ, не се знае. А за 15 милиона лева да купимъ такава една желѣзница, то е невъзможно. 15 милиона лева сж пари събрани отъ акциитѣ; собствено, не сж събрани 15 милиона лева, а трѣбва да сж събрани 6—7 милиона, за да подкачатъ едѣлната, да добиятъ правото на концесия въ Турция, тъй както се добива тамъ. И послѣ, когато дошло да се строи, да се купуватъ релси и локомотиви, тия 15 милиона лева сж изчезнали въ джоба на ония, които сж нагласили работата. Дали сж паритѣ, сега да видимъ отъ какъ ще строятъ линията. Затуй издаватъ облигации, за 150 милиона лева по 500 л. едната, съ лихва 3%, и отъ тия облигации сж получили 82 милиона лева, споредъ книгитѣ, защото не сж могли да ги продаватъ по 500 л., а по-евтино. Съ тия пари сж построили и подкачили експлоатацията на линията. Ние, когато станемъ притежатели на акциитѣ, когато откупимъ съ 7½ милиона лева правото на експлоатация, хората, които сж дали паритѣ за постройката на тази линия, нѣма да отидатъ пакъ отъ старата компания да искатъ дивиденди, а ще дойдатъ при насъ — и това нѣщо се признава. Слѣдователно, ние ще плащаме приблизително за 149 милиона лева, по 3% за облигациитѣ, слѣдователно, ние се патоварваме съ единъ новъ дълъгъ отъ

149 милиона лева. Но тѣ не сѣ 149 милиона. Г. министърът на финансите доказаваше, че 149 милиона сѣ по-малко, отколкото 120 — и той е правъ. Щомъ даващъ за 149 милиона лева по 3% лихва, а българската държава дава за своите заеми 4½%, приблизително 5%, ако искаме да намѣримъ истинската цифра, която ще платимъ, трѣбва 149 милиона пласирани съ 3% да ги обвърнемъ на една сума пласирана съ 5%. Тази е смѣтката, която е направила комисията, въ която е участвувалъ и г. Буровъ и която намира, че при тѣзи условия, ние купуваме желѣзницата за 103 милиона. На туй отгорѣ комисията казва, че желѣзницата струва днѣсъ 80—85 милиона и ние даваме около 20 милиона лева повече. Наистина, комисията на края заключава, че тия 20 милиона лева, които очевидно подаряваме, можемъ да ги дадемъ, защото линията ще има голѣмо значение за бъдещето културно икономическо и т. н. развитие на България — обикновената фраза, която се употребява, когато ще се доказва основателността и наврѣмнеността отъ купуването на една линия. Добръ, нѣма съмнѣние, че за въ бждѣще тази линия прѣдставлява извѣстна цѣнность за България, но има съмнѣние върху другъ единъ въпросъ: като струва линията 80 милиона, защо даватъ 103? Защото, ако не я купимъ, ще я купятъ други. — А-а-а, ако това е вѣрно, ако се намираме въ такава опасност, тогава ще трѣбва да видимъ, да-ли трѣбва да дадемъ 20 милиона лева, заради този страхъ; защото, ако не я купимъ, ще бжде лошо, защото държавата ще бжде принудена да плаща повече пари. Ако и това е вѣрно — прѣкрасно, дайте 20 милиона лева да се отървемъ, за да не даваме единъ милионъ повече на годината, което струва 20 милиона лева. Но, всичко това не е вѣрно, всичко това не е основателно. Прѣди всичко, колко ще даваме, ако линията е въ наши рѣцѣ и колко ще плащаме, ако линията продължава да бжде въ рѣцѣтъ на компанията? Смѣтката е съвършено ясна. Ние даваме за линията 6½ милиона лева и 7½ милиона лева за акциите, които ще откупимъ; даваме още 7½ милиона лева за правото на експлоатация. Даваме още и на облигаторите. Да видимъ колко струватъ тѣзи пари, които ние ще плащаме като лихва на 15-тъ милиона лева и на капитала, прѣдставляванъ отъ облигациите. Тукъ изниква единъ прѣдварителенъ въпросъ; акциите ние сме ги купили не по 500 л. едната, а по 250. Азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, че ние купуваме акциите по 500 л. едната и то е ясно, защото ние даваме по 250 л. на една акция, но даваме и за правото на експлоатация 7½ милиона лева — стойността на всичките акции. Значи, ако слѣдемъ, ако допуснемъ, че правото на експлоатация е право на акционерите, ние даваме 500 л. на акция. Кой прѣдставлява правото на експлоатация, кой прѣдставлява акционерите? Акциите ги прѣдставляватъ роднините въ Италия. Стариата умрѣлъ, сега кои сѣ останали негови наследници? Послѣ, има едно дружество, което експлоатира и което се казва Режия, и то е въ Италия, и което има акциите; то има правото на експлоатация. Правото на експлоатация не струва петъ пари. Това, което продава правото на експлоатация, то е усилията, които сѣ направени въ Турция, за да добиятъ концесията, разпоски по изучаване едно-друго, по това е въ тежестъ на акционерите и акциите, които продаватъ заедно съ тази цѣна, продаватъ ги, безъ съмнѣние, по 500 л. едната. Сега ако не даваме 7½ милиона лева на вѣтъра, т. е. за правото на експлоатация, тогава акциите щѣха да бждатъ купени за 250 л. едната. Скъпи ли сѣ, евтини ли сѣ, никой не е въ състояние да ви каже. На всѣки случай, ако никой тукъ въ тази зала не може да ви прѣдстави данни, че сѣ купени по-скъпо или евтино, отколкото стру-

ватъ, никой, който малко много знае работата, не може да ви каже, че ги е купилъ евтино, или че ги е купилъ скъпо. Каква е стойността на тѣзи акции? Никаква. Въ пиятата, въ борсата, не сѣ котирани. Облигациите сѣ котирани и знаемъ каква е стойността. Но на акционерите е раздадено по 2% лихви, дивиденди 10 л. на 500. Раздавано е на мига. Хората, които държатъ акциите сѣ получавали тѣзи пари, но не е раздавано отъ доходите на желѣзниците. За да може да раздаватъ този дивидентъ на акционерите и дивиденда 3% на облигаторите, компанията въ продължение на години никаква амортизация не е правила. Това правятъ всички компании, които се намиратъ въ зоръ и когато не могатъ да си изкаратъ разноските. И понеже не правятъ амортизация, могатъ да раздаватъ на себе си и на акционерите отъ парите, които по статутите сѣ длъжни да внасятъ въ амортизация, раздаватъ на акционерите, но, собствено, отъ доходите на линията не сѣ раздали петъ пари. Ето защо акциите не прѣдставляватъ стойностъ. Тѣ се намиратъ въ рѣцѣтъ на нѣколко души. Безъ съмнѣние, такива акции не могатъ да се продаватъ дотогава, докогато не прѣдставляватъ стойностъ, и ще ги изкаратъ на борсата, когато могатъ да се продаватъ. Тѣ сѣ въ рѣцѣтъ, дѣйствително, на нѣколко души, които сѣ уловили управлението и докарватъ облаги, по единъ или другъ начинъ, чрѣзъ експлоатация и чрѣзъ разни други финансови операции, ако щете, нѣщо, което за тѣхъ не е осждително, и сѣ продажбата, която правятъ днесъ на българското правителство. Но да се рече, че евтино сме купили по 250 л. акцията, защото струва повече, това не би ималъ никой смѣлостта да поддържа, и не могатъ да струватъ повече. Които получаватъ 2% върху 500 л., биха подирили 4%, но които сѣ получили тая лихва само благодарение передовиостъ въ тефтерите и манипулиране съ фондовете, съ приходите на желѣзницата, такива акции не прѣдставляватъ стойностъ 250 л., може да прѣдставляватъ 100—120, но до 200, въ никой случай не могатъ да се качатъ.

По отношение на България, азъ неволно се отдалечихъ отъ въпроса, който бѣше поставенъ, а въпросътъ бѣше поставенъ доста категорично и ясно: какво ще плащаме, ако откупимъ линията, и какво, ако не я откупимъ. Ако, въ случай на откупване, ще плащаме по-малко, операцията е добра, ако ще плащаме повече, операцията е лоша. И за да се оправдае лошавината на операцията, трѣбва да се иматъ прѣдъ видъ нѣкои други съображения, нѣкой политически интересъ, нѣкой икономически интересъ, и заради него може да се направи жертва, ако го има, ако го нѣма, разумѣва се, не може да се направи никаква жертва. Ние за 15 милиона лева, понеже ги нѣмаме на рѣцѣ, ще плащаме 6% лихва съ съкромни бонове. Това е приврѣмenna лихва. Но понеже парите, които заема България, даватъ приблизително 5%, отъ министерската маса, отъ почитаеми г. Буровъ, ми се каза 5%, може да се вземе тоже 5%, защото много се доближавалъ процентътъ до тамъ, значи, за 15 милиона лева на годината ни се пада да плащаме 5%, тѣ сѣ 450 хиляди лева.

Министъръ А. Буровъ: 750 хиляди лева.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Да, тѣй съмъ записалъ. За облигациите колко трѣбва да плащаме? За 150 милиона лева по 3% сѣ 4½ милиона лева, не сѣ по-малко отъ 4 милиона 400 хиляди и нѣщо, защото частъ отъ облигациите, каза се по-рано, е погасена, приблизително 4½ милиона лева. За амортизация колко трѣбва да плащаме? Най-малко 500 хиляди лева. Не е прѣувеличена цифрата, напротивъ, намалена е. Всичко това събрано прави 5.750.000 л.

Значи, когато ние подписваме този контракт, този договор, като го гласуваме утрѣ, или отъ днесъ въ който ще влѣзе въ сила, България ще плаща 5.750.000 л. годишно за тази желѣзница.

Ако не я откупимъ, понеже компанията си е запазила право на километрическа гаранция, колко трѣбва да плащаме? Километрическата гаранция е 15.500 л.; цѣлата не се плаща отъ държавата. Какво значи километрическа гаранция? Турция гарантира на компанията, че тя ще има доходъ отъ линията 15.500 л.; но ако линията сама по себе си прѣдставлява доходъ бруто, безъ разносикѣ, 3.000 л., Турция ще добави 12.500 л., а ако прѣдставлява единъ левъ, Турция ще прибави 15.499 л., а ако приходитѣ на компанията, бруто, отъ експлоатацията на желѣзницата е 14 хиляди лева, Турция ще прибави 1.500 л. Трѣбва да видимъ, слѣдователно, какъвъ е приходътъ бруто сега и какъвъ ще бѣде занаярѣдъ и, споредъ това, ще намѣримъ колко ще трѣбва да се плаща. Нѣма защо да влизамъ въ изчисление на тѣзи цифри, защото самъ г. Теодоровъ има добрината да ни ги даде. Това, което плаща Турция, въ послѣднитѣ години, като километрическа гаранция, възлиза годишно на 4 милиона лева.

Министъръ Т. Теодоровъ: Срѣдно въ послѣднитѣ четири години 4 милиона 400 и нѣколко хиляди лева.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Кръгла цифра 4.500.000 л. Сравнете сега съ цифрата, която ние ще трѣбва да плащаме 5.550.000 л., значи линията ни струва 1.250.000 л. по-скѣпо. Това е изчислението, което ни дава една проста смѣтка, и отъ него нѣма кой да бѣга. Вземете рапорта на комисията. Тя въ доклада си казва същото нѣщо: линията струва 20 милиона лева, ние ще плащаме около единъ милионъ годишно повече. И цифрата, която намѣрихъ, 1.250.000 л., е много близка до цифрата, която намира комисията, единъ милионъ лева. Значи, сама по себе си, операцията ще натовари България съ 1.250.000 л. най-малко, или, ако щете, най-много, на годината повече. Защо казвамъ най-малко? Защото, ако днесъ ние плащаме, ако до вчера Турция плащаше, и днесъ ние бѣдемъ принудени да плащаме 4.400.000 л. като километрическа гаранция, която е въ тежестъ на България, отъ денъ на денъ ще се намалява. Защо ще се намалява? Ами съвършено естествено. Както се намалява километрическата гаранция на всичкитѣ линии построени въ Турция, така ще се намалява и на тази линия. Въ Турция има само една линия построена безъ километрическа гаранция, тя е Кюстендженската, първата, една малка линия, която се построи, но слѣдъ това всичкитѣ други линии — да не би да направя нѣкоя погрѣшка за Русе—Варненската, на всѣки случай, отъ нея пасамъ — всички други линии въ Турция се строятъ съ километрическа гаранция. Отначало доходътъ бруто е малъкъ, постепенно се увеличава, както става съ всички желѣзници въ една страна, дѣто поминѣкътъ се развива, и слѣдъ това ще дойде единъ моментъ, когато държавата нѣма да плаща нищо, защото доходътъ бруто на компанията е достигналъ 15.500 л. Ще речете, че компанията нѣма интересъ да увеличава този доходъ. Нѣма. Тя има интересъ да не добива нито единъ левъ доходъ отъ тази линия, защото ще получи 15.500 л. и тѣзи 15.500 л. прѣдставляватъ лихвата на облигациитѣ и акциитѣ и съ нея ще може да се покрие всичко. Но компанията не може да направи това, защото за туй е строена желѣзницата, трѣбва да я експлоатира. Компанията може да прави само спѣнки за бързото развитие на трафика, но изключително отъ нея не зависи да се развива този трафикъ. Шомъ като има стока да се прѣнася и държавата направи рекламация, компанията е длѣжна да устрои добавѣчни тре-

нове, защото въ момента, когато компанията би дошла прѣдъ васъ, държавата, да речемъ, и би казала: „Азъ не желая да похарча една стотинка, да горя кюмюръ и да ми се увеличи доходътъ бруто, защото нѣмамъ изгода и нѣма да прѣнасямъ стоки, които се прѣдставятъ“, ще ѝ се отнеме концесията на основание на самия актъ на концесията. Защото компанията е придобила една привилегия да построи, да експлоатира желѣзницата, а не да не я експлоатира и, по тоя начинъ, да прави пакости на държавата. Та и по тази причина, между другото, доходътъ бруто на всичкитѣ линии, които сѣ построени съ километрическа гаранция въ Турция, расте нормално и тукъ ще расте, вече, може-би, повече, отколкото въ друга нѣкоя линия, или отколкото въ друга епоха, отколкото въ началото на постройката на източната желѣзница. Защото тогава е имало тукъ само една артерия, която не е имала отношение съ външния святъ, а сега има толкова много други желѣзници, щото единъ на други си докарватъ сами приходѣ. Приходътъ бруто е мисля около 10 хиляди лева, сега засега, утрѣ ще стане 12 хиляди лева. Ние вмѣсто да плащаме 5.500 л. на километръ, ще плащаме 3.500 л., вмѣсто да плащаме 4 милиона и 400 хиляди лева, ще плащаме 3 милиона и нѣщо, послѣ ще дойдатъ 13 хиляди лева, на ще станатъ 14 хиляди лева и постепенно ще се намаляватъ паритѣ, които ние плащаме на компанията, и ще достигнатъ отъ 4 милиона и нѣщо до 2 милиона лева, до 1 милионъ лева, до 500 хиляди лева и, най-послѣ, до нищо. Затова ще трѣбва да се измине извѣстно врѣме. Така щото, трѣбва да има нѣкакво недоразумѣние, или нѣкаква грѣшка въ прѣписката, когато въ рапорта на компанията се казва, че тази разлика ще се намалява отъ година на година, въ полза на България, трѣбва да се разбира въ тази смисълъ, разликата между прихода бруто и 15.500 л., тази разлика, която ще плаща държавата на компанията, ако остане тя да експлоатира желѣзницата. Ако днесъ е 4.500.000 л., по-много нѣма да стане въ бѣдѣще, по ще се намалява нормално, постепенно, по-бързо или по-полека, това никой не е въ състояние да прѣдвиди, на всѣки случай, ще се намалява, въ туй нѣма никакво съмнѣние. Колко? Ако тази година държавата ще губи 1.250.000 л., до година ще изгуби 1.500.000 л., подиръ 10 години — 3 милиона лева, ще губимъ и до 4 милиона лева. Ето каква е едѣлката.

Ето защо, азъ ви казвамъ, компанията, която експлоатира тази линия има интересъ да продаде линията, колкото е възможно по-скоро. Ако погледнемъ отъ другата страна на въпроса, да-ли българското правителство има интересъ да я купи, колкото е възможно по-скоро, това е съвършено другъ въпросъ и, азъ мисля, че този интересъ не съществува. Напротивъ, България би трѣбвало да купи не сега тази линия, и ще спечели, ако я купи по-късно. Това нѣщо има нужда отъ едно пояснение, азъ го дължа на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще го дамъ още сега. Когато специалната комисия, която тукъ, въ дѣлото си, е вложила доклада, казва: прѣдпочтително е сега да се откупи, отколкото на 1922 г., когато изтича експлоатацията, комисията е права. Сега ли е по-добъръ или подиръ 20 години? Подиръ 20 години или не, подиръ единъ срокъ отъ 10—15 години, тази линия ще има по-голяма стойностъ, облигациитѣ ще се покачатъ, защото, по всѣка вѣроятностъ, доходътъ бруто ще надмине 15.500 л. Днесъ, въ тѣзи врѣмена, е по-прѣдпочтително да се откупи линията, отколкото подиръ 10, 15, 20, 30 години — за това нѣма никакво съмнѣние. Но необходимо ли е днесъ именно да я купимъ, по-добъръ ли е днесъ, отколкото подиръ 3—4 години? На тоя въпросъ комисията не отговаря, защото тя този въпросъ не си е поставила. Но, ако бѣхме я попитали, увѣренъ съмъ, че щѣше да ни каже, че не е по-хубаво. Сега самата компания, която екс-

плоатира желѣзницата, може да раздава 3% на държателитѣ на облигациитѣ, обаче, за да раздаде 2% върху акциитѣ, тя е принудена да не амортизира никакви материяли, когато въ редовнитѣ експлоатации на желѣзницитѣ всѣка година се прѣдвизжда една сума за амортизация на материялитѣ на желѣзницитѣ, защото релситѣ се хабятъ, локомотивитѣ се хабятъ, вагонитѣ извехтяватъ и всичко туй трѣбва да се подновява, а трѣбва и да има откъдѣ да вземешъ пари. Една компания не е като държавата, която ще гласува единъ извънреденъ кредитъ изъ единъ пътъ, ще купи материяли за 50 милиона лева, та подиръ туй да нѣма нужда всѣка година да го вписва въ счетоводството. Една компания е длъжна да прави тази амортизация, но, за да може да раздава по 2% на държателитѣ на облигации, принудена е да не прави никаква амортизация. Значи паритѣ, доходътъ, не имъ стигатъ, за да посрѣщатъ най-обикновенитѣ си задължения. Подиръ година, два, три ще имъ стигнатъ. Защо? Защото ще бждатъ принудени вече да даватъ на държателитѣ на облигации не по 3%, а по 2% лихва, а, може-би, ще дойде редъ и по 1% лихва, защото колкото расте доходътъ-бруто, додѣто не е надминалъ 15.500 л., толкова губи компанията. Доходътъ сега е 10.000 л., обаче, за компанията той е 15.500 л., защото Турция прибавя 5.500 л.; утрѣ България ще прибави 5.500 л., а когато доходътъ-бруто ще стане 13.000 л., компанията пакъ ще получи 15.500 л., защото България ще прибави 2.500 л. Така щото, заради нея, докато доходътъ не достигне 15.500 л., колкото и да се увеличава доходътъ-бруто, разлика нѣма. Добрѣ, ами кѣдѣ е тогава разликата? Защо тогава губи като се увеличава приходътъ бруто? Защото сега разноснитѣ за експлоатацията сж 8.000 л. на километъръ; но когато вземе да дава линията повече доходъ, трѣбва да има повече тренове, трѣбва да купятъ повече локомотиви, трѣбва да турятъ повече персоналъ, да горятъ повече кюмюръ и тогава разноснитѣ за експлоатацията ще достигнатъ, както е и за други линии, 9.000—10.000 л. най-малко на километъръ. Ако получатъ 3.000 л. повече на лице, на книга, защото сѣ ще си получатъ 15.500 л. съ това, което ще принади България, въ сжщностъ ще харчатъ 2—3.000 л. повече на километъръ. Така щото, може-би, растенето на прихода заради компанията ще се намалява. И ако днесъ, при днешното положение, желѣзницата прѣдставлява стойностъ 80 милиона лева и ние даваме 23 милиона лева повече, ако подиръ три години повикаме сжщата комисия, сжщитѣ господа, да ви кажатъ колко струва линията, тѣ ще ви кажатъ, че сега вече желѣзницата струва 60 милиона лева. Спомнете си думитѣ на г. министъра на финанситѣ, който казва, че едно индустриално прѣдприятие се отчуждава за толкова, колкото струва, сир. какъвъ доходъ дава — когато дава по-малка печалба, ще струва по-евтино. Ето защо намирамъ, че нѣмаше нужда да се бърза, освѣнъ ако има опасностъ, че тази линия ще мине въ чужди рѣцѣ и ако мислимъ, че ние не можемъ да намѣримъ тая необикновена печалба прѣдъ видъ на факта, че контрактътъ, който е прѣдставенъ тукъ, има срокъ.

Г. г. народни прѣдставители! Договорътъ, сключенъ съ Crédit Mobilier Français има извѣстенъ срокъ. Тоя срокъ е билъ единъ пътъ подновенъ. Азъ съмъ напълно убѣденъ, че, ако би се поинскало ново подновяване, пакъ ще го дадатъ и за единъ мѣсець, и за два мѣсеца, и за двѣ години: не може да има никакво основание компанията да не поднови срока. И утрѣ да идете да ги търсите и подиръ двѣ години да прѣдлагате тази цѣна, пакъ ще бждатъ възхитени — нѣма кой да имъ даде повече, ще имъ даватъ по-малко. Наистина, г. министърътъ на финанситѣ е на противно мнѣние: той мислѣше, че за нѣколко дена не може да се отлага. Но има основание да се върва

отъ извѣстни съобщения отъ Парижъ, че компанията не би подновила срока, защото прѣдъ единъ нашъ чиновникъ, прѣдставителътъ на дружеството Crédit Mobilier Français, г. Дютаста е заявилъ, че, въроятно, изглежда какво нѣма да се успѣе да се прокара договорътъ въ извѣстенъ срокъ и че ако искатъ новъ срокъ, бждете прѣдупрѣдени, че не сме наклонни да го дадемъ. Че това може да го говори прѣдставителътъ на компанията, напълно съмъ убѣденъ, че това е изразъ на неговитѣ чувства и мисли — не му вървамъ, защото нѣма интересъ. Една линия, която днесъ я купуваме много скѣпо, утрѣ ще я купимъ по-евтино. Защо той ще иде да казва: отлагайте колкото щете. Въ всѣки случай, за да може г. министърътъ на финанситѣ да излѣзе съ такъвъ аргументъ, той трѣбваше да направи опитъ за отлагане. Ние на друго едно мѣсто, кѣдѣто бѣхме събрани заедно съ нѣкои отъ г. г. министритѣ, повдигнахме този въпросъ. Прѣди още да се събере Народното събрание, ние поискахме да не се разглежда този въпросъ. Г. министърътъ на финанситѣ ни каза, че, въроятно, нѣма да дадатъ срокъ, или убѣденъ е — не мога да си спомня думитѣ му — че срокътъ нѣма да бжде подновенъ. Ако той бѣше попиталъ и му бѣха казали, че нѣма да подновятъ срока, този аргументъ щѣше да има по-голяма тежестъ. Той не е попиталъ това нѣщо и затова да се веди противното заключение е прибързано, защото въ психологията на всички пазарджии, особено на онѣзи, които продаватъ стока за по-голяма цѣна, е да отказватъ, колкото е възможно, продължаването на срока, за да може да се прокара днесъ отъ страхъ, че утрѣ може да не се прокара. Едно врѣме, когато покойниятъ Каравеловъ се яви съ контракта за заема съ монопола на тютюна, първото възражение, което му се направи, бѣ: „Вие, г-не, нѣмате право да прокарвате такъвъ единъ договоръ за нѣколко дена; трѣбвало комисията да го прѣгледа и въ 2—3 засѣдания да го одобри, а така, както Вие искате, нийдѣ не става“. Г. Каравеловъ заяви, че имаме срокъ, който ще изтече. При всичко, че пакъ имаше нѣколко дена да се изучи контрактътъ отъ народнитѣ прѣдставители, това врѣме не бѣше достатъчно, за да се изучи той всестранно. Г. Теодоровъ бѣше, който му каза: „Вие ще искате новъ срокъ и тѣ ще ви го дадатъ“. И г. Каравеловъ поиска подновяването на срока и банкеритѣ му го дадоха. Минаха се 3—5 дена, недѣля и повече отъ 10 дена и ние имаме всичката възможностъ да изучимъ контракта на нова смѣтка. И тогава положението, дѣйствително, бѣше трудно, разбира се, по-малко, отколкото го прѣдставляваше правителството. Правителството заяви тукъ, че България не е била въ състояние да посрѣщне облигациитѣ и задълженията си по плащане на купонитѣ, а сѣгнѣ излѣзе, че се намѣриха пари, за да платятъ най-близкитѣ купони. Тѣзи пари се намѣриха въ България — имаше скѣтани пари въ Земледѣлската банка и съ тѣхъ се платиха купони и се спаси положението. Но въ всѣки случай, при такава една евентуалностъ, му се каза: искайте срокъ отъ банцитѣ и тѣ непрѣмънно ще ви го дадатъ и, дѣйствително, дадоха го. Тѣ имаха толкова голѣмъ интересъ, толкова голѣма печалба, че щѣха да бждатъ луди, ако не го дадѣха — и три мѣсеца да бѣха искали, пакъ щѣха да го дадатъ. И най-послѣ какво стана? Съ 1—2 гласа контрактътъ пропадна. Минаха се мѣсець, два, три и ние смѣтахме финансовото положение на България за още по-мъчно. Г. Даневъ направи новъ заемъ, но бѣше невъзможно да го прокара съ монопола на тютюна. И макаръ да бѣше тежъкъ — по-малко бѣше тежъкъ отъ другитѣ — пакъ се прокара. Отъ послѣдователностъ г. Теодоровъ би трѣбвало да каже: азъ искахъ отъ г. министра на финанситѣ, покойниятъ Каравеловъ, да се опита да вземе срокъ отъ банцитѣ и азъ съмъ длъженъ сега да върва по сжщия пътъ и азъ

да се опитамъ да взема срокъ. Имаше време оттогава, когато прѣдупрѣдихме г. министра на финансите: телеграфически отговорътъ можеше да достигне нѣколко пжти, и азъ твърдо вѣрвамъ, че този срокъ щѣше да се продължи. Та тамъ не намирамъ никакво основание да се бърза непрѣмѣнно сега да се приеме контрактътъ.

Сега се изтъква, че по други съображения, по други причини трѣбва да се бърза. „Истина е, казва ни г. министрътъ, вѣрвамъ, че сж неопровержими цифритъ, които прѣдстави комисията — напълно съмъ съгласенъ съ техническата комисия въ това отношение — истина е, че плащаме за желѣзницитъ около 20 милиона лева по-скжпо, истина е, че първата година ще плащаме 1.250.000 л. по-скжпо, отколкото ако не бѣхме я откупили и че тази разлика ще се увеличи въ наша вреда и ще стане два и три милиона лева, обаче трѣбва да бързаме да купимъ линията, защото ще отиде въ чужди ръцѣ, може да отиде въ ръцѣтѣ на нѣкоя чужда държава“. Ако мислимъ мълкомъ този аргументъ и отъ уплаха вземемъ всички да гласуваме и да си вървимъ, това ще бѣде едно голѣмо заблуждение, ще бѣде единъ актъ на безразсѣдностъ. Кои сж тѣзи чужди държави, които могатъ да я откупятъ? Отъ кого криемъ тѣзи тайни? Не се ли знае? Тѣзи чужди държави Португалия и Бразилия ли сж? Заинтересованата държава е Гърция. Ако ние не споменемъ имена тукъ, хората не ги ли знаятъ, не се ли съобщатъ? Имало ли е основание да се вѣрва, че Гърция се опитвала да откупи желѣзницитъ? Още въ комисията възразихъ на г. министра на финансите, че ако гърцитъ желяха да дадатъ повече пари, за чернитъ очи на България компанията нѣмаше да се двоуми, а щѣше да даде на онѣзи хора желѣзницата. Въ Италия да бѣде компанията, французи да бѣдатъ, англичани да бѣдатъ, тѣ сж хора, които вършатъ финансови операции — продаватъ стока и искатъ да спечелятъ 5 до 10; другъ допѣлъ и имъ дава 12. Откаждъ нахѣдъ ще иматъ любовъ къмъ българитъ, та ще я дадатъ на насъ?

Д. Ганчевъ: Дали сж дума хората и държатъ на нея. Пъкъ ние, ако не искаме да я купимъ, ще я продадатъ другиму.

Д-ръ Н. Генадиевъ: И ако би намѣрили нѣкаква възможность — отговарямъ на Вашето възражение, г. Ганчевъ — да се отърватъ сега, когато сж вързани и сж дали дума, ще се отърватъ. Ами Вие, който боравите съ търговия, мислите ли, че тѣзи хора сж толкозъ наивни, че въ сѣлскитъ моменти, когато сж се пазарили съ българската държава, не сж отишли да кажатъ на гърцитъ: „Българитъ даватъ това и това, вие ще дадете ли повече?“ Толкова ли ги мислите за простаци? И послѣдниятъ еврейнъ на чаршията ще направи това, та тѣ ли нѣма да го направятъ, които боравятъ съ милиони? И не само ще направятъ това, но ще покажатъ и книжката и ще кажатъ: „Ето какво прѣдлагатъ гърцитъ, ще дадете ли нѣщо повече“. Та туй дали сж дума и че ще дадатъ на насъ желѣзницата, защото имало други конкуренти, е приказка. Вие ми докажете, че имало други конкуренти, докажете, че гърцитъ сж искали да я купятъ и то на сжщото основание, на сжщата цѣна, която, споредъ признанието на специалната комисия, е много висока; докажете, че ние, като даваме 23.000.000 л. повече, и гърцитъ даватъ повече. Никой не е въ състояние да докаже. Съ какво се подкрепя туй твърдение? Съ факта, че прѣдставителътъ на Crédit Mobilier билъ казалъ, че билъ сондиранъ отъ гърцитъ. Не го знаа кой е и менъ ми е приятно, че не знаа личността, която е споменала тия думи, защото ще имамъ по-голѣма свобода да кажа, че на менъ ако бѣше ми казалъ, щѣхъ да му кажа, че лъже. Никога

нѣма да си позволя да го повѣрвамъ; разбира се, намѣрили сж се глупави българи да го повѣрватъ.

Министръ Т. Теодоровъ: Недѣйте казва, че сж се намѣрили глупави българи, защото глупави може да сж тѣзи, които сега говорятъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Тая дума не се отнася къмъ Васъ лично. Изречението, което употребихъ, е едно изречение общодостъпно и само въ този смисълъ го употребихъ. Моля Ви да не се обиждате, защото знаете много добръ, че нѣмамъ обичай, когато се качвамъ на тая трибуна, да обиждамъ. Та казвамъ, намѣрили сж хора, които сж готови да мислятъ, че е въ тѣхенъ интересъ да имъ дадатъ повече пари и зѣлунъ бързатъ. На мене, ако ми кажатъ такава една работа, най-напрѣдъ ще трѣбва и дълженъ съмъ да прѣцѣня, да-ли дѣйствително гърцитъ иматъ интересъ да направятъ това нѣщо, и ще дойда до заключение, че никога нѣма гърцката държава да го направи. Ако е вѣрно това, което Вие твърдите въ изложението на мотивитъ — и ние всички го приемаме за вѣрно — че мѣстата, прѣзъ които минава линията, ще бѣдатъ въ българска територия, гърцитъ нѣма да рискуватъ да купятъ една желѣзница и да пращатъ свои чиновници, защото и ние като изпратимъ свои чиновници въ гърцка територия, тѣ ще правятъ хиляди мизерии, та и тѣ очакватъ сжщото нѣщо днесъ, утрѣ, другъ день, подиръ десетъ години. И ако тѣ даже мислятъ, че по-голѣмата частъ отъ тази територия ще бѣде българска — но какво мислятъ мене не ме интересува — въ всѣки случай, въ деня на подписването на контракта, никога нѣма да отидатъ да направятъ такава сдѣлка. И не трѣбва да се изпуска изъ прѣдъ видъ това: малко или голѣмо парче, колкото и да остане въ гърцки ръцѣ, пакъ ще имаме да се разправяме. Вие се закривате задъ нѣкаква компания и имате простодушието, съвършено българско, да вѣрвате, че понеже дружеството е французко, а ще носи българско име, то нѣма да правятъ мизерии. Ако дойдатъ гърцки чиновници въ България, може тукъ-тамъ да се правятъ неприятности, съвършено случайно, защото въ всѣки случай ние сме доказали, че най-много търпимъ чуждитъ елементи; но ако отиде български държавенъ чиновникъ съ българска униформа въ гърцка територия, толкозъ неприятности ще имате, че петъ велики сили да ви защитаватъ, пакъ нѣма да ви помогнатъ. Това нѣщо трѣбва да се има прѣдъ видъ, когато се защитава тази сдѣлка. Това е мимоходомъ казано, то нѣма първостепенно значение за разрѣшенieto на въпроса, да-ли е износенъ или не договорътъ.

Въ комисията се спомена и друго нѣщо, че освѣнъ Гърция, имало и друга държава, която се е опитвала да изкупи облигациитъ или акциитъ и да стане господаръ на линията, и тая държава била Австрия. Ако бѣше допѣлъ нѣкой да ми каже, че Австрия се е старала да изкупи линията Зибевче—Солунъ, щѣхъ да го повѣрвамъ, защото е много близо до ума, защото съпада съ интереситъ на Австрия. Австрийскитъ желѣзници сж свързани съ тази желѣзница; отъ Солунъ нататъкъ трафикътъ съ азиатскитъ линии прѣдставлява такъвъ интересъ за австрийскитъ и германски желѣзници, што сама Австрия да се намѣси да откупи акциитъ на линията Зибевче—Солунъ е съвършено обяснимо; но австрийската държава да изкупи акциитъ на желѣзницата Jonction Salonique—Constantinople, това да се твърди е просто смѣшно. Тя нѣма никакъвъ интересъ. Австрийската държава систематически се отказва да откупи облигациитъ на линията Сюдбанъ, която се намира въ Австрия. Защо? Защото тя се намира въ сжщото положение на Jonction. Понеже компанията Сюдбанъ не изкарва достатъчно да плаща разносикитъ и лихвитъ, тя е била принудена да плаща по-малко на облигациитъ, от-

колкото преди няколко години. И представителите ѝ викат: „На-ли въ Австрия владее принципът на държавните железници, защо не бързате да я откупите? Какво безобразие да държите една линия на чужда компания“ — забълбжете добръ, тя е французка, не е поне национална. Австрийската държава си прави оглушки и казва: „На-ли губите, догодина ще губите повече, и когато вашите облигации спаднат, тогава ще ги купя; намъсто сега да дамъ 400, подиръ година ще дамъ 300. Откъдѣ накъдѣ ще отида да ги откупи сега?“

Министъръ Т. Теодоровъ: Никой не е казалъ, че Австрия искала да я откупи. Каза се, че е искала да привлече компанията Junction, за да образуватъ единъ консорциумъ и да подложатъ на еднакъвъ режимъ всичките железници на Балканския-полуостровъ — австрийските и французките; да се споразумѣятъ и заедно да се бранятъ. Това ви се каза, но не да го изкупятъ, а да се споразумѣятъ, за да дѣйствуватъ заедно.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Когато азъ възразявамъ на възражението, че Австрия искала да откупи линията, отговарямъ само на това възражение и не споменахъ, че Вие сте го направили. Азъ, дѣйстви-телно, го чухъ отъ другъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: То не е истина, защото нѣма пари, но иска да привлече къмъ себе си другите линии. То е друго.

Д-ръ Н. Генадиевъ: После, когато излъзохъ отъ комисията, казаха ми, че и Вие сте казали същите думи, но понеже азъ не съмъ ги чулъ, такова твърдението азъ не авасирахъ.

Я. Сакъзовъ: Това пояснение, което г. министърътъ на финансите каза, не бѣше еднакво съ онова, което тамъ потвърди, по думите на единъ отъ г. г. народните представители. Не помня кой бѣше, но струва ми се, че г. Ганчевъ събщи на г. Генадиева факта, че Австрия иска да откупи тѣзи акции. Когато излизахме, г. Теодоровъ — г. Генадиевъ не бѣше тамъ — потвърди този фактъ, че Австрия искала да направи същото, и азъ съобщихъ това на г. Генадиева, защото и азъ се съмнѣвахъ. Значи фактътъ е отъ мене прѣдаденъ. Но обяснението, което сега дава г. Теодоровъ, противорѣчи на онова, което бѣше съобщено въ комисията. Това има голѣма важностъ за мене.

Д. Ганчевъ: Азъ бѣхъ прѣзъ всичкото врѣме въ комисията, обаче, такова нѣщо не съмъ чулъ. Вие, г. Сакъзовъ, дойдохте къмъ половината на заседанието.

Министъръ Т. Теодоровъ: Такова нѣщо азъ не мога да кажа. — Г. Сакъзовъ насамѣ твърди едно нѣщо, а въ комисията и тукъ — друго. Може-би г. Сакъзовъ да не е разбралъ, защо това бѣше казано на излизане отъ стаята. Когато бѣ възбуденъ този въпросъ, азъ не потвърдихъ, че искатъ да купятъ линията. Може-би не сте ме разбрали или азъ не съмъ разбралъ мисълта на другия, който я е изказалъ. Моята мисълъ бѣше тази, че се желае да се подложи тази компания на същия режимъ, на който ще се подложатъ австрийските линии, а това може да се достигне като се синдикиратъ, а не въ смисълъ, че искатъ да взематъ тази линия и да я направятъ своя. Това не мога да твърдя, защото знаа, че Австрия иска да купи и купи акциите на другите линии. Може-би азъ да не съмъ разбралъ това, което е било казано, та съмъ потвърдилъ, но моето потвърждение не се касае за откупване, а до

желанието на администрацията на австрийските, т. е. ориенталските железници, да се споразумѣе съ другите железнопътни компании въ Турция, преди всичко, по въпроса да не се съгласяватъ да ги откупватъ ние, и сърбите, и гърците, ами да си задържатъ експлоатацията, и второ, понеже тѣзи линии се срѣщатъ една съ друга, да се уредятъ нѣкои въпроси за обща експлоатация и обща защита противъ насъ, защото тѣхната кауза е еднаква и тѣ иматъ интересъ да ни наложатъ своите условия и да се бранятъ противъ евентуалните откупвания, които биха станали не редовно и т. н. Та събѣстваха компанията да не бърза да ги продава, но да остане заедно съ тѣхъ да дѣйствува. И това не го знаахъ отъ австрийски източникъ, а отъ французки и не мога да гарантирамъ, но, г. г. народни представители, не е добръ, туй, което се говори частно въ комисията и което не се говори въ Събранието, да се изнася и така да се излагатъ хората.

Х. Поповъ: Ама което е противорѣчиво, добръ е да го знаемъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Тия работи не сж скрити, но нѣма защо да се говорятъ. Никой не ви иска да вземете тази линия по тия съображения. Отхвърляте договора и после не се грижете кой ще я вземе. Г. Генадиевъ иска да му дамъ доказателства, че Гърция дава толкова пари. Никой не прѣдставя доказателства, че тя дава повече, нито може да се иска да става подобно нѣщо.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Г-да! Азъ отговорихъ на възражението, което се направи въ комисията по твърдѣ положителенъ начинъ, че Австрия иска да откупи същите акции. Азъ тогава съ извънредно голѣма енергия, по начинъ, щото можахъ да бѣда чулъ не само въ оградата на комисията отъ всички присѣтствующи, а и отвънъ даже, заявихъ, че това е басня, че това е измислица, че подобно нѣщо на мене не може да се говори. Понеже отсѣтѣ чухъ това, азъ пакъ не отдадохъ тия думи на г. министра на финансите.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ не съмъ казвалъ такова нѣщо.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Отъ обясненията на г. министра на финансите се вижда, какво е говорилъ той. Азъ искахъ да възразя на този аргументъ, защото иначе азъ съмъ увѣренъ, че мнозина г. г. народни представители отъ тѣзи, които не сж присѣтствували въ комисията, тѣ сж разбрали думите на г. министъръ Теодорова, че Австрия искала да откупи линията, и сж го вѣрвали.

Д. Ганчевъ: И азъ присѣтствувахъ въ комисията.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Вие, г. Ганчевъ, може да сте присѣтствували и да сте чули едно и да не говорите същото; но азъ по тази работа не Ви викамъ за свидетель. Азъ казвамъ, че има, особено отъ ония, които присѣтствуваха въ комисията, които тѣй разбиратъ думите на г. Теодорова. И съ страхъ, който се всѣва, че другъ може да откупи линията, се убѣждаватъ мнозина да гласуватъ за откупването на тази линия. Моя длъжностъ бѣше да изкарамъ наявѣ каква стойностъ има този аргументъ и много съмъ признателенъ на г. министра на финансите, че обясни думите си докрай, като каза, че за тази послѣдната версия, за която не е ималъ възможностъ да даде обяснения въ комисията, за нея не може да гарантира.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ не дадохъ обяснения въ комисията, продумахъ една дума на вратата.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Да, не сте имали възможност да дадете такива обяснения, каквито дадохте сега.

Министъръ Т. Теодоровъ: Това стана както съ рапортъборитъ на вѣстниците — минава единъ, закача го другъ и излиза цѣло интервю въ вѣстниците; да станешъ пишманъ да кажешъ нѣщо.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Защо се сърдите на менъ, азъ не казвамъ нищо за Васъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Трѣбваше да кажете това на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Азъ казахъ, че съмъ признателенъ на г. министра на финанситѣ, за дѣто каза, че не може да гарантира за тази версия и, за обясненията, които дава за страховетѣ, които биха се породили отъ Австрия, защото това е отъ областта на прѣдполагаемитѣ работи.

Министъръ Т. Теодоровъ: Невъзможнитѣ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: По-малко невъзможна, отколкото първата, но, въ всѣки случай, повече възможна отколкото първата, която нѣмаше абсолютно никакъвъ смисълъ. Подиръ тия обяснения изчерпва се този въпросъ; значи никаква опасност не съществува.

Идвамъ до заключението, че линията е скъпа съ 20.000.000 л. повече. Подиръ година, петъ, шестъ можемъ да я откупимъ много по-евтино. Бързае сега, защото не искатъ да ни дадатъ подновяване на срока, не искатъ да изучимъ всестранно работата, а имаме право да я изучимъ всестранно, защото ще ангажираме държавата съ около 103 милиона лева; имаме право да ви речемъ, както вие сте казвали въ опозиция: прѣдставете си поне наврѣме книгата. Но напълно признавамъ, че при извѣстни обстоятелства не е възможно да се съблюдаватъ всички тия правила. Имамъ право, искамъ да изучимъ всестранно работата и да видимъ нѣма ли другъ изходъ и да рѣшимъ, съ повече знание на работата, трѣбва ли, или не трѣбва да гласуваме за този договоръ. Аргументитѣ, които се даватъ за невъзможността да се отложи тая сдѣлка, съ недостатъчно основани, защото компанията не само ни дала много по-голямъ срокъ, защото има интересъ . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Щомъ ще я купите слѣдъ 5—10 години, нѣма защо да искате отлагане срока за 5—10 дена. Вие сте противъ откупуването сега, значи свършено.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Азъ, при повърхностното изучаване, което направихъ, съмъ противъ откупуването, каквото вие го прѣдставяте. Колкото повече изучавамъ работата, толкова повече се убѣждавамъ, че това е една пакостна сдѣлка, една търговска сдѣлка, каквато България досега не е правила, и въ която България нѣма абсолютно никакъвъ интересъ. Така щото, може-би, по-сетнѣ ще има аргументи, съ които и вастъ да убѣдимъ, че сте се заблуждавали. Отъ това може да поискате да ни лишите. Страхътъ, че Гърция или Австрия може да откупятъ линията, е илюзоренъ, неоснованъ, и би трѣбвало човѣкъ да има голѣма смѣлостъ, да ни счита за много профани въ тази работа, за да твърди подобни нѣща. А като нѣма тия страхове и като нѣма никаква изгода на държавата, нѣма никакво основание да се приеме договора. Има една дума, обаче, да кажа: не мога да си обясна, за моето разбиране е абсолютно необяснимо, какъ днесъ, при днешнитѣ обстоятелства, правителството ни занимава съ този въпросъ?

Министъръ Т. Теодоровъ: Трѣбва да закриемъ сесията, за да не ви занимаваме съ никакви въпроси, щомъ не искате да работите. Хомъ да засѣдаваме, хомъ да не се занимаваме съ сериозни въпроси. Тукъ нѣма приказки да приказваме, и. Кажете, че не трѣбва да засѣдавате.

Прѣдседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

Обаждаъ се: Г. прѣдседателю! Дайте малко отидиъ.

А. Мандевъ: Имайте прѣдъ видъ, че гостинищитѣ се затварятъ въ 9 ч.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Не съмъ съгласенъ да се даде отидиъ и ви моля да не отлагате засѣданieto. Азъ гледамъ най-сериозно на този законопроектъ. Фактътъ, че се намираме при такива обстоятелства, не трѣбва да ви прѣчи ни най-малко да си гледаме работата. Ние сме дошли да вършимъ сериозна работа, а не само да седимъ, да получаваме по 20 л. дневни и да бждемъ въ контактъ съ правителството. Ако имаме врѣме да се продължатъ разискванията тогава, още азъ разбирамъ, да си позволимъ този луксъ; но азъ ви заявихъ, че срокътъ изтича на 3 юний; днесъ е първи, слѣдователно, има още утрѣ да разискваме, за да имаме врѣме при сегашното положение да подадемъ една телеграма, която да се получи въ Парижъ за единъ денъ. Защото сега телеграмитѣ се получаватъ май въ два дена, минаватъ прѣзъ Севастополъ, за да отидатъ въ Парижъ; още не се знае, да-ли ще могатъ да минатъ и прѣзъ тамъ. Та считамъ, че тукъ, въ тази работа, има съществено държавенъ интересъ и искамъ едно рѣшение на Народното събрание. Затова ви моля да не си жалите труда, можете да вземете отидиъ, но подиръ това да продължимъ засѣданieto, за да можемъ да свършимъ. Три дена съ напълно достатъчни за работитѣ — единъ мина, днесъ е втори денъ и утрѣ трети. Ако има нужда да се засѣдава, ще продължимъ да засѣдаваме днесъ, но не и да се отлага засѣданieto за утрѣ, защото може врѣмето да не стигне утрѣ. Азъ прѣдлагамъ да се даде десетъ минути отидиъ да си починемъ малко и слѣдъ това да се даде думата на г. Такева, а вие да имате търпѣливост да изкарате засѣданieto.

Обаждаъ се отъ болшинството: Нѣма нужда отъ отидиъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Консултирайте Събраниято, желаете ли да дадете отидиъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ да се продължи засѣданieto безъ отидиъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събраниято приема. Има думата пловдивскиятъ народенъ прѣдставител г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: (Отъ трибуната) Г. г. прѣдставители! Днешниятъ денъ ми напомнюва 8 декемврий 1898 г., когато се приемаше договорътъ за откупуване експлоатацията, или по-право правото, наемното право, на източната компания върху източната линия. И тогава, също така, се бързаше по-скоро да се свърши тази работа, защото сроковетѣ текатъ, защото договорътъ е отъ първостепенна важностъ, защото интересътъ на страната изисквалъ това; и тогава, също така, си спомнямъ, не се даваше и отидиъ — трѣбваше часъ по-скоро да се свърши тази работа.

Министър Т. Теодоровъ: Г. Такевъ! Това не е истина.

М. Такевъ: Сега ще ви чета дневниците.

Министър Т. Теодоровъ: Четете протоколите да видите колко дни заседавахме и колко оратори сж говорили.

М. Такевъ: Когато ставаше всичко туй, тогава, слѣд като се обясниха и едната, и другата страна на този договоръ, 55 души народни прѣдставители поискаха да се тури той на гласуване поименно, за да се знае върху кого пада отговорността за така гласувания договоръ.

С. Консуловъ: И добръ, че стана така.

М. Такевъ: Въ това заявление фигурираха имената: на бившия министър на просвѣтата Константинъ Величковъ, на бившия министър на финансите — днесъ делегатъ на българската държава въ Цариградъ — г. Григоръ Д. Начовичъ, фигурираше името на днешния почетенъ подпрѣдседател на камарата г. Христо Тодоровъ, фигурираше и името на днешния народенъ прѣдставител г. Стефановъ, на г. Добриновичъ, който иска непрѣмънно тази вечеръ да свършимъ договора, . . .

Г. Добриновичъ: Ако искате сега, поименно ще гласуваме за него.

М. Такевъ: . . . фигурираше името на г. Манфровъ — вашъ другаръ отъ Габрово — фигурираше името на г. Велчо Велчевъ — днесъ добъръ приятелъ на почитаемото правителство — фигурираше името на добрия приятелъ на днешното правителство и покойникъ сега, Джорджо Момчевъ, на покойника днесъ — отличенъ банкеринъ и добъръ приятелъ на народната партия — Димитъръ Стояновъ, на г. Несторъ Абаджиевъ, на г. Марко Бошковъ — днесъ народенъ прѣдставителъ — и на Иванъ х. Петровъ — добъръ банкеринъ, добъръ търговецъ, днесъ покойникъ — отъ Бургазъ.

Министър Т. Теодоровъ: И още на кого фигурираше името? Прочетете 55-ти имена.

М. Такевъ: Изкарахъ имената на выдающи се ваши приятели, за да нѣма никой възможност да ми възрази, че подписавшиятъ, като опозиционери на тогавашното правителство, много обяснимо е, че щѣха да бждатъ противъ договора. Азъ ви цитирахъ имената на ваши приятели, като пропуснахъ имената на много, пакъ ваши приятели, отъ второстепенна важностъ, за да изтъкна само вашитѣ приятели отъ първостепенна важностъ.

Г. т. народни прѣдставители, и азъ, заедно съ прѣдговорившиятъ, ще ви кажа: г. министърътъ на финансите Теодоръ Теодоровъ, който и тогазъ бѣше такъвъ, има дѣйствиелно способността да прѣдстави цифритѣ така, щото, като го слуша човѣкъ, не може, освѣнъ да вѣрва, че тамъ е голата, че тамъ е абсолютната правда и истина. Но цифрата е такава нѣщо, което много лесно може да заблуждава, споредъ рѣцѣтъ, които манипулиратъ съ нея. И затуй, казватъ, че, наистина, статистиката е една наука толкова деликатна, че попаднала въ рѣцѣтъ на некадърни хора, може да донесе само пакости.

И тогазъ, казвамъ — 15 години има приблизително оттогава — както и днесъ, г. министърътъ на финансите се тупаше въ гърдитѣ и доказваше, че договорътъ бѣше добъръ. Но се намѣриха депутати като г. Грозевъ — той и днесъ е живъ и добъръ български гражданинъ — които правѣха смѣтка, че ще

платимъ съ стотици милиони за тая линия и се опитаха да провалятъ тѣзи договори — тѣ сж два, послѣ ще кажа двѣ думи за тѣхъ.

Г. Теодоръ Теодоровъ въ продължение, пръвъ пътъ, на една шестчасова рѣчь и, втори пътъ, на една не по-кратка такава, можа да направи едно: да прѣдизвика раздробление въ правителственото болшинство, което даде, съ подписитѣ на тѣзи посочени отъ мене ваши нѣкогашни приятели, а много души отъ тѣхъ и днесъ такива, слѣдующето заявление до Народното събрание, което е добръ да се помни и днесъ пакъ да се хроникира въ дневниците. Защото една неопровержима истина е, че историята е велика учителница на настоящето и ръководителъ на бждѣщето. Добръ ще бжде да се поврѣщаме често пъти на тази история и, ако сме правили грѣшки — а грѣшките сж вродени на човѣка — да не ги повтаряме днесъ; това, което сме видѣли тогазъ, че е било добро, да го послѣдваме днесъ, ако опитътъ, който ни дадохъ тия 15 години, ни е доказалъ, че е било станало зло, да не го повтаряме въ днешния вотъ.

Трѣбва още единъ пътъ да подчертая: г. Теодоровъ и тогазъ бѣше много убѣдителенъ, но изглежда, че не е могълъ да убѣди тѣзи финансиста, като Григоръ Начевичъ, и тѣзи добри негови политически приятели, като покойния Величковъ и т. н., и тѣ сж подали слѣдующето заявление, което намираме въ дневниците на Народното събрание отъ мѣсець декемврий 1898 г.: (Чете) „Изказвайки своето дълбоко съжаление за начина, по който стана гласуването и приемането на двата отъ такава голѣма важностъ договори, насмането експлоатацията на източнитѣ желѣзници и новия огроменъ отъ 290,000,000 л. заемъ за конвертиране държавнитѣ дългове, заявяваме, че ние бѣхме и сме противъ приемането и на двата същипателни за страната актове.

„Независимо отъ това, ние крайно скърбимъ, за гдѣто бюротъ на Народното събрание не уважи нашето толкова законно искане, съ което искахме явно и поименно гласуване, който начинъ на дѣйствие щѣше да даде възможностъ да се знае: върху кои именно отъ народнитѣ прѣдставители ще падне тежката отговорностъ за тия толкова важни и сждбоносни за отечеството ни актове.“

„Въ заключение тѣ молятъ — казва прѣдседателствующиятъ Събранието — щото това имъ заявление да се прочете още днесъ въ заседанието и да бжде помѣстено въ протокола на Народното събрание.“ Слѣдватъ подписитѣ на 50 и толкова души народни прѣдставители.

Министър Т. Теодоровъ: $\frac{3}{4}$ отъ тѣхъ, г. Такевъ, които бѣха живи и сега сж живи, се разкайватъ за онзи актъ, който сж направили.

М. Такевъ: Ако рекохъ, г. г. народни прѣдставители, да ви процитирамъ това заявление, то е именно затова . . .

Г. Добриновичъ: Ние съ Васъ вървѣхме по нея линия. Вие знаете каква е тя — една отъ най-хубавитѣ линии. Линия открай докрай съ желѣзни траверси, като тази не сме видѣли; не е гнила линия, както казваха по онова врѣме.

М. Такевъ: . . . за да ви покажа, че трѣбва да се отнасяме много критически къмъ всички онѣзи цифри, които се изтъкватъ тукъ, и отъ тази маса, и отъ тази трибуна, както сж се отнасяли критически и онѣзи нѣкогашни добри ваши политически приятели, когато сж подали това заявление. Ако днесъ г. Добриновичъ е на друго мнѣние, то е негова работа, . . .

Г. Добринович: Да, за тази линия съм на друго мнение.

М. Такев: . . . но аз бях длъжен да изтъкна този факт.

Г. г. представители! И в комисията, и тук, в Народното събрание, г. министърът на финансите заяви: „През време на военните действия, когато всичкото внимание на правителството бѣ обърнато къмъ военния театъръ, ние всѣ таки намѣрихме време да се погрижимъ и за културните нужди и подобрения на новоосвободенитѣ земи; между другитѣ нужди бѣше именно и тази културна такава, която искаме, едновременно съ военнитѣ действия, да осигуримъ за новоосвободенитѣ наши земи.“ Г. министърътъ каза една много голѣма истина, че, наистина, правѣше впечатление, че презъ трайното на военнитѣ действия нашето министерство бѣ назначило въ разнитѣ ресори редъ комисии: едни състоящи се отъ народни представители, други — отъ свободни граждани, не депутати, трети — отъ държавни чиновници — които бѣха плъзнали задъ тѣла на армията да изучаватъ кое юридическия режимъ на свободнитѣ земи, кое орошението на тѣзи земи, кое състоянието и експлоатацията на горитѣ, кое единъ видъ, социалния, тъй да се каже, строй на тамошнитѣ земн. Тѣзи комисии бродѣха изъ Македония и Тракия и тѣмо въ това време . . .

Прѣдседателствуващъ д-ръ Х. Мутафовъ: Г. Такев! Ако можете, говорете по законопроекта.

М. Такев: . . . прѣдставиха нѣколко рапорта. Какво съдържатъ тѣ и кого тѣ ще ползуватъ, не зная; зная само, че тѣзи комисии струватъ доста скѣпичко на държавната хазна. Г. министърътъ на финансите по-добъръ отъ мене знае този въпросъ. Между другитѣ комисии бѣше съставена и една такава върху откупването на тази линия, протоколътъ на която се намира тукъ, въ която комисия сѣ влизнали народни прѣдставители и държавни служители.

Министъръ Т. Теодоровъ: Безплатно; да не мислите, че се е плащало?

М. Такев: Дай Боже, рапорта на тази комисия да не го постигнѣ онази участъ, която, за голѣмо мое съжаление, е постигнала рапортитѣ на другитѣ комисии. Както и да е, рекохъ да спомена и за този трудъ на почитаемото министерство презъ време на военнитѣ действия, като веднага ще добавя, че по-добъръ щѣше да бѣде ако тѣзи комисии тукъ си стоеха, не бродѣха изъ тѣла на армията. Другъ пѣтъ на тази тема повече.

И така г. министърътъ на финансите заедно и редомъ съ г. министра на земледѣлнето, който особено се отличил въ културното изучаване на новитѣ земи, поиска да откупи линията Солунъ—Дедеагачъ и нейнитѣ двѣ разклонения, едното близо до града Солунъ, на 20-тина километра, ако се не лъжа — Килиндеръ—Карасули, второто близо до самия градъ Дедеагачъ, на страна — Бадома—Фериджикъ, на дължина 510 км. и 500 м. Тази линия е компанска. Строена е, или по-право, нейната концесия да се построи, управлява и експлоатира, е била дадена, както знаете отъ доклада, на октомври 1892 г. на компанията Jonction Salonique—Constantinople — съединителна линия Солунъ—Цариградъ, и за срокъ 99 години. Като не сѣ знаели тогавъ какви могатъ да бѣдатъ приходитѣ на тази линия, то турското правителство се задължава да дава по 15.500 л. на годината и на километъръ, така наречената километриска гаранция. Има приходи, нѣма приходи, държавата, турското правителство е било длъжно да осигури на компанията до 15.500 л. доходъ. Трѣбва

веднага да добавя, че тѣзи двѣ разклонения, едното горѣ при Солунъ, косто казахъ — Килиндеръ—Карасули — и второто, Бадома—Фериджикъ, по-скоро иматъ чисто военно прѣдзначение, особено втората линия, Фериджикъ—Бадома; тя е построена изключително за военни цѣли. Този приходъ е билъ гарантиранъ — повтарямъ го, защото ще ми е потребно по-послѣ — съ доходитѣ на санджакитѣ: Сѣресъ, Драма, Дедеагачъ и Гюмюрджина, плюсъ остатѣка отъ десетѣка на Солунския и Витолския санджаци, слѣдъ като се донѣли гаранцията за линията Витолия—Солунъ. Това е фактическото положение на тази линия, косто ние намѣрихме, когато се обяви освободителната война. И когато по-голѣмата частъ, за да не кажа всичката, не за да не кажа, а казвамъ всичката, бѣ въ наши рѣцѣ въ единъ даденъ моментъ, днесъ фактически, казвамъ, една частъ не е въ наши рѣцѣ, другата, по-голѣмата е въ наши рѣцѣ фактически. Но се съмнявамъ, че и политически, и юридически, по право да кажа, тя ще остане въ наши рѣцѣ. Тукъ, ако не бѣ достатѣчна кръвта на падналитѣ 100 хиляди и повече български синове, и даденитѣ милиардъ и половина разноси, за да можемъ да имаме тази линия, а ще трѣбва още единъ договоръ да се помогне политически, за да може тази линия да дойде въ наши рѣцѣ, защото, както пише г. министърътъ въ своя докладъ, въ своитѣ мотиви, че политически съображения ни налагатъ да откупимъ тази линия, казвамъ, ако г. министърътъ има твърдото убѣждение, че политически този договоръ ще ни спомогне въ това отношение не да откупимъ линията, а по този начинъ да защитимъ политическия интересъ, азъ охотно ще вдигна рѣка за този договоръ, но само по тѣзи съображения, не ще правя смѣтка за милионъ-два. Това е лично мое мнение, на Михаилъ Такевъ. Стига да бѣда убѣдени, стига г. министърътъ на финансите да ме убѣди, че политическитѣ интереси на страната ще се подпомогнатъ що-годѣ съ този договоръ, азъ ще вдигна рѣка. Не ще правя тукъ бакалска смѣтка, защото въ моментитѣ, които прѣживяваме, тѣзи смѣтки много пари не струватъ. Съвършено други смѣтки трѣбва да правимъ въ тѣзи минути, и тукъ трѣбва да добавя, че възлизамъ на тази трибуна твърдѣ огорченъ — нѣма нужда да ви казвамъ защо — и съ твърдѣ неголѣма охота искамъ да приказвамъ върху една материя, която за момента, който прѣживяваме, е една много прозаична. Разбирате ме, особено г. министърътъ, какво искамъ да кажа. Затуй, ако изключимъ този мотивъ, политически выгоди ще изнесемъ отъ нашия вотъ, които намираме въ мотивитѣ на г. министра — икономическия и финансовия — азъ не бихъ вдигналъ рѣка да купимъ тази линия сега, защото, като финансова сдѣлка, тя не е сполучлива, като перспектива за икономическото повдигане на страната, двѣ думи ще кажа послѣ, за да не бѣда прѣтълкуванъ а priori.

Разбира се, че г. министърътъ не ще ми казва тукъ въ парламента, нито азъ искамъ, какви политически выгоди ще изнесемъ отъ нашия вотъ, или какъ ще можемъ да подпомогнемъ правителството, така да се каже, въ това отношение. И затуй на тази тема азъ не ще говоря, оставамъ на неговата съвѣсть, оставамъ на съвѣстѣта на правителството и на неговата отговорностъ, защото, като всеко правителство, то има отговорностъ и тя е всеки денъ, а особено въ тѣзи минути, които прѣживяваме и утрѣшнитѣ, които прѣдетолятъ.

Да дойдемъ до останалитѣ два мотива, финансовия на първо мѣсто. Г. г. представители! Казахъ отдели и сега ще повтора, историята е добра учителница на настоящето и ръководителница на бъдѣщето. Въ това отношение покупката, която искамъ да извършимъ съ днешния договоръ, има идеалъ

тиченъ примѣръ въ нашата минала история. Нека си послужимъ съ този примѣръ. И тогава имаше добри патриоти на тази червена маса, и отлични и не по-малко добри патриоти въ българския парламентъ; нека видимъ какво тѣ тогава сториха, да поспѣваме тѣхния примѣръ, като го комбинираме съ изминалитѣ оттогава, можемъ да кажемъ, почти 30 години. Думата ми е за покупката на линията Русе—Варна. И ще кажа за нея това, което слѣдва, затуй, защото г. министърътъ отъ тамъ апострофира и отъ тамъ започна своята рѣчь. Азъ още отсега ще кажа, че ако има нѣщо добро сторено на 1884 лѣто, и което трѣбва да ни служи за примѣръ и назидаване при този родъ сдѣлки, то е именно откупуването на линията Русе—Варна. Въ какво се състои нещото юридическо положение? Линията Русе—Варна бѣ построена на сжщитѣ тѣзи концессионни начала, както и тая. Тамъ имаше една английска компания, съставляваща едно акционерно дружество съ 45 хиляди акции, всѣка една акция отъ по 20 английски лири, на капиталъ 22.500.000 л. въ акции. Това дружество издаде облигации, но едни облигации, които носѣха 6%; тѣ бѣха отъ 12 турски лири едната, и други облигации, които носѣха по 3% лихва, по 20 лири английски едната, на сума 27½ милиона лева, en tout 50 милиона лева. Това бѣше, тъй да се каже, капиталътъ на Русе—Варненската линия. Срѣщу какви задължения Турция даде тази концесия на английската компания? Тя бѣ концесия за 99 години, на слѣдующитѣ задължения. Първитѣ 33 години задължаваше се Високата порта да внася въ касата на дружеството 7% отъ капитала. Това е равно на 140 хиляди лири турски, което прави 3½ милиона лева. Вторитѣ 33 години Турция ще внася по 6½% отъ капитала. Третитѣ 33 години Турция ще внася въ касата на дружеството 6% отъ капитала, това е километрическата гаранция. Не се опрѣдѣляше, както е днесъ, по дохода, та недостига да наваксатъ, понеже това бѣше прѣди 70 години. Тѣ намѣриха за добръ да уговорятъ проценти отъ капитала. На 1875 г. Турция отказа, понеже бѣ въ навечерието на бунтоветѣ и на войната, по-късно, да плати лихвитѣ на тѣзи гарантирани облигации. Това е потребно за малко по-послѣ. На 1878 г. дойде берлинскиятъ договоръ, който създаде нашето княжество — Сѣверна-България. Въ чл. 10 на берлинския договоръ е казано: „Българското правителство замѣства въ всичкитѣ права и задължения спрѣмо Високата порта компанията“. Българското правителство по берлинския договоръ бѣ задължено да откупи всичкитѣ права и задължения на тази компания. До 1883 г. така вървѣше работата. Тогава правителството на дѣдо Цанкова сключи единъ договоръ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не можете ли, г. Такевъ, да дойдете на материята?

М. Такевъ: Това е потребно, г. министре! Защото, когато говорихте за Русе—Варненската линия, подмѣтна се доста остро...

Министъръ Т. Теодоровъ: Защото трѣбваше да се изкупи по цѣната, по стойността, а не по договора.

М. Такевъ: Днешната покупка е много идентична съ тогавашната, и затуй трѣбва да ги сравнимъ. — На 1883 г. покойниятъ дѣдо Цанковъ сключва контрактъ да откупи тая линия за 48½ милиона лева; капиталътъ ѝ е 50 милиона лева. Дохожда Петко Каравеловъ и откупува линията за 44½ милиона лева. Тази Русе—Варненска линия бѣ нарекане на цѣли 30 години; постоянно се увираше въ очитѣ на покойния Петко Каравеловъ, и понеже г. министърътъ

на финанситѣ зачекна този въпросъ, и понеже тая покупка е идентична съ онази,...

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Такевъ, азъ не го поупка е идентична съ онази, ... като примѣръ.

М. Такевъ: ... то ще трѣбва да се спремъ на оная покупка и да я сравнимъ съ тази. Щомъ онази покупка е била толкозъ лоша, щомъ могатъ да се правятъ нарекания цѣли десетки години, ако наистина се убѣдимъ, че онази сдѣлка е била лоша...

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ не Ви казахъ, че е била лоша или не; приемоте, че е най-добрата, и азъ ще се съглася съ Васъ. Но тамъ не е въпросътъ. Азъ споменахъ само, че тогава едни говорѣха, че по струва повече отъ 18 милиона лева, а между тѣмъ бѣхме принудени да я купимъ за 44½ милиона лева. Казвамъ, че не сж състоятелни таква аргументи, защото сега ще ми докажете, да-ли е била сгодна или не. Но, като министъръ на финанситѣ, това не ме интересува сега и съ мѣка ще Ви слушамъ да ми доказвате, да-ли е била лоша или добра покупката, която е станала въ 1883 г. Вие сами казвате, че врѣмето, което ни остава е малко. Ако искате да го използвате всички, говорете по прѣдмета. Азъ не употребихъ повече отъ три минути, за да спомена това. Употрѣбете Вие осемъ минути, но педѣйте полминутъ часъ да ни разправяте! Трѣбва да почитаме Събранието и да създаваме традиция.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Г. министърътъ на финанситѣ нѣма опасностъ, че можемъ да му прѣчимъ да свърши тая работа днесъ...

Министъръ Т. Теодоровъ: Тя ще се продължи и утрѣ, нѣмамъ нищо противъ. Но Ви моля да говорите по прѣдмета, защото много желая да чуя Вашето мнѣние, ама не по покупката на Русе—Варненската линия, която направилъ дѣдо Цанковъ.

М. Такевъ: Позволете! Г. министърътъ на финанситѣ знае още едно, че азъ съмъ почти прѣдпослѣдъ да говоря и имамъ всичко на всичко само два часа да говоря.

Министъръ Т. Теодоровъ: Има още трима души.

М. Такевъ: Азъ имамъ право да говоря два часа.

Министъръ Т. Теодоровъ: Имате право, но говорете по материята два часа, ние ще Ви слушаме.

М. Такевъ: Когато нѣмаше въ правилника за вътрѣшния редъ на Народното събрание този членъ, който ограничаваше оратора, то имаше опасностъ...

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Такевъ, говорете два часа, но по прѣдмета.

М. Такевъ: Тѣкмо по прѣдмета, на който бѣше и г. министърътъ на финанситѣ. — Какъ стана откупуването на Русе—Варненската линия?

И. Минчевъ: Това не ни интересува.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Това ви интересува, защото и тогава българското правителство замѣсти една компания, и сега замѣства една компания; слѣдователно, принципитѣ сж едни и сжщи. Ето защо е потребно да се знае — а това ще ви кажа само въ петъ думи. — Направи се слѣдующата смѣтка. Колко сж вашитѣ облигации? — 45 хиляди. Колко струватъ днесъ на пиятата? — Номинално

струваха 20 английски лири едната, а тогава на пиящата струваха само пет английски лири. Помножиха се тия 45 хиляди акции на пет, и се изкара сумата, която българското правителство трябва да плати, за да ги откупи. Това положение е и днес. Цитирам ви този примѣръ отъ 1884 г. то, за да ви кажа, така ли откупуваме днес акциите на това дружество. Тукъ, въ договора, ни се казва, че акциите сж 30.000 парчета, отъ които ще получимъ 24.000; отъ девѣ обяснихъ какъ се намиратъ останалите 6.000; на тая тема не ще приказвамъ, за да не повтарямъ. Ние купуваме тия акции, както ни казва г. министърътъ въ доклада си, по 250 л. едната. Обаче, азъ питамъ себѣ си, и вѣрвамъ, че г. министърътъ въ репликата ще ни каже, колко отъ тѣзи акции днесъ се продаватъ на пазара? Защото ние ще ги купимъ тѣй, както тѣ се продаватъ на пазара. Щомъ ние не откупуваме линията тѣй, както е днесъ принципътъ за откупуване на линиите, съобразно съ чистия доходъ — това е дневниятъ принципъ, прокаранъ отъ насъ въ 1908 г., който, г. министърътъ въ комисията ни увѣрява, че е успѣлъ да прокара при покупката на друга една линия — ако ние днесъ, казвамъ, не купуваме линията по принципа на доходността, а по принципа на изкупуването на капитала, тогава азъ се питамъ, каква е стойността на тѣзи акции на борсата, на пазара? Това ние не знаемъ. Тукъ се казва само, че ги вземаме по 250 л. едната. Ако тѣ струватъ по-малко, както може да се разбере споредъ лихвата, която тѣ донасятъ, отъ това, което чуваме отъ трибуната — а нѣмаме основание да не вѣрваме на колелата, че сж давали лихва 2% — разбира се, че тѣ не могатъ да иматъ тая стойностъ, която ни се посочва тукъ. Но тая стойностъ, дѣйствително не е 250 л., както г. Малиновъ изтъкна, защото отъ единъ жъ, отъ едно перо се даватъ 7½ милиона лева за правото на експлоатация на режията — Régie générale des Chemins de fers et de travaux publics. Така щото, въ края на крайщата, тѣзи акции не сж по 250 л., а по цѣлата имъ стойностъ — 500 л., макаръ, казвамъ, да не знаемъ, каква е тѣхната пазарна цѣна днесъ, по която всѣкога сж ставали откупуванията.

И при откупуването на Русе—Варненската линия облигациите се откупили по сжщия начинъ. И когато се събра всичката тази сума — добръ забѣлжихъ отъ г. Геннадиевъ, това е едно мѣние на тогавашния инспекторъ на финансите, днеска министъръ-прѣдседателъ г. д-ръ Даневъ — намѣри се, че ако за тази линия се дадатъ 50 милиона лева, подъ 50-тѣ милиона, каквото и да е, то е вече каръ. Това е мѣние на вашия пръвъ министъръ; но пакъ сж дали 44½ милиона лева. Каква смѣтка ег е правило тогавашното правителство, когато е откупувало линията? Да се не губимъ въ дългите и тънки смѣтки, каквито отъ вчера и завчера насамъ правимъ тукъ. Това е потребно; но за да бждемъ ясни, да се обяснимъ на прѣстъ езикъ, то е, като се субституираме на мѣстото на турското правителство, което даваше километрическа гаранция 15.500 л., да се попитаме, имаме ли ние винаги тази линия да бжде наша и съ туй да облекчимъ нашия бюджетъ товаръ, или имаме повече винаги да я оставимъ въ ръцѣтъ на компанията, като сме убѣдени, че съ постепенното нарастване на приходите на тая линия, нашиятъ бюджетъ ще се облекчава. Сжщиятъ този въпросъ е билъ зададенъ и тогава, и ние видѣхме, че се трѣбвало да се плащатъ 3½ милиона лева или 140.000 английски лири, въ продължение на 33 години. Тогавашното правителство намира, че е по-добръ, вмѣсто да плаща по 3½ милиона лева всѣка година, да плаща лихвите на единъ 6% заемъ отъ 44½ милиона лева al pari. 6%-та лихва на 44½ милиона лева е 2.670.000 л. Тѣй щото, прави-

телството си прави смѣтката, че като плаща тѣзи пари, то печели, и слѣдователно, казва си: азъ чисто и просто, като откупувамъ тая линия, срѣщу единъ заемъ отъ 44½ милиона лева al pari, ще анексирамъ постоянно въ моя джобъ, независимо отъ факта, че тази линия ще бжде моя, независимо отъ факта, че азъ ще си нареждамъ тарифите и т. н., че нѣма да ми се мѣна чужда компания. Тази сдѣлка на Русе—Варненската линия по онова врѣме е, наистина, съ-благителна, защото не само облекчаване бюджетния товаръ, но даване всички прѣимущества, за които тукъ постоянно се приказва — принципа: жезлѣзниците да бждатъ държавни, ние да сме стѣнани на нашиятъ тарифи и пр. Така ли е днеска съ откупуването на линията Солунъ—Дедеагачъ? Запаваме ли въ този случай принципа на облекчение държавния товаръ? Да видимъ. Не е голѣма философията. Ние откупуваме за 149 милиона лева облигациите, откупуваме за 15 милиона лева и акциите съ правото на експлоатация, или венчко 164 милиона лева — така го изкарватъ. И то не е далечъ отъ истината. Истината е, че тия 149 милиона лева сж облигациите, които даватъ 3%. Това е равно, както казахъ отъ г. Малиновъ, на единъ 103-милионенъ заемъ 5%. Но и тукъ г. министърътъ на финансите ще ми позволи да поправа едно негово погрѣшно схващане относително рѣчта на г. Малинова, защото той въ рѣчта си, прѣзъ всичкото врѣме се въртѣше сѣ около тѣзи 60 и толкова милиона лева. Разликата между 85 милиона лева и 149 милиона лева — 60 и толкова милиона лева — каза тукъ г. Малиновъ — е привидна, тя не е вѣрна, защото разликата не е между 85 и 149 милиона лева, а е между 85 и 103 милиона лева. Ето защо, ако г. министърътъ на финансите би чулъ г. Малинова, не щѣше да му тури тѣй леко дѣл по аритметика — което нѣщо, вѣрвамъ, други пътъ той не ще направи.

Министъръ Т. Теодоровъ: 85 милиона лева сж ефективни, въ брой, а 103 милиона лева сж въ 5%-ни книжа al pari и безъ да се държи смѣтка за инвентари. Както и да прѣсмѣтате, ще видите, че разликата не е повече отъ 5—6 милиона лева, а не 20 милиона лева.

М. Такевъ: И азъ ще кажа, като прѣждоговорившиятъ оратори: добръ ще бжде въ тия трудни минути, които прѣживяваме, при такива важни законопривиятия, които гласуваме, да не отиваме до лични оскърбления и обиди. Всѣки ще каже туй, което той мисли. Може да мисли погрѣшно; другъ ще стане да каже какъ той мисли. Помня, че отъ тази трибуна покойниятъ Стоиловъ постоянно казваше: *Par le choc des idées jaillira la vérité*, отъ сблъскване на мислите ще изпъкне истината. Нѣма защо да се оскърбявате. Казвамъ азъ 85 милиона лева; а правете тѣзи 85 милиона по 5% лихва да достигнатъ 149 милиона лева. И така могатъ да се прѣвѣрватъ тѣ. Но това сж смѣтки, които азъ не искамъ да правя. Я ми кажете какъ въ номиналенъ капиталъ азъ трѣбва да имамъ, за да получа 103 милиона лева. 15-тѣ милиона лева акции на дружеството ще купите съ 6-мѣсечни съкросищни бононе съ 6% лихва.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Такевъ! За да не правите грѣшка, казвамъ, че по смѣтките на комисията въ 103 милиона лева влизатъ и тѣзи 15 милиона лева.

М. Такевъ: Прието. Значи, въ тѣзи 103 милиона лева влизатъ и 15-тѣ милиона лева.

Министъръ Т. Теодоровъ: Комисията прѣсмѣта цѣлата стойностъ, като смѣта стойността на акциите и вади само стойността на инвентаря.

М. Такевъ: Тъй щото, въ тази сума 103 милиона лева влиза и сумата не съ 5%, а съ 6% лихва, защото ние ще плащаме съкровищни бонове съ 6% лихва.

Министър Т. Теодоровъ: Може да не плащаме нищо:

М. Такевъ: Като плащаме паритѣ.

Министър Т. Теодоровъ: А, като плащаме паритѣ, тогава, да. Недѣйте смѣсва едното съ другото.

М. Такевъ: Тѣ сж пари, вземени на заемъ, и трѣбва да се платятъ. Тѣкмо на тази тема искамъ да дойда. Тамъ е въпросътъ, г. министре. Понеже ние нѣма да имаме тѣзи пари и слѣдъ 6 мѣсеца,...

Министър Т. Теодоровъ: Естествено.

М. Такевъ: ... това не е нищо друго, освѣнъ нѣкои да подозиратъ въ този договоръ бѣдѣщи облаги или настоящи облаги за бѣдѣщъ заемъ. Не зная азъ, но го твърдя.

Министър Т. Теодоровъ: Отдѣ накѣдѣ?

М. Такевъ: Това нѣкои искатъ да видятъ въ този договоръ.

Министър Т. Теодоровъ: Тѣ сж много голѣми простаци, защото бѣдѣщиятъ заемъ нѣма да правимъ съ *Crédit Mobilier Français* — това заявявамъ — а прѣговори се водятъ съ съвѣтъ друга група; и послѣ, който направи бѣдѣщия заемъ, ще вземе печалба отъ тамъ, а нѣма нужда отъ тукъ да вземе печалба. Тѣзи хора каквито печалби намѣрятъ тукъ, ще ги взематъ тѣ, а онѣзи, които сключатъ заема, ще взематъ други печалби. Ние нѣмаме никакъвъ ангажментъ съ *Crédit Mobilier Français* да сключимъ заемъ — заявявамъ това, — а третираме заемъ съ *Banque de Paris et des Pays Bas*. Недѣйте изнася на трибуната сокашки приказки. Вие сте нареденъ прѣдставител и бившъ министър!

М. Такевъ: Ще дойде врѣме, г. министре. Много работи отъ тази трибуна сме казали и ще ги повторимъ. Но азъ охотно вземамъ актъ отъ думитѣ на г. министра. Това да не се случва, и мепѣ ми е приятно, като се опровергава това, което се подозира.

Министър Т. Теодоровъ: Какво се подозира? Можете ли да го кажете по-ясно, за да го разберемъ?

М. Такевъ: Азъ го казахъ.

Министър Т. Теодоровъ: Кажете го ясно. Това е единъ абсурдъ.

М. Такевъ: Хората казватъ, че отсега се плащатъ съкровищнитѣ бонове 6%, и понеже нѣмаме срѣдства, тѣзи съкровищни бонове ще се покриятъ съ бѣдѣщи заеми.

Министър Т. Теодоровъ: То е друго. Когато сключимъ заема, ще изплатимъ тия съкровищни бонове; това е право.

М. Такевъ: Затуй се случватъ и тѣзи недоразумѣния. Ако г. министърътъ имаше търпѣние да ме изслуша докрай, нѣмаше да ме апострофира.

Министър Т. Теодоровъ: Щомъ вземемъ пари отъ бѣдѣщия заемъ, ще платимъ съкровищнитѣ бо-

нове, и не само тѣзи, но и всички, които имаме за повече отъ 100 милиона лева. И затуй именно ще сключимъ заема, за да платимъ 100—120 милиона лева съкровищни бонове и реквизицията. За тия работи ни трѣбватъ 300—350 милиона лева, които сж ни необходими за първа потребностъ.

М. Такевъ: Сега да видимъ, г. г. народни прѣдставители, ако неоткупимъ линията ...

Министър Т. Теодоровъ: Тогава нѣма да плащаме 6%.

М. Такевъ: ... да видимъ тежестта, която ще посемемъ ние въ бюджета, по-малка ли е, равна ли е, или е по-голѣма отъ тежестта, която ще натоваримъ на бюджета като я откупимъ.

С. Консуловъ: Г. Такевъ! Имайте прѣдъ видъ, че тарифата ще диктуваме ние.

М. Такевъ: Трима души отъ тази трибуна се изредиха. Г. министърътъ, мисля, не ще откаже да изчисли смѣткитѣ, които сж прѣдъ мене, и съ които азъ искамъ да докажа, че, наистина, тази линия, на която бруто-прихода нѣмаме на рѣка, за да видимъ какво най-малко тя ще донася, та кусура до 15.500 л. държавата да дотъкми, ще увеличи тежестта на бюджета. Г. министърътъ каза една права дума въ комисията, както и тукъ: тази линия постоянно-постоянно ще увеличава своя трафикъ. То е естествено; не може да има двѣ мнѣния по това.

Министър Т. Теодоровъ: Азъ казахъ, че ще спада въ наши рѣцѣ.

М. Такевъ: Казахте, че ще спадне малко въ първитѣ 2—3 години, но послѣ ще се увеличава.

Министър Т. Теодоровъ: На първо врѣме ще спадне, а подиръ 20-на години ще се увеличи.

М. Такевъ: Азъ мисля, че много по-скоро ще се увеличи. И ако този приходъ ще се увеличи, колкото се увеличава, толкова повече нашата бюджетна тежестъ ще се намалява, защото да дотъкнимъ ще бѣде толкова по-малко потребно. Ето какъ е всѣката работа.

С. Консуловъ: Имайте прѣдъ видъ и печалбитѣ и доходитѣ, които ще има държавата отъ опрѣдѣляне на тарифитѣ за своя трафикъ. Това не изпущайте изъ прѣдъ видъ.

Д. Ганчевъ: И търговцитѣ, и индустриалцитѣ ще се ползуватъ.

Министър Т. Теодоровъ: Азъ послѣ ще отговоря.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Опази точка, за която ви говори г. Консуловъ и го придружава г. Ганчевъ, съставлява другиятъ мотивъ на г. министра на финанситѣ — икономическиятъ.

С. Консуловъ: Да.

М. Такевъ: Азъ за него не говоря; азъ говоря за чисто финансовата сдѣлка, защото мотивитѣ на г. министра сж три: първиятъ — политически, вториятъ — икономически, и третиятъ — финансовъ. За политическия казахъ двѣ думи, сега говоря за финансовия. Слѣдователно, нѣма противорѣчие между това, което говоря и онова; за което малко по-късно ще кажа двѣ думи. Безусловно вѣрно е, нѣма двѣ мнѣния, че бюджетната тежестъ ще бѣде по-голѣма

съ откупуването. Вземете ли, че тази линия донася 7.000 л. бруто приходъ, оставатъ 8.500 л., както съмъ правилъ тукъ смѣтка; вземете ли, че донася 9.000 л. бруто приходъ, 6.500 л. ние ще дотъркаме; въ всеки случай се бюджетната тежестъ ще бѣде по-голяма. Това е даже въ днескашно врѣме, както ни казваше г. министърътъ на финанситѣ, въ последнитѣ години — 1908, 1909, 1910 и 1911 г. — когато бѣха албанскитѣ движения; при движението на войскитѣ приходътъ е билъ повдигнатъ, затова защото сѣ прѣнасяни войници. Но ако всичко туй се извади, то приходътъ ще намалѣятъ. Това е вѣрно. Но не трѣбва г. министърътъ да забравя веднага да каже, че управлението на тия земи, които десервира тази линия, гаранцията, която ще прѣдставлява за капитала новия строй на тия земи, безспорно ще увеличи много производството въ тѣзи страни, ще увеличи, слѣдователно, и трафика и приходитѣ на тази желѣзница. И г. Ронадисъ бѣше много правъ, като казваше, че щомъ почне да се увеличава този трафикъ — това е елементарно начало; има тукъ единъ инженеръ-желѣзничаръ, който ще потвърди това — разносикътъ за експлоатацията на желѣзницитѣ ще се увеличатъ. А щомъ като се увеличатъ разносикътъ за експлоатацията на желѣзницата, увеличава се и стойността, която трѣбва да се доплати до цифрата 15.500 л.; всичко останало компанията трѣбва да похарчи отъ свои срѣдства, за да поддържа този новъ разходъ и за персоналъ, и за амортизация на подвижнитѣ материяли и релси и за всичко онова, безъ което е невъзможно експлоатацията на такава една дълга отъ 510 км. желѣзница. Тѣй шото, отъ финансово гледище, по мосто разбирање, тя въ нѣкои случаи не може да се сравни съ откупуване линията Русе—Варна, която още тогава докарваше на бюджета около 400 хиляди лева облекчение — de plein droit, отъ момента на откупуването на тая линия вече намалявахме съ 400 хиляди лева бюджетната тежестъ въ нашия държавенъ бюджетъ. Но, г. г. прѣдставители, може-би ще ми се каже, както и каза г. министърътъ на финанситѣ: ако всичката работа се състои тамъ, не е голѣма бѣдата, че имаме онѣзи икономически выгоди, за които ни говорѣше тукъ и г. Консуловъ, и г. Ганчевъ, азъ ще добавя, онѣзи икономически выгоди, които сѣ принудили законодателитѣ още отъ 1884 г. да впишатъ въ нашия законъ за желѣзницитѣ принципа: желѣзницитѣ въ България сѣ държавенъ монополъ, никой не може да строи желѣзници, освѣнъ държавата, съ изключение на индустриалнитѣ линии, при извѣстни условия, и то при рѣшение на камарата, съ толкова и толкова други задължения. Ако, слѣдователно, въпросътъ би билъ само дотукъ, би се компенсиралъ съ всичко онова, което ще получимъ икономически. Но г. министърътъ ще ми позволи да кажа, че ние не знаемъ за колко откупуваме тази линия. Ние не знаемъ каква сума ще брѣе държавата, защото ние като откупуваме облигациитѣ за 149 милиона лева 3%, като откупуваме и акциитѣ за 15 милиона лева у сопргѣт правото на експлоатация, ние посмаме още други нѣколко задължения, стойността на които ние не знаемъ. А да вдигаме рѣка въ камарата, за да натоваримъ държавния бюджетъ съ сумн, които не знаемъ на колко възлизатъ, не само нѣмаме това право, но ни е запрѣтено и отъ конституцията, защото въ нея има единъ текстъ, който казва: не може да се разхвърля данѣкъ мимо Народното събрание. Никакъвъ чл. 47 не може да помогне за размѣтането на данѣка, а разхвърлянето на този данѣкъ става чрѣзъ точното му обозначение, чрѣзъ точното му опредѣляне въ парламента. Тия 149 милиона лева облигации и 15 милиона лева акции безспорно ще плаща българскиятъ народъ въ видъ на данѣкъ, нѣма нужда да го добавямъ; но има друго едно нѣщо, което

трѣбва да добавя: ние не знаемъ колко ще бѣде това данѣкъ. Въ този договоръ има единъ членъ много интересенъ, който, ако би съществувалъ само той въ този договоръ, не можеше да даде право на г. министъра на финанситѣ да иска да гласуваме този договоръ, нито народното прѣдставителство да вдигне рѣка. Това е фамознитѣ чл. 3.

Министъръ Т. Теодоровъ: Защо е фамозенъ?

М. Такевъ: Сега ще Ви кажа.

Министъръ Т. Теодоровъ: Кога стана фамозенъ? Ние за прѣвъ пътъ го чуваме сега.

М. Такевъ: Азъ ще Ви го чета на французки и ще го прѣведа на български, защото българскиятъ текстъ е невѣренъ: (Чете) „Le gouvernement bulgare déclare se substituer à la Régie Générale vis-à-vis du personnel de l'exploitation pour l'exécution des contrats et conventions verbales, ainsi que des commandes en cours pour le chemin de fer suivant la liste définitive ci-jointe des mêmes commandes, présentée par le Crédit Mobilier Français, étant entendu que le jour de la signature de la paix, les comptes d'exploitation seront arriés et la redevance due à la Régie Générale lui sera réglée par la Compagnie sur la base du traité d'exploitation et que la Régie Générale n'aura plus, à partir du même jour ni dépenses ni débours à faire pour un motif quelconque concernant le Chemin de fer.“ Това ще каже: българската държава се задължава да поеме всичкитѣ задължения на компанията спрѣмо персонала, който днесъ служи по тази експлоатация. Ние ще се върнемъ у дома, ще дадемъ отчетъ на нашитѣ избиратели. Тѣ ще ни попитатъ: „Г-да! Вие задължихте мене, българскиятъ гражданинъ, да плати всичкитѣ апажменти, които има компанията спрѣмо тия чиновници, които сѣ една плеада“. Какви сѣ и колко сѣ тия задължения, не ги знаа, ще кажа, та и вие ще кажете, не ги знаемъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ ги знаа. Вие ако не ги знаете, позволете да Ви ги кажа. Задължениятѣ спрѣмо чиновницитѣ се състоятъ: да имъ се плащатъ заплатитѣ, които сѣ установени, додѣто ги отчислимъ. Колко сѣ точно, дѣйствително, тѣзи чиновници и заплати, не вземъ да ги изчислимъ, но г. министъръ Франгъ е тукъ, той имъ знае заплатитѣ и ще ви ги каже, защото тѣ и сега получаватъ. Това сѣ страшнитѣ задължения! Какви могатъ да бѣдатъ задълженията на държавата спрѣмо чиновницитѣ? Да имъ плаща заплатитѣ. Вие не се ли сѣщате, че не може да бѣде друго, освѣнъ заплатитѣ, които се плащатъ всѣки мѣсецъ; нищо друго не имъ се дължи. Тѣ искатъ, ако ги държимъ, да имъ плащаме сѣщитѣ заплати докато ги уволнимъ. Щомъ като влѣземъ въ административния съдѣтъ съ наши хора — защото акциитѣ сѣ наши, тамъ ще изберемъ наши хора да ни прѣдставляватъ — ще ги уволнимъ, когато искаме. Тѣ сѣ чиновници по устно съглашение, нѣматъ дългосрочни контракти за 3—4 години, а сѣ назначени, както нашитѣ чиновници, и можемъ да ги изпѣдимъ. Та можете смѣло и спокойно да отидете при избирателитѣ по този прѣдметъ.

М. Такевъ: Г. министърътъ ще ми позволи да му забѣлжа, че ще бѣде добръ, да не ме прѣснча,...

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ Ви прѣсѣкохъ, защото можете да говорите два часа за тия задължения, които не знаете. Казвамъ: задълженията спрѣмо персонала сѣ заплатитѣ имъ и, ако правя невѣрна декларация прѣдъ Събранието, азъ лично ще отговарямъ, че съмъ го излѣгалъ.

М. Такев: . . . защото, ако рѣчемъ и ние да прѣсичаме министритѣ, когато тѣ говорятъ, вие разбирате на какво би могло да се обърне Народното събрание.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ желая да ви улесня, да не би да се впуснете въ обяснения по това.

М. Такевъ: Ако би ималъ търпѣнието г. министърътъ, щѣше да чуе, че задълженията, които компанията има спрѣмо тия чиновници, не сѣ само тѣхнитѣ заплати. Въ тѣхния контрактъ се говори и за пенсия и за обезщетение въ случай на нещастие; . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Отъ специални фондове, които има дружеството.

М. Такевъ: . . . тамъ се говорятъ толкова много работи, г. министре, че когато ние на 1908 г. откупуваме линията, за която ще кажа по-послѣ двѣ думи, и когато видѣхме какви сѣ задълженията на компанията спрѣмо тия чиновници, ние имъ казахме: на ви една сума à forfait толкозъ, не желаемъ да имаме разпрания съ вашитѣ чиновници.

Министъръ Т. Теодоровъ: Вие не купихте дружеството, акциитѣ, а ние вземаме дружеството; фондовѣтѣ за чиновницитѣ и тѣ сѣ наши, и отъ тамъ ще плащаме.

М. Такевъ: Ние замѣстихме компанията, но тя имаше толкозъ и такива разнообразни ангажменти спрѣмо чиновницитѣ, че нашата държава не можеше да се ангажира съ тѣхъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Нѣмаше защо да се ангажирате, защото вие не купихте акциитѣ на дружеството, а ги оставихте на компанията *des chemins de fer orientaux*. Вие купихте само линията, а резервитѣ, инвентарѣтъ, касата имъ, всичко оставаше тѣхно. То е съвсѣмъ друго. Защо смѣсвате тия работи? То и да не е казано пакъ се разбира. Ние купуваме акциитѣ, ставаме дружество, и разумѣва се, че ще плащаме на чиновницитѣ. Но хората иматъ, види се, малко довѣрие у насъ — мислятъ, че дѣйствиуваме брутално и казватъ: ще имъ плащате заплатитѣ, додѣто ги уволните на законно основание.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Когато се казва въ чл. 3, че българската държава поема всички задължения на компанията спрѣмо чиновницитѣ, нема вие мислите, че това се касае само за заплатитѣ?

Министъръ Т. Теодоровъ: Е за какво, тогава?

М. Такевъ: Казахъ нѣколко пѣти, това се касае за пенсии, . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: За пенсиитѣ има особенъ фондъ.

М. Такевъ: . . . касае се за обезщетения . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Обезщетение ще плащатъ и безъ това на всѣки чиновникъ.

М. Такевъ: Ние имаме специаленъ законъ за обезщетението на държавнитѣ служители въ случай на нещастие, та нѣма защо да се подчиняваме на други конвенции, нѣма защо да посаме съ контрактъ задължения, които може-би противорѣчатъ на нашитѣ закони.

Но не е само това. До-кога ще държимъ тия чиновници? Тѣ иматъ правилникъ за тая работа и ние имаме законъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Какъвъ е този правилникъ?

М. Такевъ: Но, г. г. прѣдставители, понеже г. министърътъ вижда, че тукъ е една пропастъ, една абсолютна неизвѣстностъ, една голѣма въпросителна, затуй бърза да ме алострофира на всѣка крачка, за да умаловажи тази опасностъ, за която всѣки народенъ прѣдставитель трѣбва да си отваря очитѣ. По-надолу сжиятъ членъ казва: не само ангажментитѣ, които сѣ уговорени писмено между компанията и чиновницитѣ, но и уговоренитѣ устно между чиновницитѣ и компанията. Азъ тази работа не разбирамъ. Въ България нѣма устни уговаряния. У насъ задълженията на чиновницитѣ спрѣмо държавата сѣ уговорени въ сжествующитѣ закони. Държавата не може да прави пазарлъкъ съ бирника на какви основания ще служи. Ще служи споредъ Закона за чиновницитѣ. Не можемъ да правимъ устно пазарлъкъ съ чиновницитѣ, кога ще му дадемъ пенсия и колко, колко дена ще има право на отпуска, а вие тукъ се задължавате и ни карате да дигаме рѣка, да изплатимъ и всичкитѣ имъ устни уговорки.

Министъръ Т. Теодоровъ: Утрѣ ще ви дадемъ списъка на чиновницитѣ и заплатитѣ.

М. Такевъ: Азъ бихъ желалъ да зная, кои сѣ тия устни задължения, които има компанията спрѣмо тия чиновници? Ако трѣгнемъ утрѣ по сждилища, нѣма нищо по-лесно за единъ компански чиновникъ да повика единъ свой колега да засвидѣтелствува, че когато е постъпилъ на служба, той се уговорилъ, че ще получава такава и такава възнаграждение или обезщетение, когато го уволнятъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Има вѣдомостъ, по която е получавалъ заплатата; какво ще получи повече?

М. Такевъ: Ако, г. г. прѣдставители, всичко това, което казвамъ, не е вѣрно, ако всичко това, което азъ твърдя, не е основателно, ако всичко това е фантазия, питамъ г. министра на финанситѣ, защо е вписалъ тази фантазия въ договора? Нѣма такива устни задължения — дайте да ги зачертаемъ. Но щомъ компанията е писала тази алинея, щомъ компанията иска вашия подписъ, че вие ще отговаряте и за устнитѣ задължения, тя знае за какво го е писала. Г. Теодоровъ не единъ пѣтъ се е удриалъ въ гърдитѣ да доказва, че компаниитѣ сѣ спекулативни учрѣждения, милостъ не правятъ; тѣ разбиратъ да зашитаватъ своитѣ интереси. Да, и азъ го подкрѣпвамъ. Тѣ знаятъ, когато сѣ вписали това тукъ, че „*et les conventions verbales* — и устнитѣ задължения — трѣбва да платимъ. Азъ ги зная кои сѣ и не мога да вдигна рѣка за неизвѣстна вещь. Азъ ги не зная колко сѣ: хиляда, двѣ хиляди, петъ хиляди гроша, единъ милионъ, два милиона, а за мене е необходимо да ги зная, защото е споменато въ договора.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Такевъ! Кѣмъ чиновницитѣ не може да има никакви задължения, освѣнъ колкото се отнася до тѣхната заплата — друго нищо. Чиновницитѣ се назначаватъ съ приказъ, контрактъ не се подписва, и имъ се плаща мѣсечно. Други задължения нѣма и не може да има. Ако чиновницитѣ иматъ право на пенсия — не знамъ, да-ли има въ нѣкоя компания да даватъ пенсии — тѣ имъ одѣржатъ извѣстни суми отъ заплатитѣ и имъ плащатъ пенсии отъ особенъ пенсионенъ фондъ въ границитѣ на фонда. Тия дружества не се управляватъ съ цѣлъ да мошенничаютъ и единъ денъ да ги продадатъ на другъ, но се управляватъ разумно и честно, и по-хубаво отколкото държавата. Всичко е наредено

въ книгитѣ. Ние когато купимъ акциитѣ и станемъ притежатели, ще вземемъ тия книжа, ще наредимъ администратори и ще управляваме въз основа на това, което намѣримъ тамъ. На всѣки чиновникъ ще намѣримъ тамъ заплатата. Какво ще отива въ сж-диплицата съ свидѣтели да доказва, че има устно съгласение, когато е подписалъ вѣдомостъ го-рано? Може ли отъ това нѣщо да създавате страхова и да пи-тате какви сж устнитѣ задължения на компанията спрѣмо чиновницитѣ? Азъ разбирамъ, че сж такива. Хората ни дадоха списѣка на чиновницитѣ и утрѣ ще ви го дадемъ, за да видите кой получава 8, 9, 15 лири мѣсечно. Ще видите, че нѣмаме никакво задължение да ги държимъ. Тѣ сж назначени съ устни съгласения. Има гърци, има французи; които сж добри, ще ги задържимъ, които сж лоши, ще ги изпѣдимъ, и свършена работа. Не е това страхътъ. Дайте аргументи за милионитѣ.

М. Такевъ: Г. министърътъ ме улесни. Чиновницитѣ сж гърци. . .

Министъръ Т. Теодоровъ: И французи и на 100-тѣ единъ българинъ. Има и много евреи.

М. Такевъ: . . . и французи. Какъ ще ги уволнимъ? Както Вие желаете? Чиновницитѣ въ компанията не се уволняватъ по желание, напротивъ, ако има нѣкъдѣ стабилностъ въ службата, то е тамъ. Тамъ има строги регламенти, които се подписватъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: И у насъ има.

Прѣдседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Недѣйте полимизира.

М. Такевъ: Г. прѣдседателю! Вие не сте справедливъ човѣкъ, на г. министра не забѣлѣзвате, а на менѣ забѣлѣзвате.

Прѣдседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Моля г. министра да не прѣкъсва.

Министъръ Т. Теодоровъ: Извинете, г. Такевъ. Азъ искахъ да Ви улесня. Нѣма да Ви прѣкъсвамъ. (Смѣхъ)

М. Такевъ: По-нататѣкъ въ сжщия договоръ е казано: българското правителство се задължава да плати, да откупи всички находящи се по разнитѣ фабрики поръчки за нуждитѣ на желѣзницитѣ. . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Като вземемъ поръч-китѣ.

М. Такевъ: Разбира се, като се взематъ поръч-китѣ. — . . . до датата на сключаване мирния дого-воръ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Въглицата и всичко, което сж поръчали, ще вземемъ.

М. Такевъ: Потърпѣте, г. министре. Има една бъл-гарска поговорка за този, който много бърза — мал-китѣ дѣца не трѣбва да бързатъ. Ако имате тър-пѣние, ще чуете, че разбирамъ това, което казвамъ. — Българското правителство е длъжно да купи всички находящи се поръчки по разнитѣ фабрики до 17 май 1913 г., когато се сключи договорътъ за мира, „спо-редъ тукъ приложениа описъ“ — пише въ договора. Може-би г. министърътъ пакъ ще ме апострофира и ще ми каже: описътъ е тукъ, въ торбата, елате да го четете. Азъ нѣма да отида да ровя въ торбата за описъ. Вие ни карате да вдигнемъ рѣка — всички ще вдигнемъ, едни за, други противъ — но азъ ви питамъ, знаете ли на колко възлизатъ тия по-

купки и сж ли потребни за тази линия, която влиза въ общата наша мрѣжа; да-ли ги нѣмаме, да-ли не можемъ да си ги доставимъ отъ нашия складъ; на каква сума възлизатъ, за да можемъ да я прибавимъ къмъ сумата на договора? „Споредъ описъ, който се намира тукъ“. Менѣ ми се даде този договоръ, и вие го притежавате — никакъвъ описъ нѣма приложенъ къмъ него. На каква сума ще възлизатъ тия по-ръчки, които сж зарѣчани до 17 май 1913 г., когато се сключи договорътъ за мира, не знаа. А г. Теодоръ Теодоровъ, почетниятъ днесъ министъръ на финан-ситѣ, когато се говорѣше за единъ заемъ уговоренъ съ покупки — това бѣше, мисля, въ 1906 или въ 1907 г., заемътъ на покойния Паяковъ съ прословутитѣ по-купки отъ 25 милиона лева — отъ тази трибуна съ право възставаше и казваше: „Покупки, отъ каквито се има нужда, ние ще правимъ, на стойностъ каква, ние ще укажемъ, а не вие да се задължавате прѣдвари-телно непрѣмѣнно за толкова милиона да купите“. Тукъ случаятъ е идентиченъ. Ние се задължаваме да платимъ покупките, които компанията е нап्रा-вила до 17 май 1913 г.; е добръ, питамъ азъ, знаемъ ли ние тия поръчки? Какво караше тази компания да отиде отъ 3 мартъ, когато е сключенъ контра-ктътъ, до 17 май да прави всевъзможни поръчки? Ни-кого не искамъ да подозирамъ въ недобросъвест-ностъ, въ неприлични сѣлки, но тукъ, когато гово-римъ отъ трибуната на Народното събрание, трѣбва да прѣднимъ онова, което гласуваме. Компанията знае своитѣ интереси, ние, народнитѣ прѣдставители, пакъ трѣбва да знаемъ да защитаваме държавнитѣ интереси. Азъ да вдигна рѣка да платя поръчки, които не знаа какви сж и на каква сума възлизатъ и потребни ли сж или не, това не мога да направя. Вие можете да го направите — всѣки е стопанинъ на своята съвестъ. Азъ, обаче, съмъ длъженъ да изтъкна този пробелъ, тази непълнота въ договора, и щѣше да бѣде добръ, ако г. министърътъ на фи-нанситѣ бѣше приложилъ уговорения въ текста на договора описъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Такевъ: Ако бѣхъ го направилъ, пакъ нѣмаше да бѣде вѣренъ, защото подиръ съставения описъ прѣзъ мартъ, прѣзъ априлий и май, тѣ пакъ можеха да направятъ по-ръчки на въглицата и друго. И ние ще плащаме срѣщу туй, което ще получимъ; ако не получимъ, нѣма да платимъ. Тия поръчки сж за прѣдмети нужни на желѣзницитѣ, или въглицата, тѣ не могатъ да бѣдатъ нѣщо лужеозно. Ако ги имаме тукъ, безъ пари ли ги вземаме? И сигуренъ съмъ че по-скоро ги купу-ваме ние, отколкото тѣ. Това не влиза въ стойността на линията. Ние се задължаваме, ако има поръчки текущи, като ги приемемъ, да ги платимъ, защото ще приемемъ нови прѣдмети, които не влизатъ въ смѣтката. Ние купуваме инвентара, а не оуи, което ще дойде топърва.

М. Такевъ: И въ това отношение договорътъ е противъ г. министра.

Министъръ Т. Теодоровъ: Всичко е противъ мене!

М. Такевъ: Ако имате търпѣние, ще чуете. — Въ сжщия членъ е казано, че, слѣдъ датата на до-говора за мира, компанията нѣма право да прави никакви поръчки. И така, на 17 май изтича правото на компанията да прави поръчки. Ако г. министърътъ бѣше сезиралъ веднага камарата съ този договоръ, можеше да ни противопостави това възражение, което днесъ прави, т. е., че между датата 3 мартъ, ко-гато е сключенъ контрактътъ, и 17 май може да сж зарѣчани още поръчки и ние ги не знаемъ. Но Вие сами виждате, г. министре, че сте продължили срока за приемането на този договоръ до 3 юлий 1913 г.,

а, отъ 17 май до 3 юлий, г. министърътъ можеше да узнае, какви поръчки е направила компанията, на каква стойност, . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Ще ги узнаемъ.

М. Такевъ: . . . за да ги напише въ единъ списъкъ, както твърдите въ договора, че има списъкъ, а го нѣма, за да ги знаемъ. Твърдите въ договора, а пъкъ не ми давате да кажа, защо не сте изпълнили това, което сте писали. Йокъ, вѣрвайте ме. Може ли да се говори така въ Събранието? Всичко това, което сте писали въ договора за задълженията на тази държава, за наше освѣтление трѣбва да го имаме. И азъ се питамъ тогава, при липсата на този списъкъ, при незнанието въ какво се състоятъ тия поръчки, какъ ще вдигнемъ ръка да рѣшимъ да се купятъ? Вѣрвамъ на г. министъра, но той е днесъ министъръ, утрѣ може да не е; нашата държава е конституционно-парламентарна, правителствата се мѣнятъ, държавата е една; ако днесъ той прѣдставлява всичката гаранция, че нѣма да станатъ никакви злоупотребления, каква гаранция имаме за утрѣшния день? Никога не трѣбва да свързвате държавните интереси, които сѣмъ вѣчни, съ гаранцията на единъ простосмъртенъ човѣкъ, какъвто е всѣки министъръ. И затуй, когато се пишатъ договори, тамъ всичко се уговарва, за да не може компанията да шава и ржѣтъ ѝ да сѣмъ възрази. Ето защо, правъ бѣше оня народенъ прѣдставителъ, който казваше: бе джанъмъ, тукъ има работи, които ги нѣма налице, които не знаемъ, какъ да вдигнемъ ръка? Щомъ като можемъ да помогнемъ съ нѣщо на днешното политическо положение на страната — азъ казахъ отдежъ — съ двѣтъ рѣци да вдигнемъ; но, когато ще гласуваме въ друго отношение, дайте ни възможностъ да знаемъ за какво гласуваме.

Г. г. народни прѣдставители! Двѣ думи още за други задължения, които ни налага този договоръ и които ние сѣщо не знаемъ. Но прѣди да дойда до тѣхъ трѣбва да спомена, когато се откупуваше линията Русе—Варна, ние се субституирахме на мѣстото на компанията за всички нейни аладжаци спрѣмо Високата порта, за всички нейни искания — не ще ви разправямъ дългата история — възлизали на 10½ милиона лева, които бѣхме забравили и на 1895 или 1896 г., ако паметта ме не лъже, покойниятъ Каравеловъ напомни на г. министъра на финанситѣ, г. Теодоровъ, че тѣзи пари трѣбва да се одържатъ отъ Високата порта и г. Теодоровъ ги одържа . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Не бѣше мурафетъ да напомнишъ, а да ги вземешъ.

М. Такевъ: . . . и азъ му ржкоплѣскамъ, че ги е одържалъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Каравеловъ бѣше два пѣти министъръ, ама не можа да ги одържи.

М. Такевъ: Създадената креанса отъ русе-варненския договоръ на 10½ милиона лева смѣкнете я отъ 44 милиона, оставатъ 34 милиона.

Отъ болшинството: Стари работи.

М. Такевъ: Да ги оставимъ, но туй, на което искамъ да ви обърна вниманието, е, че ние станаме стопани на всички тѣзи креанси на компанията, и хвала на този, който ги е одържалъ. Въ конкретния случай, тази компания има да взема нѣщо отъ Турция, ние я замѣстваме, ние, по право, трѣбваше да бждемъ кредитори на всички нейни аладжаци спрѣмо Портата.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ще бждемъ отъ деня на подписването на мира, защото отъ тогазъ купуваме, а всичко прѣдшествуващо е за тѣхна смѣтка.

М. Такевъ: Г. Теодоровъ ме улесни. Ние не купуваме аладжаци на компанията прѣди 17 май 1913 г., прѣди датата на договора за нашия миръ, а ги купуваме слѣдъ тази дата 17 май, което нѣма значение, защото затѣ компанията оттогава прѣстава да дава всѣкакви задължения върху нашата държава, защото не ги признава. Ние не признаваме никакви задължения, а пъкъ нѣма никакви други аладжаци-вореджеци да установи съ Портата слѣдъ тази дата; но прѣди тази дата има да вземаме отъ турското правителство, както прѣди датата на контракта за откупуване на русе-варненската линия, за годинитѣ 1875—1878, имаше компанията нѣкакви рекламации спрѣмо турското правителство и ги получи отъ българската държава. Защо ние, които считаме, че тогазъ се е направила една лоша сдѣлка, днесъ правимъ още по-лоша, като не само ставаме стопани на рекламациитѣ, които има компанията спрѣмо Високата порта, но се задължаваме да ѝ дадемъ всичкото наше съдѣйствие, les bons offices, за да може да ги вземе отъ Високата порта.

К. Попкрѣстевъ: Тѣ влизатъ въ актива на дружеството; 440 хиляди лева има да взема.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! На какво възлизатъ тѣзи рекламации, какъвъ е този креансъ, който има да взема тази компания, не го знаемъ, а, между тѣмъ, елементарно начало е, че когато замѣстваме едного и го замѣстваме въ неговитѣ права и задължения, ще го замѣстимъ въ единѣт му и въ другитѣ. Азъ го замѣствамъ въ неговитѣ задължения, ще плащамъ облигационния капиталъ съ толкова лихва, ще плащамъ акциитѣ, ще плащамъ на чиновницитѣ и пр., обаче, не ми даватъ това, което компанията има да получава отъ досогашието стопанствование, така да се каже, на линията, именно, отъ дължницата — Високата порта. Не само не ни ги даватъ тѣзи рекламации, но даже искатъ нашето дипломатическо съдѣйствие. Въ тѣзи тежки врѣмена, които прѣживяваме, да се ангажираме да поддържаеме рекламациитѣ на една компания, стойността, качеството на които не знаемъ, струва ми се, не е много сполучлива стипуляция. Защото, трѣбва да си признаемъ, въ какво ще се състоятъ нашитѣ bons offices? Само да кажемъ ли на Високата порта: платете, бе джанъмъ, на компанията, справедливо е? Азъ мисля, че компанията не визира такива плато-фически bons offices. Но, ако нашитѣ bons offices се изразяватъ въ по-ефикасно желание да подпомогнемъ компанията — тукъ трѣбва да отворя една скоба и да кажа, че често пѣти исканията на компаниитѣ въ Турция сѣ доста фиктивни — то какъ ще имъ помогнемъ? Както едно врѣме прѣдлагаше френското правителство своитѣ bons offices на Лорандо и Турбини, не можемъ да го направимъ. Въ какво ще се състоятъ тѣзи bons offices? Да допуснемъ, както казахъ, само въ едно благопожелание прѣдъ Високата порта, вѣрвамъ, компанията нѣма да го счете за достатъчно. Тогава г. Малиновъ е правъ, когато се съмнѣва, да-ли тѣзи bons offices единъ день не ще ни ги увиратъ въ очитѣ и да искатъ, както казваше г. Теодоровъ при откупуването на източната линия: „Европа съ тази линия, съ тѣзи компански искания ни вкара въ дѣното“.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. Такевъ! Отговорихъ на този въпросъ и трѣбваше да заблѣжиге, че Турция не дължи нищо, до 1912 г. километърическата гаранция е внесена, платена, има още да дължи 477 хиляди, които ще внесе. Тѣй че, нашитѣ bons

offices не сж нужни, хората сж си внесли паритѣ. Оставатъ и за тая година, които пакъ ще ги внесатъ, защото има Dette Publique, който ще ги плаща.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Азъ говоря за това, което тукъ е написано, не говоря за онова, което г. министърътъ на финанситѣ устно говори.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ами то е писано, г. Такевъ, въ писмото се казва изрично: (Чете) „Оттогава насамъ компанията е събрала срѣщу смѣтка отъ гаранцията за 1912 г. една сума отъ 108.000 турски лири, или 2.455.000 л., и остава още да ѝ се дължи 21.000 турски лири, или въ кръгли цифри 477.000 л.“ Та нѣма нужда отъ вапнитѣ bons offices.

М. Такевъ: Азъ пакъ задавамъ слѣдующия въпросъ. Щомъ работата е била за тѣзи 477 хиляди лева, нѣма трѣбваше въ специаленъ текстъ на договора да се споменава за всички рекламации, каквито компанията е имала прѣди сключването на този договоръ? Очевидно не. Очевидно е, че е имала и други недоразумѣния и азъ съмъ убѣденъ, че тази компания има много недоразумѣния съ Високата порта.

Прѣдседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Г. Такевъ! Прѣдупрѣждавамъ Ви, че имате на разположение само още четвъртъ часъ.

М. Такевъ: Ето още една неизвѣстностъ, за която се иска да вдигнемъ рѣка и да дадемъ мандатъ на правителството да прѣдлага своето съдѣйствиe на тази компания въ всички спорове между нея и между отоманското правителство. За задължения, които ние не знаемъ въ какво се състоятъ, рѣка да вдигаме, струва ми се, е много рисковано, за да не кажа, че не бива да вдигаме.

Министъръ Т. Теодоровъ: Въ кои членове намираете тѣзи рекламации?

М. Такевъ: Чл. 4 алинея втора: (Чете) „Когато ще се редактиратъ клаузитѣ на договора за мира, българското правителство се задължава да прѣдложи своитѣ добри услуги, за да се опрѣдѣли добръ, щото за врѣмето прѣди подписването на договора за мира изплащането на километричиската гаранция, дължима отъ отоманското правителство, ще стане отъ това послѣдното, понеже поменатото по-горѣ задължение на българското правителство, относително изпълнението на договора отъ 8 октомври 1892 г., почва да тече само отъ датата на подписването на казания договоръ за мира.“

„По сжщия начинъ ще се постигва и за всички искания, които компанията би могла да прѣдяви прѣдъ отоманското правителство за работи извършени прѣди поменатата по-горѣ дата и чиято собственостъ българското правителство признава на Главната режия, както въ своя полза, така и въ полза на бившитѣ носители, както ще се падне.“ Ето ви задължения, които поемати и за всички работи, които компанията е имала съ отоманското правителство прѣди датата на мирния договоръ. Кои сж тѣзи работи?

Министъръ Т. Теодоровъ: Не искаме да ги знаемъ, ние заявяваме на турското правителство, че всички работи, които има тази компания за минало врѣме, прѣди подписването на мира, насъ не ни интересуватъ. Отъ него врѣме насамъ вземаме задължения и отъ него врѣме вземаме права. Нищо по-лесно отъ това да се разбере.

М. Такевъ: Г. Министърътъ много лесно допълня договора. . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Това е ясно.

М. Такевъ: . . . и има депутати, които считатъ, че тази работа е толкова проста и се смѣятъ. Какъ тогава ще кажемъ на турското правителство: „Работи слѣдъ датата 17 май не признаваме“?

Министъръ Т. Теодоровъ: Прѣди.

М. Такевъ: А онзи, който се смѣе, нека прочете въ договора: (Чете) „По сжщия начинъ ще се постигва и за всички искания и пр. прѣди поменатата по-горѣ дата.“

Министъръ Т. Теодоровъ: Какво значи „ще се постигва по сжщия начинъ“?

М. Такевъ: Bons offices.

Министъръ Т. Теодоровъ: Да, bons offices.

М. Такевъ: Ако сж само платонически bons offices, за какво трѣбва да се турятъ въ договора? Значи, има нѣщо реално. Че банкеритѣ си зацѣпаватъ добръ своитѣ интереси, че никому милостъ не правятъ, че всѣка фраза, която вписватъ въ договоритѣ, разбиратъ защо я вписватъ и за тѣхъ има своето реално значение, е извѣстно; тогавъ, питамъ, какво разбирате подъ bons offices?

Министъръ Т. Теодоровъ: Я ми кажете какво разбирате Вие, ако вземете да зацѣпавате компанията?

М. Такевъ: Това, което ви каза г. Малиновъ: „Че вие, господине, сте длъжни да ми съдѣествувате за получаване на рекламациитѣ“.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ще ви съдѣествуваме.

М. Такевъ: А Вие знаете ли кой стои задъ гърба на компанията?

Министъръ Т. Теодоровъ: Хайде де!

М. Такевъ: И когато ние искаме да се отървемъ отъ страшитѣ бъркотии, отъ всевъзможнитѣ силни хора и държави, толкова повече днесъ не бива да поемаме задължения спрѣмо компании, които, дѣйствително, задъ гърба си иматъ силни хора и които могатъ да ви направятъ неприятности.

В. Димчевъ: Г. Такевъ! Ако за таква дребилни тази компания е толкова страшна, колко повече трѣбва да гладаме да се отървемъ отъ нея?

З. Бръчковъ: Много право.

М. Такевъ: Виждате, какви аргументи прѣдставлява г. Димчевъ: „Щомъ компанията е толкова опасна, защо да не се отървемъ отъ нея“. Ами когато се отърватъ отъ компанията, вие пишете въ договора, че не сте се отървали отъ нея, че ще ѝ бждете защитникъ прѣдъ Високата порта за всички лошвинии, за които подозира, че ще има неприятности съ портата, и всички рекламации вие ще трѣбва да ѝ издѣествувате.

Г. г. прѣдставители! Тѣзи бѣха всичкитѣ възражения, които можахъ да направя върху всичко онова, което съдържа този договоръ. Не се смѣйвамъ, че този договоръ ще биде гласуванъ тъкмо тъй, както бѣше гласуванъ и договорътъ на 1898 г. Защо онзи договоръ, като биде гласуванъ и публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“, не се приведе въ изпълнение, щѣхъ другъ пътъ да приказвамъ, защото днесъ, дѣйствително, врѣмето е доста напѣднало; но

бихъ молилъ и г. министра и г. г. народнитѣ прѣдставители, онѣзи погрѣшки, които станаха тогава, да не станатъ и сега.

Министъръ Т. Теодоровъ: Никакви погрѣшки не станаха. Погрѣшката направиха онѣзи, които опрощаваха договора.

М. Такевъ: Ако прѣдседателятъ не бѣ ме прѣдупрѣдилъ, че имамъ право да говоря още 15 минути, азъ бихъ казалъ на г. Теодорова, че щѣше да бѣде фатална погрѣшка за България, ако на 1898 г. бѣше откупена онази линия.

Отъ болшинството: А-а-а!

М. Такевъ: . . . по признанието на самия г. министъръ въ момента, когато откупухмѣ тази линия на 1908 г., защото линията, която г. Теодоровъ казваше тогава, че откупва — не линията, а наемното право — за 24.000.000 л., съвсѣмъ не бѣ за 24.000.000, а за 42.400.000 л. И ако вие желаете да се освѣтлите върху тази материя, като народни прѣдставители, много е интересно да прочетете контраверсиранитѣ дебати между откупващия тогавъ министъръ г. Ляпчева и г. Теодорова.

Н. Попкрѣстевъ: И рѣчъта на Саллабашева, който казва, че струва само 19.000.000 л.

М. Такевъ: Вие ще видите, какъ г. Теодоровъ самъ признава, че наистина неговата линия коштувала, ако бѣ откупена само експлоатацията, не собствеността, 42.400.000 л., а ние откупухмѣ тази линия за тази стойностъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Я прочетете, какво съмъ призналъ, защо не съмъ призналъ, че е струвала 42.000.000 л.

М. Такевъ: Ако ми се даде врѣме.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ ще моля г. прѣдседателя, да Ви даде това врѣме.

М. Такевъ: Тукъ е рѣчъта Ви и ще го намѣрите.

Отъ болшинството: А-а-а!

М. Такевъ: За 24.800.000 л. откупухте правото на експлоатацията. Тази линия, която откупи г. Теодоровъ, бѣше съ стари негодни релси, които на 1908 г. се смѣниха и ние я купихмѣ съ нови 9 до 12-метрови стоманени релси на стойностъ 7.000.000 л.

Н. Попкрѣстевъ: Колко спечели компанията въ това врѣме?

М. Такевъ: Имайте търпѣние да слушате, понеже желаете да ме чуете. Споредъ чл. 2 отъ договора между компанията и Високата порта уговоренъ въ декемврий мѣсець 1895 г. компанията се задължаваше, слѣдъ като изкара 7.000 л. за разноси по експлоатацията на тази линия, да дава 45% отъ прихода на Високата порта, а 55% тя да взема. Приходите, които постѣпиха прѣвъ послѣднитѣ петъ години — 1908, 1907, 1906, 1905 и 1904 г. — ако бѣ купена само експлоатационната частъ отъ г. Теодорова, даваха право на Високата порта да получи 45% — нейното право върху приходитѣ — срѣдно се пада цифрата 300.000 л., която капитализирана за числото на годинитѣ, за които се откупуваше, прави 5.600.000 л. По-нататѣкъ 81.000.000 и 5.600.000 л. станаха 36.600.000 л. Г. министъръ Теодоровъ, когато откупваше експлоатацията на линията, изрично каза, за да накара

компанията да отстъпи толкозъ евтино, причината бѣ, че е прѣдвидѣлъ паралелната линия Пловдивъ—Чирпанъ и е похарчено за нея 11.000.000 л. Тази линия ние я доустроишмѣ и сега я експлоатираме. Обаче, ще кажа онова, което тогава г. министърътъ е възразилъ, че къмъ 36.600.000 л. прибавени и хвърленитѣ на буклука 3.000.000 л. колко ставатъ? 40.000.000 л.

Министъръ Т. Теодоровъ: Вие прѣмахнахте ли ги, когато я купихте?

М. Такевъ: Ето г. Теодоровъ какво казва: „За да заставимъ компанията да даде експлоатацията, ние похарчихмѣ 11.000.000 л.“

Министъръ Т. Теодоровъ: Тя си и струваше колкото е похарчено.

М. Такевъ: И така 40.000.000 л., г. Теодоровъ. Ако този контрактъ се бѣ реализиралъ само за експлоатацията, то на 1908 г. линията струваше 40.000.000 л. Какво ние платихмѣ? Казвате 42.000.000 л. Ще направя една бѣлѣжка малко по-послѣ върху това. Какво ние взехмѣ? Не само правото на експлоатацията, но и правото на собственостъ. Ако само правото на експлоатацията струваше 40.000.000 л., остава правото на собственостъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Защо Ви бѣше туй право на собственостъ, когато сега щѣхмѣ да го добиемъ безъ пари? Защо хвърлихте тѣзи пари 22.000.000 л.

М. Такевъ: Само 2.000.000 л. 24.000.000, 1.000.000 за нова гара въ Пловдивъ, която толкозъ струва, 7.000.000 за релси и 5.600.000 капитализиранъ приходъ, който щѣхмѣ да дадемъ на Високата порта.

Министъръ Т. Теодоровъ: И колко за гвоздеи?

М. Такевъ: Вие не само гвоздеитѣ, но и фиктивни искания на компанията се задължаваше да изпълни съ вашитѣ bons offices. — Линията, отъ която г. Теодоровъ купи самъ правото на експлоатация, струва 40.000.000 л. Единъ отъ ораторитѣ каза: ако бѣхте почакали слѣдъ като обявихте независимостъта да вземете тази желѣзница, нѣмаше да дадете повече отъ 4—5.000.000 л. Г. Генадиевъ и г. Теодоровъ правятъ двѣ погрѣшки. Когато имате перспективата да вършите такива политически работи, които могатъ да абутиратъ до война, първата работата е, да осигурите прѣвознитѣ срѣдства. Много души ни упрекуватъ, че купихмѣ тази линия. Ако на 1912 г. тази линия не бѣ въ български рѣцѣ, а бѣ въ чужди, и ако въ момента на мобилизацията отстранѣха всичкия подвиженъ материалъ и линията останѣше въ онова състояние, въ каквото можеха да я оставятъ чуждитѣ рѣцѣ, какъ щѣхте да прѣкарете вашата половина милионъ армия на източния театръ? Та и г. Генадиевъ, като говорѣше, че, ако чакахте независимостъта да откупите желѣзницата, щѣхте да дадете 2—3.000.000 л., грѣши. Фактътъ, че ние мобилизирахмѣ единъ пътъ петъ призива и втори пътъ три призива, ни покажа, че, наистина, прѣди да смѣташъ да воювашъ, трѣбва да си осигуришъ тѣла, чрѣзъ своитѣ прѣвозни срѣдства. Какво щѣше да бѣде положението, ако не бѣше довършена желѣзницата София—Видинъ и други нѣкои линии и ако бѣше направена линията Ямболъ—Казълагачъ и пр.? Ето защо, г. г. прѣдставители, трѣбва да се прѣстане да се говори за 1908 г.

Но, г. г. народни прѣдставители, още единъ фактъ и ще свърша.

Обаждатъ се отъ болшинството: Двата часа минаха!

М. Такевъ: Защо договорът не бъде утвърден от Високата порта? Много просто защо. Защото Високата порта знаеше, че тази линия е една емблема, единъ, тъй да се каже, принципъ, който признаваше нейното право на сюзеренство върху тази земя. И затуй покойният Стоянов сам прати договор в Високата порта. Казано бѣ: „Ако Високата порта го утвърди“. Но Високата порта не го утвърди, и много просто защо — защото султанът знаеше, че тази провинция, Източна-Румелия, олицетворява неговата власт.

Министъръ Т. Теодоровъ: Той не го утвърди, защото слѣдующето правителство не го поиска.

М. Такевъ: Ето защо, г. г. народни прѣдставители, ония работи, които сж добри, нека ги похвалимъ. Азъ похвалявамъ г. Теодоръ Теодорова, че е одържалъ 10 милиона лева отъ турското правителство за русеварненската линия. Признавамъ, че онази сдѣлка е била много умѣтна и политически, и икономически, и финансово.

И. Пецовъ: И тази е много умѣтна.

М. Такевъ: Признавамъ, че сдѣлката прѣзъ 1908 г. е крайно сполучлива. Особено това се вижда сега, когато имаме тази колосална война — благодарение на тази желѣзница можахъ да се прѣнесатъ войскитѣ тамъ. Нека всѣкому отдадемъ онова, което заслужава: погрѣшкитѣ порицайте, доброто похвалете, не за да ви похвалятъ, а за да може да послужи като поощрение на всѣки общественъ дѣлецъ, за да не казва добро ли правишъ, лошо ли правишъ — сѣ ще бждешъ вагабонтиъ. Въ България като-че-ли не остана честенъ човѣкъ; добро ли направишъ, зло ли направишъ — всички безъ вина ще ви обсипятъ съ злословия. Ето защо, г. г. прѣдставители, добръ ще направимъ да прѣстанемъ да порицаваме току-така работи, които сж станали въ страната, и да се стараемъ да вървимъ въ пѣтя, да бждемъ полезни за нашето отечество. Азъ съмъ убѣденъ — казахъ и повтарямъ, безъ да

се сърдите, че повтарямъ — че ако политическата страна на тази сдѣлка е полезна за днешнитѣ интереси на страната, дайте да гласуваме. Но, ако тя не ще укаже никакво влияние въ това отношение, останалото, нито икономически, нито финансово, засега поне, не прѣдставлява никаква облага за насъ, толкозъ повече, че по самия договоръ, слѣдъ десетина години, ние имаме това право, да откупимъ тази линия.

Съ тѣзи бѣлѣжки азъ слизамъ отъ трибуната, г. г. прѣдставители, съ една молба: нека не се амбицираме и, понеже г. министърътъ го е прѣдложилъ, негрѣмѣнно да го гласуваме; той самъ каза, че не прави отъ това кабинетенъ въпросъ — не го ли одобрите, ще понесете отговорността. Мисля, че всички онѣзи съображения, които се изтъкнаха при тази деликатностъ на положението, съ такива избрани фрази — всѣки се мъчи да замъгли своята интимна мисль — сж достатѣчни за да ви убѣдятъ. Вие разбирате защо онѣзи, които се качватъ на трибуната — които, вървайте, не сж по-малко патриоти въ тѣзи минути отъ всички онѣзи, които сж подписали договора — защо тѣзи хора, добри патриоти, казватъ не е сега моментътъ, дайте да почакаме, не знаемъ какъ ще се развиятъ събитията, имаме за туй врѣме — най-дългото врѣме, споредъ самиятъ концессионенъ договоръ, е 10 години. При туй положение на нѣщата и, щомъ като г. министърътъ не прави въпросъ на довѣрие, азъ съмъ убѣденъ, че ще направимъ добра работа. Стига г. министърътъ да е убѣденъ, че можемъ да имаме политически облаги, да гласуваме; не е ли убѣденъ въ това, моля да не настоява.

Прѣседателствующъ д-ръ Х. Мутафовъ: Понеже има записани и други оратори, дебатитѣ ще продължатъ утрѣ въ 2 ч. слѣдъ пладне съ сжщия дневенъ редъ.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 9 ч. 12 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующи подпрѣседатели: { **Х. Тодоровъ.**
Д-ръ Х. Мутафовъ.

Секретаръ: **С. Бурмовъ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. Гълъбовъ.**